

DOBOGÓ SZIVEK

IRTA

BÁRSONY ISTVÁN.

TARTALOM

MIKOR A VAS OLVAD.
A PIRÓTAI ROMOK TITKA.
PIPACS KISASSZONY.
AZ ÉSZAKI SARK FELÉ.
KÉT ASSZONY.
ARANY SZIVEK.
SZIKRA.
A TERSATTÓI RÓZSA.
KÉT SIR KÖZÖTT.

MIKOR A VAS OLVAD.

I.

Barduvay Ádám az asztalnál ült és leveleket irt.

Kemény, eres keze pörcczögtetve szalajtottá végig a tollat a papíroson; tekintete azzal a közönynyel kísérte az egyenes sorokat, mely arra vallott, hogy az ész dolgozik most ebben az emberben, - a szív pihen.

Barduvay Ádám megirta az utolsó levelet is és becsengette az inast. Míg a legényt várta, kivette a tárczáját és bankókat olvasott le az asztalra. Az ajtónyílás neszére megfordult.

- Sürgős levelek, János, - szólt barátságos hangon, mely inkább kérő volt, mint parancsoló, - a zárdába megy először és a főnöknőnek átadja a levéllel ezt a száz forintot; azután siessen Éliáshoz és mondja meg neki, hogy a váltót várom; utoljára hagyja a szerkesztőségeket, adja át mindenütt azt az összeget, amit a borítékra jegyeztem és ne kérjen nyugtatványt.

Az inas átvette a postát. Öreg ember volt, aki husz esztendő óta szolgálta urát és jól tudta, hogy miféle pénzt hord szét. «Oh, az áldott ember!» dörmögte utközben.

Csakugyan, Barduvay Ádám áldott ember volt, akiről nem beszéltek másképp, mint egy okos szentről. Nem meddő imádsággal, hanem praktikus utakon segített embertársain s nem mult el nap, hogy valami jó cselekedettel ne szolgáljon a menyországra.

Igaz, hogy milliomos létére egyedül állott a világon; nem volt senkije, akinek a jövője aggasztotta volna s csupán egyetlen olyan kötelezettség nehezedett rá, amit pénzzel nem lehetett kiegyenlíteni: a gyámleánya gondozása.

Tizenöt év mult el azóta, hogy a kis leány apja a karjai közt halt meg. Ádám akkor már évek óta titkárja volt annak az embernek, aki tudta róla, hogy okos, számító fej, gyarapszik minden a keze alatt és ami fő: talpig becsületes. Szoros, benső barátság fűzte őket egymáshoz, olyan, amelyik nem tud kételkedni, csak megbizni, vakon, feltétlenül. A haldoklót aggasztotta anyátlan kis leánya sorsa, aki akkor még szopós gyermek volt s rokonság hiján megtette gyámjának legjobb barátját, Barduvayt. Százezer forintot bizott ezzel a becsületére. Ugy adta át neki egész vagyonát, - ami legnagyobbbrészt készpénzből meg értékpapirokból állott, hogy arról nem is tudott senki. Azt gondolta, hogy egy hü barát kezében jobb helyen van a gyermeke öröksége, mint az árvapénztárakban, ahonnan olyan gyakran eltűnnek az ezrek. A hatóság csak úgy tessék-lássékképen avatkozhatott a dologba, azon a réven, hogy megszámloltathatta Barduvayt annak a csekély ingatlannak a jövedelméről, aminek létezéséről a telekkönyv tett tanubizonyságot.

Barduvay megmutatta, hogy igaza volt a haldoklónak. Gonddal neveltette a gyermeket; amíg kicsi volt, dusan fizetett érte jómodu polgárcsaládoknál; később, hogy a gyermek növekedett, intézetbe adta, a legjobb hírűt, a legdrágábbat válogatta ki; uszott a gyermek a bőségben, gyönyörűen fejlett teste, lelke.

De a szegény kis árvának nem sok fogalma volt arról, hogy milyen is a szerető szív. Önzés vette körül; jól bántak vele, mert jól fizettek érte. - A gyámja megtette ezzel a kötelességét, többet nem lehetett kívánni tőle, akit üzleti gondok kergettek szanaszét a világban s akit otthon nagyon zavart volna számításaiban a gyereksírás.

Pedig ezekre a számításokra vigyáznia kellett. Okos ember létére ugyanis a saját szerencsáját is meg akarta alapítani s felhasználta az időt, amelyben a kis leány vagyona az ő kezében forgott. Biztos orra, mely tultett a vizsláén, rávezette a legjobb utra; terveit messzemenők voltak, mint egy hadvezéré, s azzal biztatta magát, hogy a szerencse a bátrakat segíti. A százezer forintból tíz év alatt csinált egy milliót; az egy millióból a többi öt év alatt még egy másikat. A százezer forintnyi törzsvagyont a hatos kamatokkal együtt elkönyvelte a gyámleánya vagyonául, levonva minden évben belőle a neveltetési költségeket; a vállalkozásai után fennmaradt rengeteg összeget meg zsebre tette maga. Az öreg Éliás volt a mestere, ez az utólréhetetlen üzletember, akit már gyermekkorától ismert s aki - mint valami manó - mindig olyankor vetődött útjába, mikor szüksége volt a jó tanácsra. Utóljára valóságos üzlettársak lettek, csak hogy akkorra a tanítvány már régen tulszárnyalta a mestert, aki mindinkább eszközzé vált kezei között. De azért az öreg Éliásnak döntő véleménye volt sok fogas kérdésben.

Barduvaynak nem kellett többé attól tartania, hogy a nagy leszámolásakor nem fog megállhatni becsülettel a jó barátja leánya előtt. Most birtokai és bányái vannak, melyek iszonyu pénzt nyelnek ugyan el, de valamikor bőven öntik majd a kamatot. A százezer forint alaptőke is be volt már táblázva egy ilyen bányára, hogy még a legváratlanabb véletlenek esetére is biztosítva legyen a leánya vagyona. Kívánnhatni-e egy embertől több becsületességet?!...

Barduvay, a milliomos, rágyújtott egy finom szivarra és rendes szokása szerint megcsinálta a mai nap tervét. A szerkesztőségekhez könyöradományokat küldött holmi árvizkárosultaknak, leégetteknek, kórházaknak... minden levél végén mély tisztelettel esedezett a «nagytekintetű» szerkesztőséghez, hogy kegyeskedjék a csekély adományt a lapban nyugtázni. Dusan kamatozó jótékonyság az, mikor az ember felváltja a nevét bankóra és megfizeti vele az emberek csodálatát, meg nagybecsülését. Milyen haszon, mikor minden lapban ezt lehet olvasni: «Barduvay Ádám, a nemes adakozó, az ismert emberbarát stb. stb.» Aki olvassa, látja belőle, hogy ez derék, jószívű ember, aki bizonyára szolid még az üzleteiben is. Hogy felkölti mindez a bizalmat, kürtöli a vagyont, építi a hitelt!... Mert bizony, aki nem teheti, az nem szórja ki a pénzt az ablakon. Barduvay Ádám jól tudta, hogy bejön az a pénz az utolsó garasig megint, az ajtón.

Az egyik levél Éliásnak szólott. Megírta neki, hogy ne törődjék vele, ha az a tisztecske nem hoz is valami különös jó kezeseket; csak adjon neki a váltójára, amennyit akar, sőt nehogy kiszalassza a kezéből, hát menjen el maga hozzá, a váltót pedig hozza el mielőbb.

Az utolsó levél a zárda főnöknőjének volt czimezve. Száz forintot mellékelte hozzá a szegények számára. Istenes szavakkal és áhitatos alázatossággal köszönte meg a szent nőnek, hogy gyámleányát oly nemes erényekben nevelte fel s vigasztalhatatlannak mondta magát, hogy ki kell vennie védőszárnyai alól, miután már itt az ideje, hogy a leánya a világba lépjen. Bejelenti végre, hogy még ma érte meg, amint legutóbbi látogatásakor megbeszélték.

Barduvaynak, mikor gondolataiban idáig ért, eszébe jutott, hogy ez a száz forint még nincs elkönyvelve. Felütötte hát a nagy számla-könyvet és beírta a gyámleánya neveltetésére tett kiadások közé.

Nagy oka volt rá, hogy azt a gyermeket a zárdából kivegye. A nyáron a leány vidéken volt egy barátnőjénél; akkor volt éppen tizenhat esztendő. Barduvay későn tudta meg, hogy egy csinos huszártiszt is járatos a házhoz; csak a leánya ártatlanul őszinte leveleiből sejtette, hogy a gyermeket már nővé fejlesztette a szíve. Mikor lelkendezve érte sietett, a kaczagó kis leány helyett egy piruló szüzet talált, aki nem ugrott a nyakába, mint eddig, hanem lesütötte előtte a szemét.

Barduvay először életében érezte, hogy egy lesütött szempár is zavarba hozhatja az embert. Ez nem olyan dolog volt, amit a számtan segítségével tisztázni lehetett. Szinte hihetetlen, hogy mit változott az a kis leány néhány hét alatt s Barduvaynak ez a változás csak megérlelte titkos szándékát, melyre egy idő óta nagyon gyakran gondolt. Sietve visszavitte a leányt a zárdába, és azontul sokkal gyakrabban meglátogatta. Ezelőtt Bella rendszerint megcsókolta kezét, úgy vette el tőle a süteményt meg a narancsot; most a kézcsók egyszerre elmaradt, hanem ehelyett a gyámaja a leányka arcát csókolta meg. Nem is bánt vele többé úgy, mint gyermekkel szokás, és miután az előzmények által figyelmeztetve volt, addig kutatott, míg megtudta, hogy a zárda szigorát kijátszva, a szerelmesek titkon leveleznek.

Vannak emberek, akik ilyen felfedezésre nagy lármát csapnának. Barduvay Ádám hallgatott és megcsinálta a maga sakkhuzását. Átalakította háztartását, berendezett egy külön lakosztályt és keresett magának egy uri házvezetőnőt. Tisztos matróna volt, előkelő özvegy, akit a körülmények kényszerítettek rá, hogy ilyen alkalmazást elvállaljon. Erre rábizhatta gyámleányát; ily nő ellenőrzése mellett senkinek sem tűnhetett fel, ha egy kisasszonyt költöztet a házba. Mikor mindezzel rendben volt, akkor értesítette a zárda főnöknőjét, hogy elviszi a leányt. Ma itt volt a terminus.

Barduvay befogatott, megmutatta magát egy pár intézetben, hivatalban, ahol jó fentartani az összeköttetést; kiosztogatott utcái koldusok közt egy forint aprópénzt és utoljára elment a zárdába.

Bella kaczagott is, sirt is, amikor meglátta. Sajnálta régi barátnőit, de azért örült a szabadságnak. Azt hitte, hogy ezentul majd sokkal közelebb lesz ő hozzá. Az előkelő özvegy még aznap gondjaiba vette.

Barduvay Ádám pedig estére megkapta a hadnagy ur legujabb váltóját.

II.

Egy hónap óta volt már Bella a gyámaja házában. Vége volt a kisleányságnak, cselédek álltak rendelkezésére, kényeztette mindenki, még Sarolta néni is, az előkelő özvegy.

A jó asszonynak korlátlan szabadsága volt mindenben a háznál; soha életében nem álmodott olyan kényelemtől, amilyenben itt megfizették jó drágán - semmiért. A ház ura kezét csókolt neki, bizonyítva, hogy nem tartja cselédnek, s a nemes hölgyet ezzel annyira megnyerte, hogy ez a hatvan éves gyermek, aki a nyelvén kívül egyetlen tagjának sem volt föltétlen ura, a rábizott leánykát is egész áldott nap azzal mulattatta, hogy a gyámját dicsérte előtte.

Bella szívesen hallgatta, mert őszintén ragaszkodott Barduvayhoz. Ugy tekintette, mint jóltevőjét. Vonzalmának sokszor adta oly kifejezését, amely gyámaját kimondhatatlan gyönyörrel töltötte el s Barduvay, nehogy ezeket az apró kedveskedéseket kockázza tegye, semmit sem árult el előtte abból, amit érzett. Azt mondta magában, hogy majd eljön annak is az ideje. De azért, anélkül, hogy maga is észrevette volna, egész életrendjét megváltoztatta. Többnyire otthon volt, üzleteivel keveset törődött és szórakozottan hallgatta meg az Éliás jelentését. Ezenkívül gondosan fésülködött és illatszereket tartott, szóval, valóságos piperkőcczé lett. Ha koráról volt szó, azt állította, hogy a legjobb években van. Egyébiránt nagy és erős volt, mint egy akrobata s nem igen látszott rajta, hogy már közel van az ötödik X-hez.

A tavasz egész teljességével ragadta magához a sziveket; virult a föld, illatot és madárdalt hordott a levegő.

Egyszer Barduvay nyári lakásának kiterjedt parkjában ült gyámleánya mellett egy gyeppadon. Boldog volt, hogy beszívhatja azt a levegőt, amelyet a leánya kilehelt és hogy nem érzett maga mellett semmi vetélytársat. Abban megbizott, hogy itt jól őrzik a kincsét s remélte, hogy lassankint meghalványodik a leánya szívében az az érzélem, amelyet a mostani körülmények közt nem ujit fel semmi. Teljesen ujoncz, volt a szivek harcsterén s a Bella nyugodtságát a legjobb jelnek vette.

A leány olvasott, Barduvay nézte. Ez az ember, akit kora fiatalsága óta egyedül a kalmár ész vezetett, akit a teljes elhagyatottság már gyermekkorában megszoktatott arra, hogy ne legyen előtte az életnek más célja, minthogy minél inkább kizsákmányolja az anyagot: rajtakapta magát, hogy ebben a kertben, melynek bozótját senki más nem gondozta, mint a természet, sokkal szebbnek látja az életet, mint eddig akárhol. Csodálkozott, hogy egy idő óta olyan dolgokat is észrevesz, amikkel eddig sohasem törődött; gyámleányától megtanulta a virágok neveit, gyöngéden óvta azokat a bokrokat, melyekben Bella madárfészket talált s akár örökké a fák alatt lett volna, ő, a szobamoly, aki azelőtt értékpapirjai meg számolóasztala mellől legfeljebb a poros utcára ment üdülni.

Tisztában volt vele, hogy mindez miért van. Olyan embert, mint Barduvay Ádám, a kinek egész élete egy logikailag összeállított kalkulus volt, nem hozhat zavarba az egyszeregy. Tudta, hogy szerelmes és nem küzdött ellene, mert ez az érzés végtelen kellemes fordulatot hozott rideg életébe. Tetszett magának új szerepében, mikor elhatározta, hogy családot alapít s elveszi gyámleányát. A leány hozománya eszébe sem jutott e mellett.

Most már odáig volt, hogy ez a gondolat foglalta el minden pillanatát. Valóságos szenvedéllyel érlelte tervét s bár érezte, hogy mint hatalmasodik el fölötté a zabolátlan vágy, nem engedte, hogy az esze beleavatkozzék a szíve dolgába. Ugy járt végre, mint a mákonyevő, aki lassankint megszokja a mérget s nem bír megélni többé nélküle.

A szél arról az oldalról fújt, amerre Bella ült. Barduvay sóváran leste, hogy mikor csapódik arcához egy paránya annak az illatnak, mely a leány hajáról, ruhájáról és ajkai körül szerte áradt. Ráképzelte arra az ajakra mindazt, amit róla hallani vágyott s kinozta magát az askéta türelmével, mely annál mohóbban emészti fel az önuralmat, minél tovább volt szigorú lánczokon.

Vágyainak fenevadjai egymásután szabadultak el lelke mélyéből s néma remegéssel lapultak meg valamennyien a kis leány körül, aki nem sejtette e modern Tantalus gyötrelmeit. Pedig Barduvay izról-izre falt a föl tekintetével s e közben megakadt a szeme mindenben, a leánya lecsüngő haját összetartó szalagtól kezdve a kivágott czipőcske csatjáig. Észrevette azt is, hogy a gyámleánya zsebéből egy rózsaszínű papirosdarab kandikál ki.

Ahány levél a házhoz érkezett, mind az ő kezén át jutott a czimzethez, de Barduvay nem emlékezett rá, hogy valaha rózsaszínű levéllel lett volna dolga. A hadnagyra gondolt s tudni akarta, hogy miféle firka az. Egy pillanatnál kevesebb idő alatt tisztában volt vele, hogy tudni is fogja. Az első perczben gyámi hatalmára támaszkodva, követelni akarta, hogy a leány megmutassa neki, de még jókor eszébe jutott, hogy ő vetélytársa egy nálánál szerencsésebbnek s attól tartott: abban a perczben, amelyben elárulná, hogy erről tudomása van, csak a lemondás maradna számára.

Minden sikerét annak köszönhetette az életben, hogy a döntő pillanatban feltalálta magát. Ugy rémlett neki, hogy közte, meg vágyai koronája közt az a levél a legnagyobb válaszfal és elhitette magával, hogy joga van ahhoz, amit tenni készült. Közelebb csuszott gyámleányához s a rózsaszínű papirost óvatosan kihuzva zsebéből, gyorsan elrejtette.

Azután fáradt mozdulattal felállott a padról s mialatt szíve kiverte nagy, erős mellét, lassan ballagott az első fordulóig s mikor bizonyosra vette, hogy a leány nem látja többé, sietve indult a ház felé, emeleti lakosztályába. - A homályosra függönyözött dolgozószoba ablakából ki lehetett látni a kertre, melynek sűrűjében, a fenyvesek zöldje közt, Bella még mindig nyugodtan olvasott.

Barduvay kivette zsebéből a lopott levelet és sietve megnézte aláírását: ugyanaz a kéz volt, amely a kis hadnagy váltóit kiállította.

III.

Barduvay, a finom ur, aki sohasem engedett meg magának szenvedélyeskedést, szinte felordított dühében.

- Tehát mégis! a pojácza-mama, meg a házi Czerberusok daczára! El kellene csapni valamennyit, a nyomorult kutyákat!

Már-már azt hitte, hogy vége van az ostoba komédiának és most ime, kezdheti előlről.

A rongy papirost összeszorította kezében, úgy ment végig néhányszor a szobán; lépései dobogtak a mozaik padlón, mintha össze akart volna tiporni valakit. Nem tudta még, hogy mi van a levélben, de azért nem sietett vele, hogy olvassa. Egyedül volt, nem látta senki, eldobhatta boszantó álarczát s vonásain, melyek minden idege megelevenült, változó némajátékban nyilvánultak gondolatai.

Akik Barduvayt sohasem látták másképpen, mint okos nyugalmával, azokra leginkább magas, szabályos homloka, meg arisztokratikus arczéle voltak rokonszenvre keltő hatással. Most ez az előkelő kifejezés, melyben annyi volt a bátorságból és férfiasságból, egyszerre eltűnt és tétova tekintetű szemének lángja, meg duzzadt ajkának remegése megváltoztatta az egész embert. A Jánus-lélek másik arcza volt ez, mely megszokta, hogy rabszolgamódra meghunyászkodjék, elrejtőzzék és ne adjon magáról semmi életjelt, de amely azért épp oly mértékben követelte a kettős emberből a maga részét, mint az a másik, talán tetszetősebb külső, melynek rovására háttérbe kellett szorulnia.

Szokva volt hozzá, hogy sohase legyen bizonytalanságban arra nézve, amit tennie kell s ebben rejlett nagy fölénye és erőssége más emberek fölött. Mielőtt a levelet elolvasta volna, már elhatározta, hogy mindenáron széttépi azt a hálót, mely Bellát egy idegen sziv foglyává teszi és megnyugvással gondolt nagy előrelátására, melynek következménye, hogy már régóta kezében tartja bizonyos fokig a vetélytársa sorsát.

Mert mikor megtudta, hogy az az ember szereti gyámleányát, apróra utána járt viszonyainak. Tisztán akart látni, ismerni akarta a veszély nagyságát s nagy meglepéssel értesült róla, hogy a hadnagynak adósságai vannak, mint legtöbbször minden tisztecskének.

Éliásnak egyszerre nem volt sürgősebb dolga, mint ezeket az adósságokat a saját kezében összpontosítani s az öreg zsidó hiába csóválta a fejét, nem győzhette meg Barduvayt arról, hogy rossz üzlet ez nagyon. A rideg, számító embert, aki előtt korábban csak az első helyen

való betáblázás volt hitelképes, most furcsa és szokatlan érzelműség gyengítette meg; régi nemesi névről, katonatiszti becsületről s több efféle, kézzel meg nem fogható dologról beszélt Éliásnak s a hadnagy tartozását legkevésbé sem látta veszendőnek. Magában pedig azt gondolta, hogy aki adósunk, az félig rabszolgánk, s titokban kívánta, hogy bárcsak minél nagyobb veszedelemben forogna az a hitvány pár ezer forint.

A kalmár felülkerekedett benne egy pillanatra és kalkulust csinált. A hadnagy éppen eléggel tartozott neki arra, hogy adóssága a nyakát szeghesse. Volt ugyan szó egyszer valami anyai ágon maradt kis örökségről, hanem az már uszott; a nemes Doborkayak családfája éppen jókor indult pusztulásnak: a fa utolsó hajtására jóformán csak a pusztaság czipor szállott. Ez a czipor is egy katona kardjának ékessége, akinek a koporsója fölött alighanem megfordítják egyszer.

A váltókat csak a napokban vitte el Éliás; lejárában voltak s a hadnagy ur prolongálni akart. Ezt most meg kellett akadályoznia. A szócsövön leszólt, hogy a kocsis fogjon; azalatt meg ráért a levelet átfutni, melyről egyébiránt bizonyosra vette, hogy közönséges szerelmi ömlengések gyűjteményét találja benne.

Csalatkozott. A levél rövid volt és tartalma úgy nehezedett rá, mint egy kinos álom. Az az egyetlen halvány reménye, hogy hátha valami régebbi levél ez, melyet a kis leány csak ereklyeként őriz, nagyon is hamar szerte foszlott. Elolvasta tizszer is és nem akart hinni a saját szemének; arcát a néma düh meghalványította, amint újra meg újra meglátolhatta a levél minden szavát.

«Édes kis Bellám! - írta a hadnagy - így nevezlek, mert rövid idő választ már el attól, hogy örökre enyém légy. Néhány hónap alatt vége lesz a pörnek, mely apám családi vagyonához juttat s akkor megszűnik az akadály, mely eddig kötelességemmé tette, hogy titkoljam célomat gyámod előtt. Boldog vagyok, hogy bizol bennem és kérve-kérlek, jöjj ismét a szokott időben...»

Barduvay Ádám úgy érezte, mintha egy iszonyu pörölyvel rácsaptak volna a fejére. Az akrobata megtántorodott és behunyta a szemét, hogy ne tudja meg egyszerre az egész rettentő árulást, melyet a levél felfedezett. Mikor az első megdöbbenésből felocsudott, olvasott tovább.

«Kérd meg Sarolta nénit, a mi jószágos védőangyalunkat, hogy gondoljon rám, szerető öcscsére, akinek érdekében feláldozta magát és vigasztaljon meg azzal, hogy nem tilt el bennünket egymástól. A kocsit hagyjátok ismét a vadászház mögött, a fák lombja elrejtí ott a kíváncsiság elől...»

Barduvay nem olvasta tovább. Valami befejezésféle következett, meg az aláírás. Azokból bizonyára nem tudna meg ujját. Egészen elkábult az eddigtől is, annyira, hogy eleinte meg sem értett mindent.

Tehát megcsalták, kijátszották, bolonddá tették. Megfogták a saját törében s mikor egy tisztességes asszonyt keresett, akire Bellát rábízhatta: maga nyitotta ki ajtaját leghalálosabb ellenségeinek.

Mert az kétségtelen, hogy esküdt ellensége valamennyi: Bella, a hadnagy, sőt még az a pletykás szipirtó is, akiben pedig annyira megbizott. Kicsoda is tulajdonképpen ez a Sarolta néni? Egy vén kerítő, aki visszaélt ura jószágával s a sétatokozás ürügyével megannyi találkozást segített elő a vadászház tölgyfái alatt. Felültették, mint egy gyermeket; vak volt és vezették tetszés szerint; hisz az egész háziasszonykodás csupa komédia, amelyet eljátszik egy regényes vén asszony az öcsce kedvéért; kicsinált dolog, valóságos összeesküvés, melyben az egész világ ő ellene harcol s miután köztök egy hü embere sincs, titokban maradt az egész aknamunka.

Csak legalább Bella ne volna azok között, akik megcsalták és ellene törnek! Csak ez a fehér galamb, ez az ártatlanság, ez a Vénusz-testtel született Madonna maradt volna meg jónak és igaznak!... De mit tehet róla ez a gyermek, aki mellett itt volt az ördög s a csábítás?!...

Arra nem is gondolt, hogy ennek az ördögnek valószínűleg villogó szeme és nagyon csinos bajuszkája van s hogy ennél fogva alig volt rá szüksége, hogy a csábítással magát valami nagyon megerőltesse.

Lassankint hire ment már, hogy a leánynak egyebe is lesz a kis ingatlannál. Barduvay, miután milliomos lett, fölöslegesnek tartotta, hogy ezt nagyon titkolja. Míg a szíve meg nem szólalt, úgy beszélt a dolgról, mintha az ő millióiból kerülne ki a dus hozomány. Ez is nagyban emelte nagylelkűségét az emberek előtt. A leány gazdagsága szinte kínálta neki a gyanusítást. Persze! egy ilyen aranymadár holmi ringy-rongy hadnagyocskának!...

Hogyha úgy volna!... ha csakugyan a pénze miatt járna utána!... oh, akkor a játék meg lenne nyerve, - a mellényzsebéből kiráz neki egy tábornoki nyugdíj-alapot.

Jelentették, hogy be van fogva. Barduvay lement és mialatt a keztyűjét felhuzta, néhány közönyös kérdéssel kivallatta a kocsist. Az jámbor arczczal mondta el neki, hogy miféle vadászházról van szó és ostobául őszinte tekintetéből nyilvánvaló volt, hogy a vadászház mögött nem mozdult el egy perczre sem a lovai mellől. Nem tudott a jó ember semmit és katonatisztnek színét sem látta.

Barduvay megmondta neki, hogy hova hajtson s a fogat csakhamar eltűnt a nyaraló látköréből. A ligetes erdőből kiért a sík mezőre, magasra nyult vetés fénylő zöldje lengett körülötte mindenfelé. A selymes buzahajtás ingása az ő haja lengését juttatta eszébe; a páros pacsirta látása rávitte gondolatát magányos élete ridegségére. A nekibokrosodott szőlővenyige közt egy jókedvű suhancz évődött a szeretőjével. Barduvay Ádám, a milliók ura, megirigyelte tőlök, hogy olyan szabadon szerethetik egymást.

Megváltozott az idők járása fölötte, a szív szólalt meg benne, annak a hangját hallotta mindenütt.

IV.

Egy félreeső utczában lakott Éliás.

Volt neki egy földszintes háza, csendes és elhagyott, mint egy kolostor. A ház ajtaja örökké zárva; Éliáshoz nem jártak vendégek, de aki véletlenül bekerült a kapun, azt meglepte a nagy rend és tisztaság.

Az utczára néző ablakok vas rostélylyal védték a házat; az udvart magas kőfal választotta el a szomszédos telkektől s úgy be volt ültetve fával, cserjével, hogy kertnek is megjárta.

Éliás jóformán egyedül lakott ebben a házban. Csak egy vén nőcseléd volt körülötte, akit a sok év óta tartó elvonultság elszoktatott a szótól s aki nem zavarta gazdáját szemlélődésében. Ez az asszonyszemély volt összes rokonsága és barátsága, akihez nem fűzte ugyan semmiféle vérbeli kötelék, de azért rábízta mindenét: vagyonát, háztartását, sőt még a testi jólétét is.

Öreg emberek, akik már csak a mult emlékein tallózva örülnek a régi szép életnek, gyermekkorukból emlékeztek vissza, hogy egyszer egy zömök termetű, dereshaju zsidó költözött be az elhagyatott házba, akit egy szenvedő arczu fiatal nő kísért. Az asszony lázas szeme révedezve került a mások tekintetét s ha duzzadt ajka nem lett volna olyan nagyon piros, arcza hala-

ványsága után azt hitték volna, hogy nincs semmi vére. Egy kis szopóست ringatott a karján, s ha a kis ember néha felsírt, gyöngéd csókjával nyugtatta meg.

A csendes ház kapuja bezárult mögöttük, azután ismét kihalt lett a tájéka, mint azelőtt volt.

Éliást nemsokára ösmerte mindenki. Akinek eladni valója volt, az őt kereste; aki venni akart, az hozzá fordult. Felesleges szót nem igen beszélt s miután tudták, hogy pénze van, megbecsülték. A fiatal asszonyt, meg a gyermekét nem látták azontul.

Csak egyszer, vagy egy félesztendő mulva, került kívül az asszony a kapun. Egyszerű fakoporsóban feküdt, nagyszakállu zsidók tették a gyászokcsira. Éliás a karjára vette a siró porontyot, úgy kísérté gyalog a koporsót. Mikor visszajött, a kis gyermek nem volt többé nála.

Attól fogva még csendesebb, még kihaltabb a ház.

Kevesen vannak, akik erről tudnak. Az újabb nemzedék előtt nem más Éliás, mint egy vén zsigori, akinek kincsei vannak vas rostélya mögött s akiről azt tartják, hogy olyan koru, mint a bibliai vének.

Pedig a haja alig deresebb, mint egy emberöltő előtt; mozgása ruganyos, arcza ránczai ki sem látszanak tömött hosszú szakállá közül s a homloka fehér. Ilyennek ösmerte jóformán mindenki, nagyon régóta nem változik ő már. Csak annyi az egész, hogy egy kicsit megaszalódik, lassankint kiszáradnak belőle a nedvei és elfonnyad. Ha még sokáig tart, be fog válni élő mumiának.

Az öreg Éliás nagyon elmerült a gesztenyefák alatt; vaskos bőrkötésű könyvből olvasott, nem hallotta, hogy kocsik állott meg a ház előtt. Csak mikor a csengőt megrántották, akkor eszmélt fel és küldte a cselédet, hogy nézzen ki egy kicsit. Ő maga nem mozdult, de azért kíváncsian várta, hogy mi újság. Szokatlan dolog az, hogy őt idehaza megkeressék.

Mikor Barduvay Ádám belépett a házba, az öreg Éliás úgy felugrott deszkapadjáról, mintha husz éves lett volna.

- Óh, óh, Ádám ur!... milyen szerencse.

És azzal gyors tipegéssel, majdnem futva sietett a ritka vendég elé. Egyre ismételte: «Milyen szerencse, óh, óh!...» Azután megfogta az athleta kezét és megszorította, megnézegette tetőtől talpig, összetapogatta a karját:

- Áldott legyen az Isten! Csupa egészség;... erős, nagyon erős;... milyen szerencse!...

Barduvay egy darabig hagyta, hogy körülsimogassa és eldicsérje az akrobataságát, azután megszólalt:

- Sürgős beszédem van, Éliás.

- Persze, persze, ha már idefáradt; ok lehet arra. Tessék csak befelé,... milyen szerencse!...

Levette a házisapkáját és alázatos, de azért bizalmasan szolgálatkészséggel fogta kézen vendégét, úgy vezette be a szobájába. Homályos szoba volt az, egyszerűen bebutorozva; egy bőrdíván, néhány szalmaszék, régi divatu íróasztal, a falon itt-ott bibliai képek. Az ablakok az udvarra nyitak s egy ajtó átvezetett az utcái oldalra, ahol néhány besötétített szoba volt; ócska butorok mindenütt, tisztán leporolva, megtörülgetve; nem lakott ott senki, egy légy se zugott keresztül a kriptaszerű csenden.

Éliás át akart menni a vendégszobába, Barduvay Ádám nem engedte:

- Jobb itt, ahol a levegőben van már az üzlet és nem zavar az utcái láрма.

- Igen, a hogy tetszik; üljön le, Ádám ur.

Az öreg zsidó előhuzott egy szalmaszéket és maga is leült. Illőnek látta megmagyarázni: «Ezek az öreg lábak,... hehe!... nehéz vagyok már.»

Barduvay megelégette a formaságot, türelmetlenül rátért a dolgára. Nem tudta, hogy hogy adja elő.

- Valami váltók vannak itt. Az a katonatiszt... Nem tudom, talán most járnak le?

Éliás fanyar arcot vágott és úgy tett, mint aki boszankodni szeretne, de nem mer.

- Persze, persze; az a katonatiszt. Tudtam én azt, rossz üzlet az nagyon...

- Nem arról van szó, Éliás.

- Áj, áj, iszen tudom; önnek nem baj az, Ádám ur, de énnekem fáj. Üzlet csak üzlet; higgye el, hogy az ilyesmi csupa renommérontás.

- Nem értem.

- Hát úgy van az, Ádám ur: az ember mindig jól kell, hogy csinálja a hivatását. A suszternek nem szabad rossz csizmát csinálni, a péknek nem szabad rossz zsemlyét sütni, a kereskedőnek nem szabad rossz üzletet kötni. Az a hadnagy ur rossz, megmondtam én mindjárt. Adni, adnék neki, ha volna mit, de nem adnék kölcsön. A kölcsön, az már üzlet; olyan kölcsön, amit vissza nem kapok, rossz üzlet, - én pedig kereskedő vagyok.

Egészen belepirult a lelkesedésbe. Barduvay nyugodtan hallgatta.

- Nem ment az ingyen, Éliás.

- No, no, nem ment ingyen. Egy emberrel több, aki a mienk, aki hasznunkra lehet, de egy kicsit drága.

- Mennyi mindössze?

- Hja, azt meg kell nézni; öreg ember vagyok; - kaczagott hozzá és a fejére mutatott, - feledékeny, álmos; hanem itt van a könyv, mindjárt beszél az.

Felállott és egy szekrényből kivett egy névmutatót. Száraz, ránczos ujjaival lapozott benne.

- Hogy is hívják csak? ahán, Doborkay! - Doborkay, Doborkay, - mormogta magában, - itt van, 115, a 115 alatt, azonnal megmondom; tehát Doborkay Endre, huszárhadnagy, régi nemes család, anyai részről valami kis birtok, egyéb semmi. Hallja, Ádám ur? egyéb semmi. Váltótartozás: egy, kettő, három váltó, összegezve; megint egy, kettő, három, summa-summárum a kamatok nélkül úgy tizezer forint. Az a birtok, az anyja után, alig ér ennyit, pedig korábbi adósságok vannak már rajta. A hadnagy ur jól csinálta a maga dolgát.

Barduvay elgondolkodott. Tizezer forint adósság egy olyan kis katonatisztnek! Soha ki nem mászik belőle. A mint egy kicsit megszorítják miatta, vége van: könnyelmű adósságcsinálás miatt elveszti a rangját, azután lőheti magát föbe. Jól van az a kelepce felállítva.

Odafordult Éliáshoz:

- Sok pénz, nagyon sok pénz, de nem is megyünk tovább: nem fogjuk a váltót prolongálni.

Éliás nagy szemet meresztett és csodálkozva csóválta a fejét:

- Nem prolongáljuk?... hm!... Lássá, Ádám ur, így van az: ha az ember ur lesz, elszokik tőle, hogy a fejét okosan törje; azután azt megsínyli az üzlet. Hát ha nem prolongálunk, akkor elveszett a pénzünk. Az urfinak majd kiteszik a szűrét, aztán se tőke, se kamat. Így legalább a

kamatokban valahogy csak megtérül a kész kiadásunk. Sokáig tart, de majd csak lesz belőle generális, akkor fizet, bizonyosan fizet.

Az öreg zsidó azt vette észre, hogy a levegőnek beszél: Barduvay nem hallgatott rá, arcz-kifejezése elárulta, hogy máshol van a lelke. Éliás kitalálta, hogy annak az embernek kisebb gondja is nagyobb most a tizezer forintnál. Aki olyan közel van a száz esztendőhöz, annak nem nehéz már a más emberek veséjébe látni, megtanítja rá a hosszú tapasztalat. Elmosolyodott és annyit mondott: vagy úgy!...

Barduvay megrezzent és amint tekintete találkozott az öreg ember fénytelen szemével: elpirult.

- Hallja, Éliás, nem akarom én magát megcsalni; 'iszen mi üzlettársak vagyunk. Az a tizezer forint fucscs! Bátran leírhatja veszteségszámlára, hanem azért mégsem prolongálunk.

Az öreg ember szomoruan hallgatott. Rosszul esett neki a veszteség, de még rosszabbul a bizalmatlanság.

- Hát mért nem mondta előbb?

Barduvay megfogta a kezét.

- Nem fog attól a maga feje fájni, de még az enyém sem. Miért mondtam volna előre?

- Csak; jól esett volna.

- Tudom. Maga szeret engem, öreg Éliás. Mindazok közt, akiket ismerek, magára emlékszem legrégebben. Jó volt hozzám mindig; oktatott, védett... igen, hiába huzódik, sokat köszönhetek én magának. De ez nem üzlet; ehhez maga nem ért.

- Jól van, jól; ugy-e gyűlöli azt a katonát?

Barduvay még idejekorán összeszedte magát. Az ő titkába nem volt szabad holmi üzlettársat beavatni.

- Alig ismerem. Annyi az egész, hogy Bella megszerette és én nem akarom, hogy ilyen könnyelmű, léha férje legyen.

Éliásnak kiderült az arcza.

- Erről ismerek rá; okos és előrelátó, amit mindig csodáltam benne. Oh, oh, milyen fej...

Szeme elragadtatással csüggött Barduvayn, azt hitte, hogy érti. A tizezer forint majd elszámolódik a kisasszonyka örökségébe. De a leány legalább nem kerül olyan kézre; valami derék, komoly ember inkább való hozzá. Barduvayra nézett. Ki tudja, mi van a sors könyvébe írva?... Az urfi majd leköszön és elmegy hétszilvafásnak, a szép örökség jó kézre vár; majd elcsinálja azt az okos ember, akárhogy kezdi, csak jó sül ki abból. Annyi bizonyos, hogy ki van már az eszelve régen. De mégis aggódott:

- Hátha a leány beleavatkozik?

Barduvay vállat vont.

- Majd kiábrándul. Csak a Don Juant kell egy kicsit megnyomoritani, hogy prózaibb legyen a formája előtte.

- Hátha megköti magát és makacskodni talál?... Az ilyen kis leány csupa fellengősség.

- A hadnagy ur majd nem köti meg magát. Mikor is járnak le azok a váltók?

Odakint csengettek. Éliás nem törődött vele, nagyon elfoglalta ez a dolog. Majd kinyitja az öreg szolgáló. Hamarosan előkereste a váltókat.

- Holnap a terminus; minden perczen várom a hadnagyot.

Az öreg cseléd csoszogva lépett be. - Az a katona van itt, - dünnyögte.

Barduvay meg Éliás egymásra nézett. Nagyszerű véletlen. Éliás azt kérdezte a tekintetével: bejöhet-e? Barduvay felelt neki: igen. És mialatt a szolgáló nagy lassan kiment, összedugták a fejüket és elkezdtek suttogni.

V.

Doborkay Endre huszonöt éves volt. Nem csinosabb, mint akárhány bajtársa, de csupa kedves-ség. Egy ember, aki nem tudta, hogy az életnek még gondjai is vannak s így csak a vidámság levegőjét vitte magával mindenfelé, amivel megnyerte a férfiakat s veszedelmes volt az asszonyokra. A fiatalság, az egészség, meg az arany bojt különben is megkönnyíti már az efélét.

Egy kicsit zavarba jött, mikor Barduvayt meglátta, de nem tart az ilyesmi sokáig világban forgott embereknél. Azalatt, hogy Éliás megkínálta székkal, visszanyerte katonás nyugalma és udvariasan üdvözölte imádottja gyámját, akivel a falusi magányban találkozott egyszer.

Éliás adta a meglepettet.

- Mivel szolgálhatok, hadnagy ur?

Doborkay azt hitte, hogy minél kevesebb szóval esik át a dolgon, annál kevésbé lesz feltűnő. Boszantotta, hogy most tud valaki itt lenni s hogy az a valaki éppen Barduvay; de már mindegy, azért katona, hogy ha bajban van, hát kivágja magát.

- Azt a kis váltót szeretném rendezni, - felelte.

Éliás megsimogatta hosszú szakállát.

- Pontos, nagyon pontos. Igazi katona. Rábiznám az egész életemet, az egész vagyonomat.

Barduvay úgy tett, mintha nem hallgatna oda. Valami irás volt előtte, azt nézegette. Doborkay ezer mértföldre kívánta onnan. Ha más valaki lett volna ott, bizonynyal megmondja Éliásnak, hogy négy szem közt akar vele lenni, de így nem tehet, gyanút keltett volna. A sok dicséret csak még jobban kihozta sodrából. Mit fecseg a számár összevissza? Kikürtöli, hogy rendes látogatója; mi szükség van arra? Hanem azért azt hitte, hogy jó lesz mosolyogni.

- Kifizetem a kamatokat és másik váltót adok, - mondta.

Éliás keserves arcot vágott.

- Hadnagy ur, baj van. Nem lehet a váltót prolongálni.

- Ugyan?!...

Pillanatnyi csend következett. Barduvay még mindig el volt merülve írásaiba, nagy buzgalommal számolt valamit. Doborkay nem tudta eléggé elpalástolni kellemetlen meglepetését; Éliás ég felé forgatta szemét, mint aki nagyon meg van hatva és végre hozzákezdett, hogy valamiképpen megmagyarázza.

- Itt van éppen Barduvay ur, ő tudja legjobban. Nagyon sokkal tartozom neki valami bérletért. Kérdezze csak meg.

Barduvay a nélkül, hogy felnézett volna papirosáról, megkérdezte:

- Mennyivel tartozik a hadnagy ur?

Doborkay intett Éliásnak, hogy hallgasson. Éliás úgy tett, mintha nem vette volna észre és kimondta:

- Tizezer forint, a kamatok nélkül.

Barduvay letette a tollat és csodálkozva nézett a hadnagyra.

- Csinos összeg.

Tekintete nyíltan elárulta gondolatát: «Hát mire csinál egy ilyen tiszt akkora adósságot?»

Doborkay kitalálta. - Meg fogom fizetni, - mondá. Azt hitte, hogy ezzel bezárja a további tárgyalást; számított rá, hogy egy ember, a ki rá nézve mégis csak idegen, nem firtat egy olyan kényes ügyet, amihez köze nincs.

Barduvay nem is szólt rá semmit, hanem Éliásnak, aki nagyon közelről volt érdekelve, bele lehetett avatkoznia.

- Holnap van a terminus, - mormogta.

Doborkay hozzá fordult.

- Nos tehát, ön átveszi most a kamatokat és még egy kis halasztást ad. A legközelebbi lejáratkor hozom a tőkét is.

Volt a hangjában valami követelő, a hogy a hivatásszerű katonák kérnek, akik ahhoz vannak szokva, hogy vagy engedelmeskednek, vagy parancsolnak. Éliás azonban soha se volt katona és nem ismerte a szubordinációt.

- Lehetetlen, hadnagy ur, higgye el, hogy teljes lehetetlen. Nagyon sokkal tartozom Barduvay urnak.

Doborkay félig tréfásan, de nem minden aggodalom nélkül megkoczkáztatott egy közvetett kérdést:

- Talán ő neki lesz még türelme? Könnyű egy olyan milliomosnak.

Barduvay felelt a kérdésre.

- Nagy tévedés, uram: higgye el, hogy minekünk is megvannak a magunk nagy gondjai és én biztosítom, hogy e perczen boldog lennék, ha cserélhetnék Önnel.

Szinte megdöbbsent, mikor kimondta, de nyugodt volt abban, hogy nem találják ki szavai értelmét és valami kinos gyönyörűséget talált abban, hogy ezt a rejtett vallomást mások előtt tette önmagának. Azután, mikor látta, hogy vetélytársa elkomolyodik, vontatott hangon hozzá tette:

- Egy feltétel alatt azért segítenék önön.

Majdnem megbánta, mikor kimondta, de már megtörtént. Tervszerűleg vitte oda a dolgot, hogy a hadnagy benne keresse menekülését és most, mikor itt volt a döntő pillanat, rettegett, hogy titkát el fogja árulni. Felállott és az ablak elé ment, honnan a homályos szobában levőket jobban láthatta, míg az ő arcza inkább árnyékban maradt.

A hadnagy várta a folytatást; Éliás hallgatott. Barduvay azt gondolta, hogy most egy csapással fogja megsemmisíteni ellenfelét.

- Mondjon le örökre a gyámleányomról, - mondá, keményen megnyomva a szavakat s a mellett kiegyenesedett és athleta karjait összefonta mellén, mintha attól félt volna, hogy kiszabadítják magukat önuralma alól és most összezuzzák azt az embert, aki boldogságának útjába mert állni.

Doborkay Endre megdöbbszent és nagy zavarában megsemmisülve nézett a gyámra.

- Tehát tudja?!

- Mindent tudok és nem akarom, hogy ez a játék tovább is folyjon. Nem teszek szemrehányást, pedig a titkolózás szinte kihív rá; de végét kell vetnem, miután Bellát már másnak ígértem.

Ha Doborkay nem lett volna annyira meglepetve, észre kellett volna vennie, hogy milyen vad hév volt abban a kijelentésben, de az egyenes lelkű fiatal katonát nagyon váratlanul érte a csapás és az első pillanatban nem gondolt egyébire, minthogy szerelme veszélyeztetve van. Eszébe jutott, hogy a Bella utolsó levele, tele édes ígérettel, most is ott van a szíve fölött és feltámadt benne a dacz.

- Nem volt joga hozzá, - kiáltotta, - mert engem szeret és én is szeretem!...

Barduvay elsápadt. A gyalázatos még dicsekszik vele! Szavakat keresett, amelyekkel a porba sújtsa.

- A pénze nélkül is? - kérdezte gunyosan.

Doborkay a kardjához kapott: Köszönje meg, hogy a gyámja neki!

- Külömben most összeapritana, ugy-e?! Nézzen ide! - kaczagott az óriás ember és felragadva székrét, öklének egy ütésével pozdorjává zuzta. - Láthatja, hogy nincs szükségem rá, hogy kardot vagy más fegyvert vegyek a kezembe!...

Éliás, akit ez a kinos jelenet halálra rémitett, minden tagjában reszketve, siránkozni kezdett:

- Jaj, jaj, Ádám ur, hol van az a jó csendes esze! Hadnagy ur, az Istenért, ne ránczigálja azt a spádét; hagyják békében a székeimet!...

Barduvay Ádám belátta, hogy amit tett, nem volt okos dolog. Megpróbált mosolyogni és szánté barátságos hangon azt mondta:

- Ne vegye komolyan, hadnagy ur. Kereskedő ember nem ért a lovagias formásokhoz s én nem akartam egyebet mondani, mint hogy egy olyan elkényeztetett leányt, a milyen Bella, vagyontalan ember nem vehet nőül.

Doborkay közbe akart szólni, de Barduvay még nem fejezte be; visszatért nyugalma teljes simaságával adta meg vetélytársának az utolsó döfést; bizonyosra vette, hogy ezzel tönkreteszi:

- Bella tán nem törődne vele, mert hisz' e tekintetben minden fiatal leány egyaránt naiv, de önérzetes ember - lassan szűrte a szót - sohasem számít pénz dolgában a feleségére.

- Azt én sem tettem, uram, s feltételezem, hogy ez a megjegyzése nem vonatkozik rám, - felelt Doborkay. - Tisztelem az ön aggodalmait és belátom, hogy a látszat félrevezethette. Meg fogok hát magyarázni mindent.

Barduvay jobb szerette volna, ha magyarázat helyett egyszerűen csak megalkusznak. Még mindig remélte, hogy üzletet fog csinálni a katonatiszttel, akinek - úgy hitte - lesz annyi esze, hogy két rossz közül a kisebbet választja. S így mindenáron rá akart térni a dologra.

- Nekem nem tartozik a hadnagy ur magyarázattal, - mondá.

- Meglehet, de most már magamnak tartozom vele, hogy tisztázva legyek s önnek kötelessége meghallgatni. Azt hitte, ugy-e, hogy könnyelmű vagyok, aki aláástam jövőmet s most jó házassággal akarok a bajból menekülni? Arra is gondolt, hogy legrosszabb esetben eladom magamat és megfizettetek egy lemondást. Nem jól ösmer, uram. Ha csakugyan könnyelmű lennék és bizonytalanra csináltam volna adósságokat, akkor sem fogadnám el ajánlatát. Új pályát kezdenék, dolgoznám, hogy megfizethessem tartozásaimat és Bellára bízám, hogy hü marad-e hozzám, amíg tisztességesen el tudom tartani. De erre nincs szükség. Örökségem van, mely bőven meghaladja adósságomat s gyámleánya urnő lesz mellettem.

Barduvay visszaemlékezett, hogy abban a levélben, melyet a leány zsebéből kilopott, olvasott már erről. Akkor nem vette komolyan, vagy azt hitte, hogy a tisztecske nagyzol. Kíváncsi volt a folytatásra.

- Apám után is szép vagyon maradt rám, csak hogy pör alatt volt eddig. Most megnyertem a pört.

- De hisz a Doborkay-birtok már túl van terhelve? Különben sem hallottam róla, hogy valaha pörben lett volna, - szólt közbe Barduvay csodálkozva.

- Igaza van, a Doborkay név ma már nem jelent mást, mint nemességet. De az én apám nem Doborkay volt.

Barduvay és Éliás a legnagyobb meglepetéssel nézett a hadnagyra. Egy szót sem értettek a dologból.

- Az urak nem tudják, - folytatta Doborkay, - hogy én az édes anyám nevét viselem, akit mint ősi családja utolsó sarjadékát fiúsítottak. Apám gazdag iparoscsaládból származott; huszárnagy volt, mikor megnősült s mint ezredes halt meg.

A két ember bámulata egyre növekedett. Mindez egészen új volt előttük. Doborkay csaknem elérzékenyedve fejezte be magyarázatát:

- Az apám születésre nézve nem volt nemes ember, csak a csatákban kapott sebek tették nemessé; egyszerűen Szabó Pálnak hívták.

A vadállat üvöltésével ugrott fel e szavakra Éliás.

- Öld meg! öld meg a nyomorultat! - hörögte halálsápadtan. Egyik kezével belekapaszkodott Barduvayba, a másikkal a hadnagyra mutatott. Iszonyat volt ránézni eltorzult arczára. Azután egyszerre elkezdett tántorogni és összerogyott. Barduvay felfogta estében és a dívánra fektette; a hadnagy bekiáltotta a szolgálót.

Mig a vén cseléd siránkozva locsolgatta gazdáját, a vetélytársak közös erővel fogtak hozzá, hogy életre keltsék. Barduvay megtapogatta az öreg ember szívét. Dobogott. E szerint csupán elájult. De mi okozhatta ezt a kitörést? Doborkay megrendülve szólt:

- Megfoghatatlan! Azt kell hinnem, hogy a szegény öreg megzavarodott. Milyen borzasztó volt!

Barduvay sejtette, hogy Éliással különös dolog történt; egy pusztá névtől nem zavarodik meg egy olyan kipróbált józan ész. Egyedül akart vele maradni és rögtön készen volt a tervével.

- Mindegy, akármi, de az bizonyos, hogy beteg. És senki sincs itt, akit orvosért küldhetnénk, mert ez a cseléd most nem hagyhatja itt. Talán a hadnagy ur lesz olyan szives?...

Doborkay kész örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy eltávozhasson. Nagyon rosszul kezdte magát érezni ebben a komor szobában, melyben oly kínos órát élt át az imént. Röviden elbucsuzott Barduvaytól és megigérte, hogy azonnal küld orvost. Egyebekre nézve majd tisztába jönnek legközelebb... rövid idő alatt.

Barduvay várt, míg elhangzottak a hadnagy lépései. Akkor kivett zsebéből egy kis üveget és a halálsápadt öreg ember orrához tartotta. Néhány pillanat múlva Éliás felnyitott szemét.

Az öreg cseléd kiabált örömeiben, Barduvay kiküldte. Az ajtóban megállította és egy borítékban pénzt adott neki:

- Ha az orvos jön, fizesse ki és mondja, hogy egy másik orvos már megelőzte.

Azután felültette az öreget, aki lassankint magához tért és emlékezni kezdett. Egyszerre felkiáltott és arcára ismét a düh démona ült.

- Elment... elment, - mondogatta halkan.

- Mi történt, Éliás? - kérdezte végre Barduvay, akit az öreg eddig alig vett észre.

Éliás felugrott és megfogta az akrobata kezét.

- Mi történt? - ismételte remegő hangon, - jöjjön hát, majd el fogom mondani.

És bevitte Barduvayt a legtávolabb eső szobába, melyben legócskábbak voltak a butorok s a levegő dohos és fülledt volt, mintha évek óta nem lett volna kiszellőztetve. A falon egy nagy kép aranyozott kerete fénylett, maga a kép sűrű fátyollal volt leborítva.

VI.

Az öreg ember betette maga után az ajtót és mintha nem bizna benne, hogy egyedül vannak, körülnézett.

Kezét homlokára szorítva, megállott a szoba közepén és átszellemült arczczal szedte rendbe gondolatait. A behajtott zsalu zöld lapjai közt alkonyati napsugár csuszott be és a csipkefüggöny vonalai után fantasztikus árnyék rajzolódott a szemközti levő falra, melyen a leborított kép volt.

Éliás megmozdult. Mintha egy templom szent levegője venné körül, lassan, zajtalanul huzott elő egy széket és megkínálta vele Barduvayt. Ő maga nem ült le; belekapaszkodott a menyeezete ágy függönyébe és halkan, szakgatottan, akár egy álmodó, elkezdett beszélni.

.....
«Régen volt az már. Az apám, aki száz évig élt, meghalt. Ő még egészen pária volt: jogok nélkül, súlyos kötelességekkel... A feleségem, a szép Sára, akit így hívtak egyszer, meghalt, de akkor már nem volt többé szép, hanem öreg és ránczosképű. Egy leányom maradt: Juditnak hívták.

A feketeszemű Judit. Most is itt látom magam előtt. Nagy haja volt, mikor megszületett; sötét, mint az édesanyjáé; meg kicsinyke, vérpiros szája; nem tudott vele sirni, csak kacagni... az édes...

Jaj de szerettem!... az a leány volt az én kincsem, akit ringattam a karomon, a térdeimen; neveltem okosan, játszottam vele, mint egy pesztonka, hazaszaladtam egy mértföldnyiről, hogy néhány perczre lássam, úgy mentem tovább a dolgomra...

Sok dolgom volt,... mindig akadt dolgom. Azt akartam, hogy gazdag legyek, hogy meg tudjam neki szerezni, amit a szeme-szája kíván, hogy el tudjam vele feledtetni, hogy magába van a világon mellettem;... hogy pótoljam az anyját...

Kis gyermek volt, mikor árván maradt, alig pár éves. Sokáig nem mertem neki megmagyarázni. Majd megszakadt a szívem, mikor azt kérdezte: Édes apám, hol van az én mamám? Elment, kis leányom, hanem majd visszajön; itt küldi neked ezt a játékot, nézd, milyen gyönyörű! Hogy csókoltá, hogy örült neki az árva leány, az én leányom!...»

Egy perczre megpihent. Évek repültek el gondolatában, azokról bizonyára nem volt semmi mondanivalója. Ránézett Barduvayra, a kinek nem jutott eszébe, hogy sűrösse, hanem csak hallgatta néma figyelemmel. Azután folytatta:

«Egyszerre megnőtt. Észre se vettem: egy hosszú ruha tette az egészet... Mikor reggel elmentem hazulról, olyan kis bolond volt, hogy megcsiptem az arcát és fölemeltem a levegőbe, úgy csókoltam meg; mikor este megjöttem, látok egy kisasszonyt, akinek azt kellett, hogy mondjam: «Alászolgája!»...

Hogy kikacagtuk egymást!... Te bolondos apa, ugy-e szebb vagyok így? Hát mért nem emelsz a levegőbe megint? De nem emeltem többet. Oh, én ostoba öreg fejem; ilyen az, mikor nincs asszony a háznál; hát nem azt hittem, hogy olyan kis baba marad mindig?

Másnap guvernantot fogadtam neki. Finom hölgyet, aki sokat beszélt és szépen tudta magát viselni. Ugy megszégyeltem, mikor megtanított rá, hogy ne vágjak fel a tányéromon mindent egyszerre... de azért örültem titokban. Milyen kisasszony lesz a lányomból!»

Eleresztette az ágy függönyét és nehéz lépésekkel végig ment a szobán. Utóljára is visszatért előbbi helyére, mégis csak ott volt neki legjobb. Mintha valami oda huzta volna.

«Kisasszony lett belőle; finom és kényes. Ugy féltem mindig, mikor azzal a franczia leánynyal elment hazulról... Mert mindennap sétálni mentek... Azt akarta, hogy vegyek neki ruhát, ékszereket. Vettem. Nem tagadhattam meg az árvától, aki örökké siratta az anyját. Mert sokat siratta... Nagy szíve volt nagyon, szerencsétlenségre...

Napról-napra szebb lett. A mai lányok nem olyan szépek többé... Ön azt nem tudja, Ádám ur, mert soha sem igen törődött vele. - Látott ön már valaha egy szép zsidó leányt? ...Ne beszéljen nekem ábrándos szemekről, fehér arczról, kis puha kezekről; azt mondom én, hogy mind nem ér az semmit. Szobrot faragni tud a szobrász is, ha nem dolgozik többet; a szemét meg úgy forgatja kiki, ahogy akarja. ...Aki nem látta az én Juditomat, az nem is látott szép zsidó leányt.

Nem vagyok én poéta, Ádám ur, se nem az apai vakság csacsog belőlem. De azt tudom, hogy mikor megláttam földig érő haját, hát azt gondoltam: ez itt az Éva, akinek semmiféle Ádám sem áll ellent, és mikor azt a sötét bőrt megláttam a karján, amelyik úgy feszült párnásan, gödrösen, finom, ki nem érezhető csontjai fölött, hát a bűn jutott eszembe: hogy kinek a nyakát fogja az a két kar egyszer körülfogni és hogy meg kell hálnia annak a halandónak akkor a gyönyörtől!...

Ne higgye, Ádám ur, nem halt bele a halandó ember!... Jaj de nehéz a szívem, a lelkem! Jaj, de megvert az Ábrahám istene!...»

«Ádám ur, hallgasson ide; egy napon eltűnt a leányom!... Nem szólott egy szót sem, ott hagyott engem, nyomorult vén embert, aki imádtam s még el sem bucsuzott. Mikor már félig megőrültem, harmad nap múlva kaptam egy levelet... Tudja mi volt benne? Ugy-e, mi volt benne? Ugy-e, hogy nem tudja?... Azt írta benne, hogy elment a kedvesével! Hallja-e, Ádám ur? a kedvesével ment el!

Legyen megátkozva a franczia leány! Legyen megátkozva a csábító! Átkozott a világ, az Isten!...»

Barduvay észrevette, hogy Éliás tántorog. Felugrott és gyengéden betette egy karosszékbé. Az öreg ember megkapaszkodott a karjába és nem eresztette el. Lihegve, az emlék kinja alatt vivódva nézett az athlétára, aki mint a pelyhet, oly könnyen vitte karján.

«Én is ilyen voltam. Régen, nagyon régen. Leütöttem volna egy bikát is. Oh, hogy kerestem azt az embert!... de nem találtam. Talán másképp lenne, ha megtaláltam volna... Csak annyit tudtam róla, hogy katonatiszt. Hátha egy egész hadsereg lett volna!?... Élesre fentem egy hosszú kést és elindultam a világba utána... Tudtam én azt, hogy mi sor vár a kis leányomra és meg akartam magamat boszulni... Egy teljes évig jártam utána; szabadságon volt a gazember, vitte magával a gyermekemet: a bűn nászútja volt az!...

Megtört az élet, az örökös kin nem hagyott pihenőt. A boszu volt minden gondolatom. Egyszer korán reggel lelkendezve rohan be öreg cselédem. Leborul a földre és szörnyen sivalkodik; nem tudom, mi baja... Itt van, itt van! - mondogatta egyre. - Azt hittem, meghalok. Kitaláltam, hogy Judit van itt... egy teljes év után...

Azután kinyílt az ajtó és én megláttam... Istenem! Ádám ur. Az első perczben elfogott a düh, kirántottam késemet, mely sohase hagyott el és neki mentem, mint egy fenevad. A cseléd ordított; az a sápadt, beesett arczu, tönkrement teremts behunyta a szemét és a szívéhez szoritott valamit, úgy várta a halált! ...Leszurta volna!... mondom önnek, hogy utolsó órája ütött volna; de a szemem ráesett a leány keblére: egy gyermek csüggött rajta!...

A kés kiesett kezemből. Judit némán, szomoruan sütötte le szemét: a gyermek rám mosolygott... Ádám ur, ön nem tudja, hogy mi az, mikor egy gyermek, aki a mi vérünk, úgy ránk mosolyog!... Bárányt csinál az a tigrisből. A következő perczben már sirtunk mind a ketten, átölelve egymást...

Én nem kérdeztem tőle egy szót sem. Tudtam ugyanis, hogy be fogja vallani. Elmondott mindent, attól kezdve, hogy eleinte nem akarta elárulni a franczia leányt, akinek a tiszttel ismeretsége volt, azután lassankint nem bírta többé elárulni a saját szívét... Szerette a tisztet.

Az azt ígérte neki, hogy nőül fogja venni... A boldogtalan a zsidók Istenét is elhagyta volna érte, hogyne hagyott volna el hát engem?... Hát bántam volna én, ha kikeresztelkedik, csak félje az Istent és legyen boldog azzal az emberrel. Na 'iszen boldog lett!... Mikor kiábrándult, akkor már anya volt.»

Éliás megint egy kis szünetet tartott. Az egyre gyorsabbodó beszédben elfult lélegzete; eleresztette a Barduvay kezét, aki visszaült újra a székére.

Más körülmények közt a milliomos azt kérdezte volna magában: Mi szükségem van nekem ezt tudni? - és sajnálta volna a drága időt, melyet a léha történet meghallgatásával elpazarol; - de most megpuhította a saját gyötrődése s fogékonynyá tette a részvétre.

«Oh, Ádám ur! és az a szerencsétlen leány mégis csak arra kért, hogy bocsássak meg annak az embernek és hogy ne álljak rajta boszút: a fia édes apján!

Meg kellett esküdnöm, de ravasz voltam és csak azt fogadtam, hogy én nem állok boszút... és mikor az Isten szent nevét kimondtam, arra gondoltam, hogy az apa bűnét majd a fiuval büntetem!...

Akkor kerestem egy magányos házat, ezt itt. El akartam a világ elől bujni, valahova, ahol senki sem talál ránk, ahol egymást szeretve, egymást bátorítva, egymást siratva telnek majd a napok...

A boszu reménye egy pillanatra se halt ki szivemből. Azzal ébredtem, azzal feküdtem, de hallgattam róla... A szegény megcsalt leány utóljára szépen megnyugodott. De mikor a gyermeket karjaimra vettem, mindannyiszor elöntött a vakdüh, elsötétedett a szemem előtt és két iszonyu terv küzdött bennem egyre: hátha falhoz vágnám ezt a porontyot, ezt a bűn

magzatát? vagy inkább megvárjam, amig megnő, hogy egy napon megfojttassam vele a saját édesapját?!...»

Suttogó hangon, fogait összeszorítva mondta e szavakat, mintha csak lelki kényszernek engedve beszélne és rámeresztette tekintetét Barduvayra, aki igazat adott neki némaságával.

«Nem hinné, Ádám ur, hogy az ember mennyire szeretheti ugyanazt, akit szíve mélyéből gyűlöl egyszersmind!... Én már tapasztaltam... Annyira szerettem azt a gyermeket, pedig ha a leányomra néztem, aki elkezdett hervadni, összeesni: akkor megátkoztam... Hanem a másik perczen, mikor a leányomat olyan boldognak láttam általa, mikor ott gögicséltek, játszottak együtt, akkor megáldottam. Az Isten csak az áldást hallgatta meg.

Egyszer aztán lefeküdt a leány. Arcza piros volt, a szeme égett, tompa köhögés szakadt fel melléből... napról-napra gyengült... megtiltotta, hogy orvost hívjak, de azért hívtam...

Jaj, jaj, Ádám ur!... de megvert az Isten! Mikor itt feküdt hallva, az én reménységem, az én istenségem: belevágtam a fejemet az ágyaszélébe, hogy ketté repedjen s ott vesszek el én is!... Az a nagy, nagy, fekete szeme le volt hunyva; az a duzzadó, piros kis szája beesve, megkékülve!... Ádám ur, az nem erre a világra való szenvedés volt, az már a pokol volt...»

Az öreg zsidó jajveszékelve járta végig a szobát, nem lehetett többé ráismerni. Barduvaynak megfényesedett a szeme, kezdett kijönni okos nyugalmaiból.

Egyszerre Éliás megállott a fátyolos kép előtt és elkezdett sirva beszélni hozzá, mint egy eszelős:

- Te menyországom, te aranyos leányom!... Hogy megölt a szived, te rózsaszála apádnak, te angyal!...

Azután anélkül, hogy megfordult volna, elkezdett kiabálni:

- Hallja-e, Ádám ur, ez az én leányom! Lefesttettem a halálos ágyán!... Most halt meg éppen; nézze csak, nézze!

Felugrott egy székre és lerántotta a kép burkolatát.

A nyugvó nap sugara az ablak előtt álló akác lengő levelei közt csuszott be a szobába; a fal minden pillanatban másképen volt megvilágítva. Az aranyos sugarak ráestek a halott arc-képére. A némaságban szinte testté váltak a szomorú vonások; a szenvedő szép arc, a leomló fekete haj, az összekulcsolt kéz, az enyészett halványsága, mind összefolyt a kiengesztelődés áhítatában, mely olyanná tette a képet, mint egy imádság. A festő, hogy annál nagyobbá tegye a hatást, odafestette az életet is. Egy bölcső látszott a halott ágya mellett, a bölcsőben egy piros arcú, gömbölyű kis fiu aludt, szeliden, édesen.

Barduvay Ádám felkelt és odament Éliás mögé. A szegény öregnek mozgott a szája, mintha magában beszélne; szeméből csodás fény sugárzott; hangtalan zokogása, merev tekintete elmondták, hogy a lelkével nincs most ezen a világon.

A milliomos nézte egy darabig a szomorú képet, a halott néma, örökpihenésü mozdulatlanlanságát, a gyermek mosolygó ajkát, melyről az élet lehelete látszott szerteszállni, azután odahajolt az öreghez és gyengéden vállára tette a kezét, úgy kérdezte meg:

- Mi lett a fiuból, öreg Éliás?

A vén zsidóember megrázkódott erre a szóra, azután kiegyenesedett. Arczán leirhatatlan kifejezés ült, szemközt fordult a kérdezővel és kinyújtotta jobbát az ég felé, mintha esküt tenne arra, amit állít, úgy kiáltotta érczes, kemény hangon:

- Ádám ur, Barduvay Ádám! Az a fiu te vagy!...

VII.

Barduvay olyan lett, mint a fal.

Rábámult az öreg emberre, akinek lassan hanyatlott alá a karja s aki átszellemült, igazságot hirdető arczzal állt előtte. Néma szembeszédjök a megdöbbenés e pillanatában egész seregét árulta el a hirtelen támadó és egymást üző gondolatoknak.

A milliomos kiérezte az Éliás tekintetéből, hogy nem játék ez. Ebben a szentélyben, ahol halott leánya ereklyéit őrzi, nem nyilhatott meg hazugságra az apa szája. Barduvay látta, hogy milyen csodálatos tűz ég az öreg szemében, mely szinte melegített; ilyen sugarat csak a szeretet támaszthat a szemben. Egész hosszú multja végig pörgött emlékezetén s minél közelebb ért ahhoz a meghalványodott képü időhöz, melyből első emlékei fennmaradtak: annál seregebben tolultak eléje azok a soha nem kutatott és soha meg nem magyarázott dolgok, melyek egy tanúságot tevő ármádiaként sorakoztak a ránczos képü vén ember mellé.

Barduvayt e pillanatban nagy csapás érte. Bármi legyen is a titok alapja, rá nézve mindegy, ő ettől a percztől fogva nem a régi többé.

Eddig nem adott semmit a nemességére. Nem úgy nevelték, hogy ambíciója lett volna fényesebbre csiszolni ősei czimerét. Korai árvasága óta az üzletet csepegtették vérébe és kifejlesztették benne az elfogultságtól mentes józan gondolkodást; és most mégis rettegett veszélyben forgó czimeréért. Ugy volt vele, mint az egészséggel, amit soha sem féltünk, amíg megvan, pedig tudjuk, hogy nagy kincsünk.

Végre is az a nemesség üzleti okokból is megérte, hogy féltse, mert megaranyozta a czéget és kiemelte a nyárspolgári versenyzők közül. Bizalmat keltett, sőt voltak esetek, a mikor egyenesen az ötágu koronának köszönhette, hogy tekintélye volt vállalatának.

- Beszéljen hamar! - szólott a legnagyobb felindulás hangján s megragadva az Éliás kezét, tudtán kívül összepréselte tenyerében.

Csaknem kiserkedt rá a vér az öreg ujjak alól, de azért Éliás egy mozdulattal sem árulta el, hogy fáj. Arcza inkább azt látszott mondani, hogy boldoggá teszi az a vaserő.

- Beszéljen, beszéljen! - kiáltott Barduvay, - mert ha igaz, amit mondott, akkor ez az anyám és én...

- És te unokám vagy! - sóhajtott Éliás reszkető ajakkal, miközben könybe lábadt szemét gyöngéden pihentette az óriás alakján.

- Tehát igaz! Bizonyos benne?!...

A reménykedés utolsó felvillanása volt ebben a kérdésben, hogy hátha mindaz, csak egy végzetes tévedés. Éliást mélyen sértette a bizalmatlan hang, és komoly, tartózkodó hangon felelt.

- Én csak egy szegény zsidó vagyok, Ádám ur, aki sok megaláztatást szenvedtem már egy hosszú életen át. Egygyel több nem számít. Majd befejezem történetemet.

Leült és halkan, lecsillapodva folytatta az emberöltő előtti idők meséjét. Barduvay hallgatagon nyelte minden szavát.

«Judit meghalt, - kezdte Éliás. - Egyedül maradtam a világon veled... önnel, - tette hozzá hirtelen kijavítva magát.

Ebben a szobában hallottam utolsó hangját, itt szoritotta szívéhez utoljára a csábitója fiát. Minden itt van most is, csaknem úgy, mint akkor: ihol a szenvedések ágya... ihol mellette a gyermek bölcsője!...»

Széthuzta a menyezet függönyét. Az ágy mellett csakugyan egy régi divatu kosárfonatos bölcső állott, gömbölyded alakja olyanforma volt, mint egy kivájt kéreg, az ember szinte ráképzelte a ringó habokra, valahová a Nilus vizére, ahol Mózes kosara libegett egykor a fehér nimfavirág között.

Éliáson erőt vett az érzés. A kis bölcsőről a nagy emberre emelte szemét, aki ott pihent valaha a megfakult párnácskán, a liliputi selyempaplan alatt.

- Ez volt az ágya, annyit ringattam benne! - mondá.

Azután megsimitotta homlokát, és visszatért megint a meséjére.

«Mikor eltemettem a leányomat, vittem magammal a fiut is. Tudtam már, hogy mit fogok csinálni... Az utolsó éjen, melyet a halott mellett virrasztottam át, megcsináltam a sorsát mind a kettőnknek. Mikor a föld porában fekvé kétségbeesetten téptem a hajamat, megteltem újra boszuvágygyal, csakhogy én már nem tehettem semmit, mert megesküdtem a leányomnak...

Hát jól van, akkor majd a fiára bizom. Nem fogok sujtani késsel, ami csak egy pillanatig kinos, hanem elgyötröm élve.

Nem tudom én, Ádám ur, hogy mi az a regény, de azt hiszem, hogy a bánat elvette az eszemet és regényessé tett. Azt mondtam magamban, hogy urat csinállok a fiuból, olyat, aki karddal vagdalkozik a haragosára, meg belé lö; azután ha megnő, akkor ráuszitom valahogy arra a katonatisztre és ha majd ott fekszik vérében, akkor megmondom neki, hogy a fia volt az, aki megölte. A fiu azonban ne tudja meg soha, hogy meg ne sirathassa!...

Gonoszsza tett a boszuvágy; valóságos mánia volt az, mert mindig rá gondoltam. Hanem ezt a tervet nem magamtól eszeltem ki, sohase lettem volna képes; a véletlen sors keltette bennem a merész gondolatot.

Előtte való nap egy ismerőssémmel találkoztam volt a városban. Vidékről jött a feleségével, meg a szopós fiával. Doktorhoz vitte az asszonyt, aki beteg volt. A szerencsétlen nőt operálták és abba belehalt; a kis fiura aki éppen a fogzással kinlódott, rájött a nyavalya és egy nap alatt megölte. Akkor kapott az ember egy levelet, hogy a villám becsapott otthon a házába, és felgyújtotta, ugyanakkor a jégvihar elverte mindenét.

Barduvay Barnabásnak hívták az embert, aki egy napon lett koldussal és egyedül állóvá a világon. Öreges volt már, meggörnyedt a sok csapás alatt, félni lehetett, hogy még meggyilkolja magát.

A halott leányom mellett töltött éjszaka után elrohantam hozzá korán reggel. Azt hiszem, hogy legfőbb ideje volt; láttam, amint egy puskát elrejtett, bizonyosan avval akarta magát le-durrantani.

Sokáig beszéltem az emberemmel és mind a ketten megvigasztalódva váltunk el. Barduvay Barnabás eltemette a feleségét, meg a szopós fiát, egy sirba, szépen egymás mellé. Azután szépen hazament a hegyek közt fekvő falujába, ahol a hét szilvafa árnyékában lepte a por a nemesi czimert és otthon elmondta, hogy szegény felesége meghalt, a gyermeket meg kiadta dajkaságba, amig egy kicsit felcseperedik. A leégett házat pedig felépítette sokkal szebbre és oda se nézett többet a jégnek: került minden szükséges a házhoz. A pénzt én adtam rá...

A leányom kis fiával a temetőben maradtam estig. Nem akart szegényke megválni a sirtól, nagy játékban volt a gyászkoszorúval. Utoljára mégis csak rákezdett egy kis keserves sirásra, mert megéhezett az istenadta. Akkor feleszméltem, letöröltem a könnyeimet, megcsókoltam a hantot és elvittem a fiút egy keresztény családhoz, ahol erőben, egészségben gyorsan gyarapodott a kis pseudo Barduvay Ádám.»

Éliás elhallgatott. Az athletán meglátszott, hogy mint éli magát bele lassankint a hitbe; nem tekintette többé lehetetlennek, hogy mindez valóság. Éliás egyszerre csak egy ócska szekrényhez ment és sárga papirosokat vett ki belőle. Odanyújtotta Barduvaynak: halotti bizonyítványok voltak, közte az is, amelyik arról tanuskodott, hogy Barduvay Ádám majdnem ötven évvel ezelőtt meghalt, mielőtt egy éves lett volna.

A nagy, erős ember, aki talán soha sem sirt még életében, ráborult az öreg zsidóra, és zokogott.

Olyan különös látvány lett volna az. Egy szürke szakállu, töpörödött zsidó, meg egy elegáns ur, akik összeölelkeznek és sirnak és szakgatott szavakat mondanak egymásnak, hizelgő örömmel, gyöttrő fájdalommal, amikből más nem értett volna semmit.

- Hát elhiszed most már?!...

- Hiszem, hogy az unokád vagyok, hiszek mindent!...

A halott arczképéről ás arany sugarak lassan lecsusztak; csend és homály volt a szobában. Barduvay Ádám maga mellé huzta az öreget:

- Ezért voltál hát védőm, oktatóm; te tettél azzá, ami vagyok, te nélküled semmi se lennék.

- Nem akartam, hogy pária légy, mint az én fajom, akinek bűnül róják fel, hogy a legrégibb istent imádja; nem volt jogom hozzá, hogy megfoszszalak attól a világtól, amelyhez édes apád után tartoztál. Önző voltam, mert a boszura gondoltam, mikor urrá tettelek, de egyuttal vezeklettem a bűnömért, mert megfosztottam magamat tőled, akitől nem kérhettem többé szeretet s akit csak titokban volt szabad szeretnem...

- Te szegény öreg ember...

- Nem vagyok már szegény, hiszen megöleltél. Azt hittem, hogy soha sem érem el; soha tőlem meg nem tudtad volna, mert a boszu lejárt, Szabó Pál meghalt, mielőtt te férfi lettél volna.

- Szabó Pál!?... A Doborkay apja?!...

- Ő volt a te apád. Mikor az imént Doborkay Endre kimondta a nevét, feltámadt bennem a régi düh, a régi gyűlölet. Nézd csak, hogy remegek most is. Csak a csábító fiát láttam benne akkor, aki mellett ott állt a másik fiu, az elhagyott, a korcs, aki lopott névvel, hazug álarczczal csalja a világot, s akinek e pillanatban kezében a boszu. Meg voltam örülve, képes lettem volna megölni és read kiáltottam, hogy te öld meg.

- Az apám fiát, a testvéremet!...

- Nem mondom többé. Zavart eszü öreg ember vagyok, nem tudom, mit beszélek. Te férfi vagy és okos; te tudod, mit csinálj. Nem hiába neveltelek én úgy; hagytaalak sanyarogni, hogy ösmerd meg az életet és légy önálló, aki nem szorul soha a más eszére. Csak akkor nyultam a hónod alá, hogy emeljek rajtad egyet, mikor különös bajban voltál. A Barduvay Barnabás hagyatéka, aki nem sokáig élt azután, hogy a czimerét eladta számodra, felment a terhekre; te úgy maradtál, mint az ujjam; mióta felcseperedtél, magad kerested a kenyeredet.

- De te könnyítetted meg nekem azt is. Jól neveltél engem; a te iskolád volt az, hogy szám-tannak néztem az egész életet, amelyben nem csalódik, aki a számokkal bánni tud.

- Mit fogsz most tenni? Megbocsátasz-e, hogy ezt a nagy szomorúságot okoztam neked?!... Tudom én, hogy a világ előtt nem szabad köztünk semminek megváltozni, de ugy-e néha eljössz és ha így magunk leszünk, megengeded, hogy megöleljelek, hogy fiamnak hívjalak?!...

Barduvay azzal felelt, hogy megölelte és megszorította a kezét. Aztán felkelt.

- A legjobbat akartad és így nincs mit megbocsátanom, - mondá; - hogy mit fogok tenni, azt még most nem tudom, de nyugodt lehetsz: meg lesztek velem elégedve, te is, meg ő is.

Rámutatott a falon függő képre. A halott fehér arcza már csak homályos körvonalban látszott a sötétségben; Barduvay Ádám olyan mozdulatot tett, mintha csókot intett volna felé, azután még egyszer megölelte az öreget és elment.

Éliás kikísérte a kapuig, és mikor elváltak, alázatosan meghajtotta magát:

- Isten önnel, Ádám ur... milyen szerencse! - mondá, mikor elmentek a vén cseléd mellett. A kapuból addig nézte a robogó szekeret, amíg csak látta, azután becsoszogott a szobájába és fejcsóválva dörmögött magában:

- Te is, meg ő is. Mit érthetett az alatt, hogy ő is? 'szen a halott megtiltotta nekem, hogy boszut álljak és ő soha sem lenne megelégedve azzal, amire én vágyom!... Oh, oh, rá kell bízni arra az okos fejre; az majd tudni fogja: 'iszen az én vérem!...

VIII.

A milliomos kocsija megint végig gördült a szőlők alatt, a régi uton, a homokos ligeten.

Hold fénye, csillag ragyogása keveredett össze körülötte a világos levegőben; néhol tűnt fel csak az utszéken egy csósz alakja; a nagy város poros, füstös légkörét felváltotta a mezők harmatszülő köde.

Barduvay Ádám levette kalapját, jól esett forró homlokának az esti szél simogatása. Szüksége volt rá, hogy minél nyugodtabban gondolkozzék, mielőtt örökre szakít multjának emlékeivel s az új embernek, a koros zsidófiúnak engedi át magában a cselekvés jogát.

Egy pár óra előtt még csupa akarat, csupa erőszakosság volt ez az ember, aki megszokta, hogy senkire nem szorulva, a maga erejéből érjen el mindent. Könnyű volt az eddig. Egyedül állott a világon; amióta eszmél, ideggyöngítő érzélgés nem termett szívében; nem volt, akit féltsen, megsirasson; önmagában találta meg azt, ami munkára, küzdésre buzdította, s miután csupán a saját érdekeivel kellett törődnie, valóságos zsarnokká fejlődött ki benne az önzés.

Most vége van ennek. Egy öreg ember, akit eddig csupán az «üzlet» kötött hozzá, megfordította a világot fölötte; elvette függetlenségét, szétépte nemeslevelét, bebizonyította neki, hogy a saját erejében és eszében való hit csupa képzelődés, hogy egy eddig semmibe sem vett kéz örködött fölötte egész életén át.

Mert hogy örködött, az kétségtelen; valóságos gyámság volt az, ami alatt tudtán kívül állott. E perczen annyira bántotta ez a gondolat, hogy az ellentétes tulásba menve, minden érdem nélkül valónak tartotta magát; s ő, aki még nem ösmert más kötelességet, mint amit a saját céljai irtak elő, most azt hitte, hogy ezentul kikerülhetlenül rabja lesz egy sereg «tekintet»-nek s hogy abból az atyafiságból kifolyólag, melyhez pedig semmiféle törvényes kötelék nem fűzi, talán még új célok is támadnak rá nézve, melyek a régiekkel homlokegyenest ellenkezni fognak.

Visszatért emlékezetében ahhoz az időhöz, mikor Éliás mint gyermeket egy üzletbe vitte, ahol praktikus bizonyosságát találta annak, hogy az élet igazi alapja az egyszerűség. Bármily szigorúan bántak ott vele, az öreg ember mindig tudta módját ejteni, hogy szorgalmának jutalma legyen, ami mindenekfölött emelte benne a munkakedvet és a kitartást. Ennek köszönhető, hogy lassankint megszokta a rendíthetetlen önbizalmat, ami pedig már magában is annyi, mint a siker. Lehetetlen, hogy hálátlanságot kövessen el valaha ez ember iránt, aki kiemelte a sárból és lemondott érte mindenről, ami zaklatott életének vigasztalása lehetett volna.

Bármily mesés volt mindez, amit az öreg elbeszért, hinnie kellett. Nem a halotti bizonyítvány, nem a fátyolos arczkép, hanem az az ölelés, az a zokogás, győzte meg róla, amely megmutatta, hogy milyen szíve van annak a zsidónak. Barduvay Ádám, a korcs, megtört a kéréstelen igazság súlya alatt: szenvedett.

Nem térhetett ki többé ama kínos gondolat elől, hogy annyi ideig csalta a világot álnévvel s a becsületről alkotott fogalmai szerint annál gyötrőbb volt rá ez a tudat, mert úgy hitte, hogy egy véletlen felfedeztetés esetében védtelenül állana. Bárha születése titka mélyen megalázta: iszonyodott attól, hogy eldobja a lopott nevet, mely pedig csak betetézte önmaga előtt a megaláztatást.

Akármit telt eddig, jól ügyelt, hogy hozzáférhetetlen maradjon; a kalmár-becsületnek megvannak anyagi kérdésekben a maga szabadságai, de ezek miatt sohasem volt lelkipurdalása, mert baj nem fenyegette átalok. Most azonban oly titoknak jutott tudatára, mely eddig is, mint egy Damokles-kard függött fölötté s mely annál nagyobb veszélybe döntheti, mert a maga ereje nem biztosíthatja teljesen az ellen, hogy a pallos egyszer le nem zuhan rá.

Ő, a gentleman, a bőkezű, nemes ur, aki egyenlő rangúnak tartotta magát akármelyik gróffal s aki nem cserélt volna egygyel sem ama léha mágnások közül, akiknek nincs más jogczimök a társadalomban elfoglalt helyökre, mint születésök: most rosszabbnak tartotta magát a tolvajnál s közel volt hozzá, hogy megátkozza születését és nagyapját, akinek eszményi nagyravágyása ebbe a rettenetes helyzetbe sodorta.

A park fái már feltűntek a világos éjszakában. Barduvay örült, hogy olyan későre jár; így legalább nem kell találkoznia senkivel; Bella, akinek e pillanatban nem merne a szeme közé nézni, talán már alszik is.

Mikor a kocsi befordult a gyepes udvarra, a milliomos kiugrott belőle és csaknem futva indult az emeletre. János, az öreg szolga, megcsóválta fejét és mosolyogva dörmögte magában:

- Milyen virgoncz; sohse vénül meg.

Azután felment ura után, hogy meggyujtsa a lámpát. Barduvay az ablak előtt állott és kinézett a parkra; János kétszer is szólt neki, hogy a vacsora várja, utóljára abban hagyta. Szokott az így lenni a gazdával, bizonyosan megint valami nagyszerű vállalatot törni a fejét.

Barduvay pedig csak nézte a világos éjszakát és kereste a fák feketeségében azt a helyet, ahonnan gyámleánya fehér ruháját látta délután.

A mai nap nagy megpróbáltatások napja volt rá nézve. Először jött a levél, abból keletkezett a többi. Megtudta, hogy egy zsidóleány fia, akit elcsábított egy aranybojtos hunczut; ez a gazember a tulajdon apja, aki mostohább volt hozzá a mostohánál, s ennek a nyomorultnak törvényes fia van, aki neki, a korcsnak, mégis csak testvére s akit Bella szeret.

Barduvay Ádámban ismét forni kezdett az indulat. Hát micsoda jogon kívánhatnák tőle, hogy ő, az elsőszülött, átengedjen az öccsének mindent: nevet, szerelmet, boldogságot?... Hát nem egy apának fiai-e, akik között, ha van külömbség, az csak az idősebb javára eshetik?...

Hát nem esküdött-e boszut Éliás a meggyalázott zsidóleányért, a kinek ő fia, az egyetlen hivatott, aki betöltheti a boszu-esküt?!...

Éliás számított rá és ő megígérte neki, hogy meg lesz elégedve. Az igaz, hogy másképen gondolta; nagyon hatott rá akkor a halott arczképe s valami magasztos érzés szállotta meg egy pillanatra, amelyben nem volt semmi az emberi indulatokból s amely által valóságos megtisztuláson ment keresztül.

Barduvay Ádám nem birta eloszlatni lelke zavarát; lement a parkba és a fenyesen tul a kerti tó partján bolyongva kereste az Ariadne-fonalat, mely lelkét az ingadozás utvesztőjéből kivezesse.

A kettős ember iszonyu tusára kelt benne. E pillanatban, mikor belebámult a tó vizébe s elnézte ott a magasságban tündöklő csillagok képe-mását: édesanyja jutott eszébe, a kinek vértanúsága az egész világ büneért könyörgött előtte és ugyanakkor a nagyapja hangját vélte hallani, aki fogcsikorgatva követelte tőle a boszut.

Barduvay Ádám sokáig azt hitte, hogy nem éli tul az iszonyu tusát. Óhajtotta volna, hogy az öreg Éliásnak legyen igaza, akinek szelleme folyvást ezt sugdosta fülébe: «Szemet szemért, fogat fogért»; hajlamai szerint arra vonta vágya, hogy széttörje az akadályt, mely boldogságának útjában állott és mégis, az éjszaka balzsamos levegőjében, a béke ez otthonában, hol fülemüle csattogott körülötte s a tóparti sás közt haris hívta a párját; mindig élénkebben látta maga előtt azt a fátyolos képet, melynek keretéből édesanyja mintha irgalmat kérve nyujtaná felé kezét. Mintha hallotta volna, hogy esdekel hozzá a halott; úgy rémlett neki, hogy hangok támadnak a levegőben s tulvilági fényességet áraszt a kis tó vize, melyből egyszerre a fekete haju Judit emelkedik ki és vérző szívére mutatva, így kiált fel:

- Fiam, ne sértsd meg anyád emlékét, aki megbocsátott, mielőtt meghalt!...

A feketehaju Juditnak, a Barduvay Ádám édesanyjának árnya visszahanyatlott a tó vizébe. A korcs zsidó fiu a halál hideg verejtékével arcán, susogta:

- Kincs neked igazad, öreg Éliás! Hiszen látod, hogy ő nem akarja!... Az anyám, aki ugy szeretett minket!... Hadd legyen csak ő megelégedve; ami neki tetszik, abban megnyughatol te is!...

És visszaindult a szobájába, egyre beszélgetve magában:

- Mit akarok én, aki csak olyan vagyok, mint egy magányos fa a hegytetőn? Mire lenne én-nekem a virág, mely csak elhervad a vén fa árnyékában?... Hogy csak egy perczre is meg tudtam tántorodni!... pedig olyan jól megtaláltam már az igazi utat. Az az arczkép, az édes-anyám arczképe sugta... Ugy is fog történni!...

A rózsatelep felől üde leányhang csendült meg. Barduvay Ádám megállott. Egy darabig vivódott magában, azután lábujjhegyen az ut füves szélén lopózott a nyaraló felé, melynek egyik oldalrészre a rózsatelepre nyílt. Ott volt az emeleten a Bella szobája; az ablak előtt kissé oldalvást egy sűrű lombos eperfa ingatta ágait; Barduvay egy fogással fellóditotta magát a fa villája közé s kigyósimasággal kuszott feljebb, mig elérte az ablak irányát. Azután benézett.

Egy nappal előbb megbolondult volna attól a látványtól, ami a csipkefüggönyön át tündéri jelenéssel vesztegette meg érzékeit. A meleg éjben, biztositva idegen szemek tekintete ellen, Bella lebontotta hosszú haját, mely fejének minden mozdulatára másképen omlott fehér vállára. Zongorája előtt ült és énekelt. Csupa szerelem volt hallani, csupa örület látni.

Barduvay Ádám nem látta sem azt a földig érő haját, sem a leány patyolatvállát; rá nézve nem a szerelem habzó kelyhe volt már az a szép fiatal test, hanem egy eleven lilium, melynek ajka az ártatlanság himnuszát zengi. Rövid ideig maradt a lombok rejtekében, azután szívére

szorította kezét, csókot intett a leány felé és óvatosan, hogy az ág se rendüljön meg utána, leszállott a fáról.

- Isten veled... Isten veled! - sóhajtotta halkan.

Néhány percczel később íróasztala mellett ült szobájában és nyugodt, komoly arccal végzett valami nagyon sürgős munkát.

Ugy látszott, hogy elmúlt a katasztrófa és Barduvay Ádám ismét az a csodálatraméltó «okos ész» lett, aki kérlelhetetlen akaraterejével markában tartja a világot.

IX.

A rózsák harmatát már csipegetni kezdte a napsugár, mikor Bella fölkelt. Szokása szerint első dolga volt, hogy egy kis bokrétát kössön gyámjának. Amint a folyosóra lépett, az öreg Jánost látta egy ablakmélyedésben. A hü szolga nagyon izgatott és sápadt volt; egy levelet tartott kezében.

- Oh, kisasszonyka, csak hogy már fent van; annyira aggódom! - monda, miközben kezét csókolt és odaadta a levelet Bellának.

A fiatal leány, maga sem tudta miért, remegni kezdett.

- Mi történt, János? - kérdezte szorongva.

- Az urunk elment...

- Elment a nélkül, hogy megölelt volna... A rossz Ádám bácsi! Hát aztán hova ment?

Feltörte a levelet s mielőtt a szolga felelhetett volna, átfutotta. Nagyon megijesztette ez a néhány sor.

- Mi ez, János? Hova ment az ur? - kérdezte ismét.

- Nem tudom, kisasszony; az éjjel egyszerre becsengetett, felhívatta a kocsist, meg a kertészt, előtünk aláírta a nevét valami írásra, azután én meg a kertész szintén aláírtuk, mint tanuk; a kocsis nem tud írni, az csak nézte. Mikor készen voltunk, kifizette mindegyikünknek egy esztendei bérét és meghagyta, hogy legyünk jók mindig a kisasszonyhoz...

Az öreg cseléd nem tudta tovább visszatartani fájdalmát, sirt.

Bella türelmetlenül nógatta: Tovább, tovább!

- Azután ezt a levelet adta, hogy mihelyt a kisasszony felébred, adjam át... higgye el, kisasszony, hogy le sem feküdtem; itt várok már szürkület óta. Mikor mindennel készen volt, befogatott és kezét fogott velünk; oh, kisasszony, a mi jó urunk kezét fogott ilyen cseléd-néppel! A kocsis bevitte a városba, azután onnan magában jött vissza. Az ur elutazott... Én nem tudom, hogy miért aggódom most annyira...

Bella is aggódott; a levélben Barduvay röviden elbucszott tőle; azt írta, hogy nagyon fontos üzletben utazik. Meghagyta, hogy azonnal hívasson közjegyzőt, nyitassa fel asztala fiókját és olvastassa fel vele a felül levő pecsétetes levelet.

A fiatal leánynak ugyan nagyon kevés élettapasztalata volt még, de annyit lehetetlen volt ki nem találnia, hogy itt valami rendkívüli dolog történt. Megparancsolta, hogy a kocsis befogjon s beszaladt Sarolta nénihez, hogy értesitse.

Elhatározták, hogy Jánost beküldik a közjegyzőért s egyuttal kihivatják Doborkayt is; jó, ha ilyenkor férfi van a háznál, aki nem veszíti el a fejét; ők már elvesztették.

Valóságos remegés közt telt el egy pár óra. Az ut a városig, meg vissza, mégis csak hosszú volt, de végre hallották a kocsirobogást. János elhozta a hivatalos urakat, de Doborkayt nem találta; az tegnap óta nem is volt otthon.

Mikor éppen kinyitották a Barduvay Ádám fiókját, vágatva érkezett meg a hadnagy; lováról szakadt a tajték. Először is Barduvay után kérdezősködött.

Mikor megtudta, hogy nincs itt, hanem valami urak turkálnak fent az irományai közt, felsietett ő is az emeletre. Bella szomorúan ment eléje és egy pár szóval megmagyarázta neki a dolgot.

Doborkay későn tudta meg, hogy Bella kerestette. Egész éjjel uton volt, késő este kért szabadságot a tábornokától, akinek részletesen elmondta az okot. A szomszéd állomás térparancsnoka távoli rokona volt, dúsgazdag ember, annál járt valami sürgős ügyben.

Mikor megmutatták neki, hogy melyik a közjegyző, odament hozzá. Az éppen felbontotta a nagy pecsétetes levelet.

- Bocsánat, uram, egy pillanatra, - szólt Doborkay, - mielőtt hozzákezdené, kérem, vegye át ezt a tizezer forintot; egy váltó ára, melynek itt kell lenni, miután az, akinek tartozom vele, azt állítja, hogy Barduvay ur magával hozta.

A közjegyző megolvasta a pénzt és nyugtát adott róla, azután ünnepélyes hangon felolvasta a pecsétetes okmányt.

Olyan végrendelet-féle volt, szárazon és okosan írva, amint Barduvaytól csak kitelhetett. Elmondta benne, hogy hosszú üzleti utra indul, tul a tengerekre, s miután sorsa Isten kezében van, intézkedni óhajt a jövőre nézve. Röviden, velősen utasítást ad lebonyolítatlan ügyeire nézve, megnevezi az intézeteket, melyeknek bizonyos összeget kifizetni rendel, azután így végzi:

«Miután pedig tudom, hogy gyámleányom, Ákosy Bella kisasszony, gyöngéd érzellemmel viseltetik Doborkay Endre huszárhadnagy ur irányában, s a hadnagy urat olyan embernek tartom, aki ezt a vonzalmat meg is érdemli: kijelentem, hogy házasságuk ellen kifogásom nincs, sőt óhajtom, hogy a legrövidebb idő alatt összekeljenek. Rendelem egyuttal, hogy ha egy év leforgása alatt vissza nem térnek, vagy magamról kétséget kizáró módon életjelt nem adnék: összes vagyonom haladéktalanul a fiatal pár közös tulajdonába menjen át, azzal az egyetlen kikötéssel, hogy Éliás zsidót, aki barátom, s akinek üzletem minden sikerét köszönhetem, esküvőjük napjától fogva magukhoz vegyék és amíg él, úgy tekintsek, mint családtagot, amit egyébiránt megbánni bizonyára sohasem fognak.»

Következnek az aláírások.

A háznép meghatottan hallgatta az egyszerű, de nagyjelentőségű szavakat, - Bella és Sarolta néni átölelték egymást és sirtak. Doborkay lesujtva bámult maga elé, egy szót sem értett a dologból. Hebegve adott kifejezést kételkedésének.

Nyugodt lehet, uram, - mondá a közjegyző, - Barduvay jó barátom és ösmerem irását. Ez az ő legkomolyabb akarata; különben is ma hajnalban személyesen volt nálam és előre kért, hogy legyek készen, mert értem küldenek. Biztosítom, hogy oly higgadtan és világosan beszélt, mint a hogy csak egy épelméjű ember beszélhet.

- Mi történik itt? - hangzott e pillanatban alázatosan és aggodalmasan a küszöbről.

Mindönki oda nézett. Éliás volt; kalapját a közében tartotta, homlokáról patakzott az izzadság, haja összetapadva csüngött szemébe.

Bella odafutott hozzá és megmutatta neki az írást.

- Nézze, Éliás bácsi, nézze!

Az öreg zsidó elolvasta unokája végrendeletének utolsó pontját, azután térdei megrogytak és leborult a porba:

- Oh, Judit, Judit!... Sohasem látom többet!... - zokogta szivszakgatóan, kétségbeesve.

Csupán ő volt a titokba beavatva, aki tudta, hogy Barduvay Ádám, a zsidófiu, most lemondott szerelméről, meg egy nagy vagyonról a testvére javára, aki nem zsidó. És ő volt az egyetlen, aki kitalálta, hogy Barduvay Ádám, a zsidófiu, ettől az órától fogva nincs többé.

Hanem egyet még ő sem tudott meg soha.

*

Messze a civilizált világ lármájától, haragos-zöld fenyvesek között magányos zárda áll. A zárda lakói, néma szerzetesek, komoly, áhitatos arczczal végzik örök egyformaságu dolgukat hajnaltól estig. Első a felkelők közt és utolsó a lepihenők közt az új szerzetes, az «óriás», mint a hegy-lakók nevezik.

Egyetlen kegyet kért a főnöktől, mikor belépett: hogy a keleti oldalon adjon neki czellát, hadd fogadhassa mindennap imával a nap felkeltét. A hegy-lakók látják is a czella ablakában minden hajnalon, amint sötét, bánatos szemével elnéz a messzeségbe, napkelet felé.

Arra van valamerre Bella, akiért imádkozik szakadatlanul.

Ez a szerzetes Barduvay Ádám. Ezt nem tudta meg Éliás soha.

A PIRÓTAI ROMOK TITKA.

A pirótai vágás gyönyörű makkerdő belsejében van. Köröskörül egy mértföldnyire nincs emberi lakás sehol, azért építettek a vágás szélére egy kis házat a kerülő számára, aki néha hetekig sem jön össze mással, mint az erdészszel, akivel dolga van.

Ebbe a házba egyszer valami Birda Péter költözött be a feleségével, meg két kutyájával. Az ember lehetett vagy negyven esztendő, ami parasztban már éppen nem fiatal. Az asszony legfeljebb husz.

Az egész dolognak hosszú volna elmondani a történetét, regény lenne belőle. Egy lélegzetre elég annyi, hogy Pöndör Vicza volt az asszony leánykori neve s hogy azok közé a menyecskék közé tartozott, akiknek, mire fejkötő alá kerülnek, már egy fél vármegye pörge bajusza simogatta meg az ajakát. Pöndör Vicza hozzáment Birda Péterhez, mert tudta, hogy van az embernek egy kis vagyona; Birda meg elvette a leányt a multja daczára, mert néha a parasztember is megbolondul, mikor szerelmes. Hanem amint bekötötte a fejét, csak vitte egyenesen a pirótai vágásba kerülőnének. Azt előre kicsinálta az erdészszel. Szívesen rábízták az erdőt, mert megbízható ember volt, ő meg szívesen elbujt az emberek elől: ő tudta miért.

Persze nagyot nézett az asszony, mikor azon vette magát észre, hogy mértföldnyire ugyan nem turbékolhat most már körülötte más, mint az igazi vadgerlicze, meg a vadgalamb. De még közel se jöhetett a házhoz senki, mert «Urfi» meg «Kisasszony» nem értette a tréfát. Még az erdészt is majd levetkeztették a második napon, hogy elfoglalták az új lakást.

«Urfi» meg «Kisasszony» tudniillik két igazi mészároskutya volt. Azt is tudta Birda, hogy mért hozta magával őket. Az egyik jó lesz neki, mikor az erdőt kerülgeti, a másik azalatt otthon marad és őrzi a házat.

Az asszony duzzogott egy kicsit. Micsoda élet ez? Elbujni ide a cserebogarak meg a mókusok közé! Még a templomba se járhat az ember.

Péter paraszteszszel vigasztalta: «Majd bejössz velem minden vasárnap a faluba, azután együtt ballagunk haza; lesz idekint egy kis majorságod, ad tán az Isten gyereket is; majd meglásd, megszokod; te is elfelejtet ami volt, én is: boldogok leszünk.»

- Igen, mikor még kend sem lesz majd itthon egész nap. Megesz az unalom.

- No, majd segítünk rajta. Nappal ezt a részt járom, itt leszek mindig közel; vagy el se megyek, mikor nem muszáj. Hisz nekem is kell egy kis pihenő. Éjjel meg ugyis alszol...

Biz' ez már egyszer meg volt. Ezen nem igen lehetett változtatni, bele kellett szépen nyugodni.

Birda jó erős sövényt vert a ház köré, azt megtetejezte dusan tövissel. Ott ugyan se ember, se állat egészséggel keresztül nem verhette magát. A sövénybe jó erős tölgyfa-ajtót vágott, azt belül lakatra tette, a kulcs nála volt. Mikor este elment, maga zárta be mindig. Az asszony bent maradt a házban, «Kisasszony» meg kint az udvaron. A kerülő nyugodtan járhatta az útját: elég biztonságban tudta a kincsét.

Eltelt az ősz, eltelt a tél, azután jött az új tavasz. Egyszer csak zöld volt megint minden. Kezdődött újra a nagy járás-keles az erdőben. Pöndör Vicza, mintha a régi nevét is elfelejtette volna, úgy megváltozott. Még a templomba se nagyon kívánczolt már vasárnaponkint. Inkább küldte az urát, hogy csak menjen magában. De vigye magával Urfit is, mert itthon csak egyre veszekszik Kisasszonynyal.

Addig még értette a dolgot Birda Péter, hogy hadd menjen ő magában imádkozni, mint hogy úgy megváltozott az asszony gusztusa s megszerette a csendes erdőt; de hogy Urfi meg Kisasszony ne maradhassanak békén együtt, az már csakugyan nem fért a fejébe. Ejnye, ejnye! ez alatt alighanem lappang valami.

Urfinak nem szabad otthon maradni, annyi bizonyos. De hát miért?

Az a jó erdei levegő tisztán tartja az agyvelőt, kivált az olyan negyven éveset, amelyik már kiállotta a tűzpróbát. Birda hamar megakadt annál a gondolatnál, hogy ennek csak egy oka lehet. Az, hogy valaki, akit a kutya nem ismer, nem közeledhetnék a kerülőházhoz. De akkor az a valaki mért nem fél hát Kisasszonytól is? Csak egy felelet van rá: mert azzal már jó barátságban van. Hm!

Az ilyen kerülő nagyon jól hozzá tud ahhoz szokni, hogy ne beszéljen haszontalanul. Birda hallgatott, de annál többet gondolt. Elég a gyanúnak egy mustármag, hogy perczek alatt toronymagasságu fát növeljen belőle. Eddig eszébe sem jutott, hogy a felesége megcsalhatja. Nem azért, mintha nagyon bizott volna benne, hanem, mert azt hitte egyszerű eszével, hogy sokkal jobban őrzi, semhogy ki lehetne játszani. Nagy szerencse volt az, hogy úgy el voltak dugva az emberek elől. Most azonban, hogy egy piczike gyanuokot talált, már ki is gömbölyítette az egész mesét. Bizonyos, hogy míg ő odajár, azalatt történik valami. Kisasszony nyomorult dög, aki meg van vesztegetve, ő benne többé megbizni nem lehet.

Volt annyi nyugalma, hogy azt mondta magában: «Most már ugyis mindegy, egy esettel több vagy kevesebb; lassan akarok a végére járni, de biztosan.»

Füttentett Urfinak s elindult vele a falu felé. De csak a sarokig ment, ott a fák közé állt s leselkedett. Rengeteg ideig állott ott hiába. Egyszer az asszony kijött a kapu elé s körülnézett, azután bement mindjárt megint. Már-már azon volt, hogy csakugyan bemegy a faluba. Elindult. Akkor jött vele szemközt lóháton az erdész. Olyan harminczas, derék szál ember. Megállott, amint Birdát meglátta; Urfi dühös volt, majd lehuzta a lóról.

- Ejnye, de jó, hogy találkozunk. Itt vannak a zsidók. Holnap kezdjük a fakijelölést; legyen itthon kend hét óra tájban.

- Igenis, ténsuram.

- Hová indult most?

- Mennék a misére.

- Isten hírével. Mondja csak, van a kutjában jó víz? Megitatnám ezt a gebét ott.

- Nagyon jó a víz. Csak tessék befordulni ténsuram; otthon van az asszonyom, szolgál az mindennel.

Elváltak.

- No, - gondolta Birda, - legalább ez is észrevehet valamit, amig ott időzik. Majd megkérdezem holnap okosan.

Hanem másnapra már kiment az eszéből. De míg a felesége az árokhányóknak pálinkát mért, azalatt valamit keresett a ládájában. Nem találta meg, a mire szüksége volt, hanem a helyett talált egy kulcsot. Szakasztott mása volt az ő lakatkulcsának. Hm, hm!

Mi szüksége van az asszonynak arra, hogy titokban tartson kulcsot a kapu lakatjához?

Nagyon komoly, majdnem komor volt a következő napokon. Nem tudta, mihez kezdjen. Kezdte belátni, hogy mégsem egészen könnyen forog az olyan műveletlen parasztész. A feleségére alig mert ránézni, hanem Kisasszonyt mindig iszonyuan oldalba rugta, mikor a közelébe került. Ez a büntárs. Csak beszélni tudna!...

Egy idő óta kissé elhanyagolta a dolgát. Folyvást otthon ült; még este se szívesen mozdult, pedig az erdész különösen meghagyta neki, hogy jól ügyeljen, mert a vadorzók most tehetnek legtöbb kárt a párosodó meg a vemhes vadban.

Egyszer, éppen mikor le akart feküdni, egy csütörtökön, lövést hallott jól bent az erdőben. Megijedt. Ez a vadorzó, gondolta. Megmarkolta a puskáját és füttyentett Urfinak. Együtt szaladtak. Már egészen hajnal volt, mikor előkerültek. A fekete rigó csacsogva surrant egyik bokortól a másikig; a vörösfarku csattogó madár kiült az utszélre, egy hajlós kóróra, onnan billegette lángszinű kormánytollát. Egyébképen csendes volt még az erdő. A bogár se igen mozgott. Csak a levegő nagyszerű üdesége, meg a harmatos zöltség érezte, mutatta mindenben az élet dusgazdagságát.

Mikor a házhoz ért, nem nyitott be, hanem előbb körüljárta a sövényt. Hátha le van valahol tiporva, a tüske széthányva? Semmi. De a mint a kis kapun be akart lépni, ott ráesett kidülledő tekintete valamire. Egy jól lerajzolt csizmanyom volt az a porban. Nem az ő csizmájáé.

Kisasszony hizelegve futott elő a pitvarból a mozgás neszére s rögtön nagy játékot kezdett Urfival.

- Hát ezek azok, akik egymással nem tudnak megférti? - gondolta Péter.

Az asszony is jött, kinyitni a hám ajtaját. Nagyon álmos volt még. A mint a gazda bement, lefeküdt újra. Csak ugy a dunna alól csicseregte ki: «fogott-e hát tolvajt?»

- Majd fogok, - dünnyögte Péter és megint megrugta Kisasszonyt.

Azután egy ideig minden héten megtörtént csütörtökön ugyanaz, hogy este hirtelen lövés riasztotta fel. Akkor rohant esze nélkül keresni a vadorzót. Soha sem tudott elfogni egyet sem, pedig bizonyos volt, hogy rájártak a vadra. Egyszer alig négyszáz lépésnyire a háztól, lőttek le egy őzet. Birda ott termett és megtalálta a feltört bakot. A gazficzkók azonban már eltűntek.

A szegény kerülőt annál inkább bántotta a dolog, mert rendesen csütörtök volt az a nap, amelyen az erdész meg szokta tenni a maga heti körutját. Még feltűnik neki a sok lövöldözés előbb-utóbb; csuda, hogy eddig is nem szólt. Reggel mindig halálra fáradtan került elő, csütörtök rossz napja volt.

A negyedik vagy ötödik csütörtökön aztán megbökte mutatóujjával a homlokát. «Nini! Ennek fele se se tréfa...» Mosolygott: «Erre bizony korábban is gondolhattam volna.»

Kiment az udvarra s szétnézett. Az idő meglehetősen borultas volt. Azt tudta, hogy új hold van; e szerint ma este sötét lesz. Nagyon jól van... Még vagy két órája volt. A vadorzók rendesen csak úgy 8-9 óra közt jelentkeztek. Előhívta Kisasszonyt; az egy idő óta nagyon félt tőle. Péter most jóltartotta kenyérrel, túróval; megsimogatta, enyelgett vele. Fél óra múlva a régi jó barátok voltak. Azután bement a házba és behívta mind a két kutyát.

Várt.

Biztatta a feleségét, hogy csak feküdjék le. Ő is alszik mindjárt, csak kiszí még egy pipát. Az asszony szépen szót fogadott, lefeküdt.

Egyszer csak «brumm! brumm!» hangzik a kemény duplázás a vágás sarkán. Biz' az messzeceksen lehetett. Az asszony felriadt: «hallotta kend? itt a vadorzó megint!...»

- Hallom, verje meg a szent; megyek is már, te csak maradj, szívem; aludj, majd sietek haza.

Azzal ment kifelé. A két kutya utána. A szobaajtót bezárta maga után s fenhangon Urfit szólította. Az oda dörgölődött hozzá. Akkor a jó csendeseszű paraszt megfogta a nagy farkaskutya nyakát s mialatt Kisasszony kiosont mellette az udvarra, a kant visszalökte a konyhába, melyet szintén bezárt. Odakint halkan fütyöntett Kisasszonynak, mely egy pillanatig csodálkozott ugyan, de azután bátran követte. Nemsokára eltűntek a fekete éjszakában.

Birda Péter letette az exáment arról, hogy csakugyan benőtt a fejelágya. Tudta, hogy csalják; most gyanut fogott, hogy az a csütörtöki lövöldözés is csak arra való, hogy őt elcsalja hazulról. Jól van. Hát elment. Hanem ma megcserélte a kutyákat. Kisasszonyt hozta magával és Urfit hagyta otthon. Az nincs megvesztegetve. Sötét is van, hasonlít is a két kutya nagyon egymáshoz. Még az asszony se veszi észre hirtelen a cserét. Egyébiránt majd kisül az mindjárt.

Elvonult vagy kétszáz lépésnyire a sűrűségbe. Hátha Urfi kiszabadul s keresi? Ha nem talál rá mindjárt, majd visszamegy. Jó óráig tűnődött mozdulatlanul.

Arra riadt fel, hogy iszonyu kutyaugatás támadt a háznál. Megdobbant a szíve. Ez az Urfi hangja. Jól van, ez csakugyan nincs megvesztegetve.

Nehézkes futással igyekezett hazafelé. Most hát meg lesz az igazi vadorzó. Ez alatt Urfi mindig böszültebben marakodott, szinte hörgött már dühében. Hallani lehetett az asszony hangját is, amint csittította. Nem ért az semmit. Egyszerre csak egy kis csettenés szólt, mintha kemény bottal jól ütnek valami deszkára. Arra rögtön csendes lett minden, még csak egyre fogyó hörgés hallatszott...

Birda kitalálta, hogy mi az. Urfi végsőt vonaglik: lelőtték egy kis buldogg-revolverrel.

Puskájának mind a két kakasát felhuzta, úgy lépett be a kapun. Néhány lépésnyire előtte sötét tömeg feküdt a földön. A hü Urfi. Már nem mozdult.

A szobából gyertyavilág fénylett ki; Birda odalopózott az ablakhoz. Láta, amint a felesége gyöngéd gondoskodással mosogatja az erdész karját; egy nagy harapásseb látszott rajta.

A buta paraszt csak bámult. «Gondolhattam volna», susogta. Azután elszántan benyitott a pitvarba, onnan a szobába. Azok úgy néztek rá meghökkenve, mint egy kísértetre.

Az erdész feltalálta magát.

- Nézze, hogy megharapott a kutyája.

- Tudom; jó is, hogy agyon tetszett löni. Most csakhamar doktorhoz, mert beteg volt a kutya. Én is azért hagytam ma itthon. Asszony, világíts csak a tekintetes urnak!...

Olyan természetes hangon mondta, hogy az erdész szószerint elhitte. Hamar vette a kalapját s még ő sürgette a menyecskét: «Igen, igen; világítson csak a lovamig.»

Mikor elmentek Birda mellett, a nagy paraszt felemelte puskáját, hogy leüti őket. Szűk volt a hely - szerencséire. De mikor a kapuhoz értek, akkor már nem birta tovább.

- Megálljatok! - bömbölt iszonyu tudóval, mint egy gőzgép.

Azok megriadva fordultak vissza. Nem láttak semmit, a gyertya gyér világossága nem hatolt el a házig, de ők úgy álltak ott megvilágítva az éjszakában, mint egy-egy czéltábla.

Két lövés dördült el gyorsan, egymásután, azután sötét lett.

Birda hallgatózott egy pillanatig, végül odarohant hozzájuk. Meg voltak halva.

A nagy paraszt két hóna alá vette őket s bezammogott velök a házba, ott ledobta mind a kettőt a padlóra. Majd kiment még egyszer és behozta Urfit is. A dögöt a holttestekre lökte. Utóljára beszólitotta Kisasszonyt, arra elevenen zárta rá az ajtót. Mikor készen volt, üszköt dugott a ház nádfedelébe, azután felmászott a kémény mellé és várta, míg a lángok egészen körülnyaldossák.

Azalatt pedig egyre dudolgatott magában.

*

Egy hét is eltelt, míg a környéken megtudták, hogy a pirótai kerülőház leégett.

Az erdészt akkor már kerestették az ég alatt, a föld színén mindenütt. A lova úgy került haza tépett kantárral.

A romok közt aztán megtalálták a csontvázakat. Ott temették el őket, ahol rájuk akadtak.

A fekete füstös romok ma is úgy veszik körül a sirt, hallgatagon, mint valami boszorkány-mauzoleum.

PIPACS KISASSZONY.

Gömbölyű kis leány volt, akinek minden tagja úgy domborodott ki, mintha el akarta volna titkolni, hogy csont is van benne.

Kint lakott a falu végén, egy csinos nemesi kurián, amelyen túl már a sík mező következett. Mikor még olyan futkározó gyermek volt, azon a mezőn töltötte egész idejét. Szabadon nőtt fel, mint a pillangó, melyet naphosszat kergetett; remegett a napért, boldog volt, ha a nyári forró sugár ráhullott pusztá fejére; sohasem vágyott az árnyékos erdő melázásra hívó magánya után.

Ilyen élet mellett aztán nem is fejlődött belőle halvány liliomarczu uri kisasszony, hanem piros pozsgás kis parasztleány, akinek az arcza majd kicsattant az egészséges vértől és mert mindig olyan nagyon piros volt, hát elnevezték pipacs-kisasszonynak.

Egy vézna, szőke fiu mondta neki először, akit a városból hoztak ki néha. Másnak talán kikaparta volna a szemét, hanem a szép kis szőszke gyerkőcöt nem bántotta; annak örült, hogy kötekedik vele. A két gyermek játszva kergette egymást a sík mezőn, a fiu alig volt két-három évvel idősebb a leánynál, jól összeillettek. Azután mikor az urfi már megkamaszodott és pehely verte ki az orra alját, a kisasszony meg felkötötte gyűrűbe a haját, akkor is csak úgy futkároztak együtt a bogarak után és szedték a virágot a réteken. Hanem a leány csak megmaradt akkor is pipacs-kisasszonynak. Mikor az öreg doktor Kanócz így látta őket évdni egymással, ravaszul a válla közé kapta a fejét és mosolygott magában.

Telt, múlt az idő, a két gyermeknek el kellett válni. A fiu felkerült az egyetemre, a leány odahaza maradt a tarka boczik között. A fiu egy darabig szorgalmasan írta a hosszú leveleket, azután a levelek kurtábbak lettek és utóljára elfogytak egészen. Ha a pipacs kérdezősködött róla, azt mondták neki, hogy nincs annak ideje az írka-firkára, tanul az egyre.

Hála Istennek; hogyha tanul, azt nem bánta a leány, de azért csak írhatna néha. Szegény kis «pipacs» egyre pirosabb lett a levél után való várakozásban; kivált ha szekérsörgést vagy lódobogást hallott, úgy elöntötte a vér az arczát, hogy végre elhivatták hozzá doktor Kanóczot.

A tudós férfi megint a válla közé kapta a fejét és szélesen mosolygott. «Férjhez kell adni», mondta anélkül, hogy csak egy ujjal is megvizsgálta volna.

Egyszer aztán mégis megkerült a szőke gyerkőc. A «pipacs» valamit himzett a varrásztalnál, mikor behoztak neki egy névjegyet: Az ő neve volt rajta s előtte ez a két betű: «Dr.»

Szegény kis «pipacs» érezte, hogy még a homloka is rózsaszínre válik. De jó, gondolta, hogy nem úgy nyitott be, mint valamikor régen! Pedig bántotta, hogy az a fiu még ilyen formáságot is szükségesnek tart.

Aki bejött, arra meg éppen nem lehetett ráismerni. Finom ur volt, elegáns tetőtől talpig, parfüm és frizura, sárga keztyű, aranygombos bot. Még a beszédje se a régi többé. Csupa «nagysád» az egész ember. A «pipacs»-nak olyan rosszul esett, hogy már nem csufolja. Hát megváltozott köztük valami? vagy ő nem olyan piros már többé? Oh, mennyivel kedvesebb volt, mikor a mezőn egyre kiabálta: «Hol vagy, kis pipacs? merre jársz, kis pipacs?»

Pedig a leány érezte, hogy ő most is csak a régi. Faluhelyen nem igen változnak az emberek; a pillangós mezőt mindig ugyanaz a szellőcske járja; ugyanaz a virág virit ki minden tavasszal; megmarad ott minden egyformának egy emberöltőn át, még azon is túl. Hát akkor miért nem

szólítja őt most is «pipacs»-nak, mikor mindenkitől megszokta már, aki közel van a szívéhez, hogy úgy nevezze?

Mikor az előkelő doktor ur elment, megint meghajtotta magát szépen; három ujj hegyével megérintette a leány három ujj hegyét, aki szerette volna, ha megszorítja az egész kezét és kaczag rajta, hogy ő, a «pipacs», felsivalkodik a nagy fájdalomtól.

Meg se merte hívni, hogy jöjjön el újra, s amint elhangzott a poros uton a hintó tompa dübörgése, a «pipacs-kisasszony» befutott a szobája csendességébe és két nagy harmatcsöppet törült le hosszu szempillájáról.

*

Az öreg doktor Kanócz megint bevetődött egy pár hét múlva a faluvégi nemes kuriára. Összezsapta a kezét, amint a «pipacs»-ot meglátta: «Nini, milyen halvány, egész uri kisasszony lett már belőle!»

A pipacs mosolygott: «Hát nem szebb vagyok így, doktor bácsi?»

Egyszer eljött ő is. Aznap a leány megint piros volt. Olyan édes örömet hallgatta, mikor a jeles ember magyarázta neki, hogy mi az a «kongrua», amiről az imént a plébános urral annyit vitakoztak. Mikor pedig lementek a kertbe s a «pipacs» megmutatta virágait, a juris doktor akkor is belekevert a dologba sok szép tudományt, amivel nyilvánvalóvá tette, hogy általános műveltségű ember, de ami mind nem volt a «pipacs»-nak való, aki azt kérdezte titokban magától, hogy hát miért jött, ha nincsen egyéb mondani valója?

Dehogy nem volt. Csakhogy azt véletlenül tudta meg a «pipacs».

A szobája ablaka a kerti lugasra nyílt, onnan látta a zsalu mögül, hogy a doktor ur nagy beszédben van az édes apjával. Nem zavarta őket a lugasban senki, jól lehetett hallani minden szavukat.

A pesti tudós nagy fába vágta a fejszékét, követ akart lenni. Arra kapacitálta az öreg urat, hogy lendítsen az ügyén.

A «pipacs»-ot nem igen lepte meg a dolog, nem törődött vele. Ő csak azért maradt ott tovább is, hogy észrevétlenül nézze azt az embert, akit nem birt olyannak képzelni, amilyen, hanem ha rágondolt, akkor mindig úgy látta maga előtt, rakoncátlanul szaladgálva a mezőn, miközben egy békát szorongatott, hogy őt ijesztgesse vele.

Az öreg megcsóválta a fejét a fiatal ember vallomására. El van az már késve; ez a kerület a régi követé, annak paroláztak a szavazók.

Nem bánta a tudós. Neki csak mégis volna reménye, ha olyan ember támogatná, amilyen a «bácsi». Eddig nem gondolt rá, új keletű az eszme, a leendő apósa kívánja.

- Ugy, hát az apósa?!... Gratulálok öcsém!

A kis «pipacs» megkapaszkodott az ablakpárkányában, ugy remegett, mint a nyárfalevél.

- Köszönöm alássan; igen, hát nem mondtam? Megházasodom.

- És kit tetszik elvenni, ha szabad kérdenem?

- Oh kérem, szót sem érdemel, egy jómódu leányt innen a környékről. Pesten nevelődik.

A két férfi kezét fogott.

Az öreg ur elfojtott egy nehéz sóhajtást és ezt gondolta hozzá:

- Szegény kis leányom!...

A «pipacs» nem sóhajtott. Ő csak nézett mereven az apjára, aki éppen elsétált az ablak alatt és olyan szomorúnak látszott.

- Szegény apa!...

Doktor Kanócz, mikor újra meglátta a leányt, igazán megijedt. Neki nem szólt, hanem az apjának. «Férjhez kell adni», mondá fontoskodva.

A választás előtt eljött még egyszer a fiatal tudós. Hátha kapacitálhatná a jó öreg urat? Meg akarta próbálni még egyszer. Nem volt szerencséje, csak a «pipacs» volt odahaza.

Halvány volt mind a kettő, a leány is, meg a fiatal ember is. Az észrevette ennek a halványságát és azt gondolta: «Mennyire szerelmes!» A doktor juris pedig, aki sápadt volt, mert a kortesekkel lumpolt egy hét óta és a gyenge melle nem bírta az ivást meg a nótát, azt gondolta: «Milyen penészvirág lesz ebből a «pipacs»-ból.»

Azután megfogta a kisasszony ujjai hegyét és tudakozódott, hogy jól termett-e az idén a csicsóka?

A «pipacs» nem felelt, hanem ő kérdezett:

- Mikor házasodik?

- Azt nem lehet tudni. Sok függ a képviselőségtől.

- Szép a menyasszonya? Szereti-e nagyon?

- Persze, hogy szeret; nagyon szeret.

- Nem azt kérdeztem, hanem hogy maga szereti-e?

A «pipacs» lázas mohósággal nézte a férfi ajkát, hogy a szája nyílásakor leolvashassa róla a választ. Jól esett volna talán, ha azt mondja, hogy nem; meg sem gondolta, hogy hiszen olyat nem szabad mondani.

A férfi azt felelte, hogy igen és mosolygott hozzá. A «pipacs» arra vette, hogy a boldogságtól és nem látta meg annak a hideg embernek a hideg tekintetét. Várt egy darabig, azután kérdezte újra:

- Azért vágyik hát képviselőségre, hogy megházasodhassék?

- Megvallom, hogy azért.

Ugy értette, hogy akkor gazdag ember lesz a felesége után és szerepelhet; a «pipacs» azt gondolta, hogy csak akkor kapja meg a leányt. És eszébe jutott, hogy mennyi jót tett már ő az emberekkel és hogy talán csak arra van itt a földön, hogy folytassa ezt az áldásos munkát, ahogy tette eddig is a faluban mindenkivel. Valamire gondolt, ami megnyugvással töltötte el zaklatott szívét és azt mondta a fiatal embernek:

- Bizzék az Istenben, doktor ur.

Az pedig felkelt a székéről és fanyar kételkedéssel mosolyogva, meghajtotta magát.

- Bizni fogok benne.

*

Reggel óta folyt már a szavazás a városban.

Az alkotmányos jog gyakorlatában egyre-másra dőlt ki a kortes-szónok, nem győzte locsolni a kiszáradt torkát, megakadt rajta utóljára még az «éljen» is.

A veres tollasok erősen szorították; azok a volt képviselő mellé sorakoztak, aki egészen bizonyosra vehette a dolgát. Hat falu az övé volt egy szálig; azok már bemondták a nevét a szavazatszedő bizottságnak; a fehér tollas csak úgy szállingózott odakint, ahogy a pusztákról tizével-huszával összeverődött.

Gubaczinak, a vörösek főkortesének volt is rajtok nagy mulatsága. Ha egy-egy kis csapat elvonult előtte, megverselte őket nyomban. Az emberei azután nevettek rajta és nagyokat huztak a kulacsából, amely nem ürült ki soha, mert amint fogytékán lett volna a karczos, került mindig, aki teletöltse.

A fehérék szótlanul, láрма nélkül mentek tovább; nem nagyon buzdultak a maguk erején, szemmel látható volt, hogy legalább száz választóval több van a tulsó oldalon, nem is számítva a rácskaiakat, akik még csak ezután szavaznak. Azok messze laknak, még meg sem jöttek, ha jönnek is, vöröstollas az valamennyi.

- Ostobaság! - dörögte magában a pusztatelki ispán, aki megpróbálta rendbeszedni a fehér tollasokat, - mennyi drága fuvar, meg enni-inni való vész kárba; tudni lehetett pedig ugyis.

Áthallatszott hozzájuk a vörösek nótája:

»Pesti doktor nem kell nekünk,
Nagy Péter lesz a követünk,
Éljen a haza!«

- Fujjad, fujjad, - dühöngött a kajlalábu kondásszámadó, nagyokat nyakalva a kobakjából, azután megtörülte az öklével a száját és odaadta a maradékot a mellette állóknak. - Hej, csak azok a rácskaiak hozzánk jöttek volna!...

Egy lovas ember robogott végig az utcán, magasra tartotta a kalapját, úgy kiabálta már messziről:

- Jönnek a rácskaiak, most huzd rá, moré, aki vályogvető árgyilusod van!

Nagy z sivaj támadt egyszerre a vörösek közt: Jönnek a rácskaiak, ezek a mieink! Gubaczi nekirohant egy uniformisba bujtatott inasgyereknek, aki ott ácsorgott köztök és várta a dolgok folyását szájátva:

- Szaladj hamar a nagyságos urhoz, mondd meg neki, hogy mienk a világ, toszul már Rácska is! Tyüh! szedd a lábadat, hordd az irhádát, vagy hozzád suhintok a kulacsom szijával!

Az országuton látszott is már a hosszú szekérsor, amint felpántlikázva repült az élen az előljárók alkalmatossága.

Bent, a bizottság előtt, akkor adta be a szavazatát az utolsó fehér; éppen nyolczvannal voltak kevesebben, mint a vörösek. Azoknak pedig még ott van az erősségök, azon az ötven szeke-
ren. Mindegyik hoz legalább három vöröset, kitelik a kétszáz rácskai választóból.

Mikor azután az utolsó fordulónál előkanyarodott az első szekér, megelőzve vagy száz lépéssel a többi, akkor Gubaczi uram, a vörös főkortes, megdörzsölte a szemét. Gyalázatos öreg szemek, be vagytok rugva a gazdátokkal együtt, nem igaz az, hogy ti jól láttok!

Nem is volt bolondság, mikor csupa fehér-tollas ült azon a szekéren.

Gubaczi elordította magát, mintha tüzes taplóval csiklandoznák.

- Hej bíró uram, Kondor bíró uram! nem jól értette kigyelmed a dolgot; 'iszen a vörös a mi színünk, no nézze az ember, hogy ránk ijeszt itten!...

- Tudom, öcsém, szolt az öreg bíró, miközben lekászolódott a pokróczos ülésről, - éppen azért tettünk fel fehéret.

- No csak no, bácsi! Jézus Mária! - kapkodott Gubaczi jobbra-balra és neki szaladt a rácskai jegyzőnek, aki nagy nyugalommal szurkálta egy hosszú rozsszállal a bedugult pipáját.

- Ne tánczolj, ecsém, mer' ha ráugrol vagy egyszer a tyukszememre, hát meglapigatom a szeles bubodat, - dörmögte a jegyző.

Ezalatt megérkezett a második szekér is, nyomban utána meg a harmadik, negyedik, úgy jött a többi. Fehér toll lengett minden embernek a kalapja mellett. Mikor Gubaczi látta, hogy miben áll a dolog, váltakozni kezdtek arczatján a szívárvány színei, elnyiffantotta magát, hogy: árulás! árulás! - Mikor pedig harmadszor is kitátotta a száját: egy kérges tenyér csappant a fogai fölé, olyat szólva, mint mikor pukkantót sütnék el a játszó gyerekek.

Gubaczinak se kellett ennél több. Közé vette magát az embereinek és hat sor paraszt háta mögül traktálta csuf szóval az ujon érkező szekereket, e közben pedig ráért egy követet küldeni a «nagyságos ur»-hoz, akinél együtt volt az egész pártvezérség, köztök a rácskai plébános, meg a falusi földesur: «a pipacs-kisasszony» édes apja.

- Mondd meg nekik, hogy itt van a tatár; üt, vág, kaszabol bennünket; Rácska megbolondult; meg kell huzni a harangokat, tűz van, lázadás van; abba kell hagyni az egész választást...

A fehér tollasok pedig ezalatt egyik a másik után ment be a bizottság elé, és beadta a szavazatát a pesti doktorra.

Mikor a kvaterkázó kompánia odabent meghallotta a dolgot, ott hagyott italt, bankot, kalapot; csak úgy hajadonfőn iramodott neki az ajtónak; ott megtorlódtak huszan, eltelt két percz, mig a gomolyag szétvált; a rácskai plébános, aki a gömbölyűsége miatt nem birt segíteni magán, váltig kiabálta, hogy: az Istenért, uraim! de az Istenért, uraim! Nem használt az semmit; utoljára is úgy maradt a helyszínén, megropogtatva minden csontjában, hogy szeliden káromkodva sántított vissza a szobába: «Canis mater!» Miatta lehetett már Bácska akár svarczgelb.

Az öreg rácskai nemes is ment csendesén a többi után; nem értette a dolgot, de hát ő rá nem tartozott, ő megtette a magáét, leszavazott hiven Nagy Péterre. Biz abba jó idő lelt, mig oda jutott, ahová akart; találkozott utjában egy csomó képéből kikelt vörös tollassal, azok mind azt mondták, hogy fucscs, vagy nem szoltak semmit, hanem a vállukat vonták.

Végre meglátta Kondor bírót, odament hozzá. A bíró be sem várta, hogy kérdezzék, megeredt a szava:

- Adj' Isten jó napot, tekintetes uram! Jól megy a dolog, lenyomtuk Nagy Petit, éppen most van bent a nyolczvanadik ember.

- De hát hogy az ördögbe jutott ilyesmi eszökbe...

A bíró félbeszakította:

- Ej, ej, ténsur! már azt nem engedjük! hanem az szent, hogy sose láttam ilyen karakteres embert! Hogy nem szolt volna egy világért!...

- Hallja, Kondor, miről beszél maga?

Az öreg paraszt hunyorított egyet a szemével.

- Tudjuk no, szerencsére, hogy még nem volt késő. Elszolta magát a kisasszonyka.

- Miféle kisasszonyka? Hogy szólta el magát?...

- Hát a ténsur leánya; - odahajolt a földesur füléhez, - kivettük belőle, hogy a fiatal doktor járogat körülötte, de csak úgy kapja meg, ha lesz valami ebből a dologból.

- Az én leányom mondta?!...

- Dehogyan mondta, dehogyan! Hanem lehet már azt tudni. Alig, hogy a ténsur tegnap elutazott, eljött a jó lélek a faluházához; egy kis pénzt hozott a szegényeknek; azután olyan nagyon bus volt, hogy én, meg a jegyző megkérdeztük tőle, hogy mi baja? Mert segitenénk rajta akár a tulajdon vérünk ontásával; nincs olyan angyal több a földön; amit az már nekünk jót tett a faluban, meg nem hálálja az unokánk sem.

Ekkor vetődött oda a jegyző, aki meghallotta az utolsó szót.

- Már az igaz könyörgöm alássan, de tessék megengedni, nagy kegyetlenség egy apától. Én?! a magam gyermeke boldogságáért?! Azt szeretném látni, hogy mit nem teszek meg! A tekintetes ur meg nem szólott egy szót sem; nem bízott meg bennünk.

- Pedig tudhatta volna, hogy még az ellenségére is rászavazna Rácska, ha boldoggá tehetné vele a kisasszonyt.

Az öreg nemes valamennyire már értette a dolgot, tisztán akart látni egészen.

- Hát mit mondott maguknak az a nyelvés leány?

- Nem mondott az semmit, csak, hogy nagyon boldoggá tennők, ha megválasztanók a doktor urat. No már a többi csak ki lehet találni?

- Mi pedig nyomban feljártuk a falut, - szólt közbe a bíró, - oszt' elmondtuk, hogy aki a kisasszonyt szereti, az a doktorra szavazzon.

- Na már most, kérem, tessék odanézni, - henczegett a jegyző, - azután mondja meg a tekintetes ur, hogy szeretjük-e hát a pipacs-kisasszonyt? Ahol van a hideglelés Gedő, kikelt a nyavalyás a betegágyból és párnák közt hozatta el magát; az imént szavazott le. Itt mászkál valahol a sánta gépész is, akinek összezúzta a gép a lábát, ma kelt fel először, mert szavazni akart. Duha Gábrist seprővel verte ki a felesége, mert azt merte mondani, hogy neki más dolga van; de 'isz, nincs Rácskán szavazó ember, aki itt ne volna!

- A kisasszony meg azt üzeni a tekintetes urnak, hogy az Isten áldja meg minden lépését, el ne rontsa ezt a mi dolgunkat. Különösen a lelkünkre kötötte.

Az öreg nemes úgy érezte, hogy nagyon melegszik a szíve, meg a szeme körül. Nem mert hangot adni, félt a saját maga gyengeségétől, pedig nem akarta elárulni. Ugy tett, mintha a tömeg közt megpillantott volna valakit, akivel dolga van, gyorsan elfordult és otthagya a két bőbeszédű embert.

A választási elnök nemsokára kihirdethette az eredményt.

A fehér tollasok nagy többségben voltak.

*

A szüreti szünidőre leutazott a rácskaiak fiatal képviselője a kerületébe; elvitte magával a frizurás, tunikás pesti nevelésű feleségét is.

Mikor sorra látogatták a falusi araságokat, bekerültek végre Rácskára is, az ősi kuriába.

Csendes volt ott minden. Az «asszonynéni» betegen feküdt a szobában; az udvaron, egy levelét hullató akácza alatt ült a «bácsi», doktor Kanóczczal.

A fiatal házaspár sugárzó arczczal és kiczirkalmazott elegáncziával lejtett az öreg urhoz.

- Hát a kisasszony ő nagysága hol van?

- A «pipacs?»... kint van a temetőben.

- Ugy? no majd megvárjuk...

Az öreg ember nem szólt, hanem elkezdett zokogni, némán, könnyek nélkül.

A képviselő ur csak most vette észre, hogy milyen gyászban van, tetőtől talpig.

- Férjhez kellett volna adni, - mormogta busan doktor Kanócz.

AZ ÉSZAKI SARK FELÉ.

Az emberek azt hiszik, hogy csak a jeges tenger komor világán át juthatni el az északi sarkig.

Nagy expedíciók és nagy tudósok keresik oda az utat folyvást, de nem találják. Hát még jobban keresik. Mert a tudománynyal összekevert mese szerint bizonyosan valami ismeretlen paradicsom van ott. Ott megszűnik a fagy s megszűnik a kietlenségben való halál, ami kérlelhetetlenül mutogatja Meduza-arczát mindenütt, a jéghegyek közt vezető uton.

Ott a közöny nyugalma honol, s aki át tud hatolni a kőkemény vizek sziklafalain, az előtt egyszerre megnyílik a csodálatos béke országa, ahol egykedvűségből született minden.

Még az emberek is csendesvéreiek, szenvedély nélkül valók, felindulást, lelki lázt éppen nem ismerők. Olyan dobzse-emberek lehetnek azok, akiknek illik, hogy legyen egy dobzse-királyuk is.

Aki nem törődik semmivel, s akivel nem törődik senki.

Mert az ott a tökéletes közöny országa; a se hideg, se meleg szívek birodalma.

*

Valaki mutatott nekem egyszer egy csomó levelet. Ime, közüle néhány:

I. Te zsarnokom! Te drágám!

Elhiszed-e most már, hogy szeretlek? Van-e még kétség a szivedben?! Ha igen, akkor gyere és ölj meg, mert akkor csak a halál lehet még bizonyítékom. Sirok a bánattól, meg a boldogságtól. A legnagyobb boldogságtól, mert érzem, hogy még többtől már úgy is megszakadna a szívem; és a legnagyobb bánattól, mert iszonyuan szenvedek, ha a láthatatlan démon azt sugja: «nem tart örökké semmi sem.» Te?! Te hagyhatnál el valaha engem?!... Most, amikor már több vagy nekem az istenemnél? A mikor arczom csak neked pirul s ajkam csupán teneked mosolyog?!... Jaj, ugy-e nem?! Ugy-e, nem lehet az?! Gyere ide; gyere hozzám; elmegyek veled a világ végéig. Vigy, ahová akarsz, tégy azzá, amivé akarsz; elhagyok érted mindent, az istent is!

Milyen rettegve és mégis bátran írok. Rettegek, hogy megkapod-e ezt a levelet, amelyben annyi bátorsággal vallom meg neked, hogy szeretlek. Amikor megölelsz, eláll a szavam, amikor megcsókolsz, eláll a szívem verése. Behunyom a szememet, te drágám, hogy jobban lássalak; hogy ne legyen más kép a lelkemben, egyedül a tied.

Gyere mielőbb, mert meghalok!

Csak egy pillanatra hadd lássalak!

Hadd olvassam ki a szemedből, hogy szeretsz; hogy az utálatos démon nem mondott igazat!

II. Én bolondom te! Hát neked újra, meg újra írásban kell az én szerelmem, mint jó uzsorásnak a váltó? Jól van, legyen. Tudd meg tehát te édes, hogy mind azt a sok paragrafust elfogadom, de szívesen meg is toldom. Mert szeretlek! szeretlek! (meg vagy-e elégedve?) Örökké ezt hajtogatom magamban s ezt érzem is. Ha bűn ez így, hát jól van, elkárhozom. Te veled! Te érted! Most már tudod te is, hogy mindenem vagy; hallottad? mindenem! Nem írhatok többet, mert sietnem kell. De te vagy és te maradsz örökké az egyetlen férfi, akire gondolkodom.

III. Ah istenem! olyan szomorú vagyok, pedig örülnöm kellene. Minden más asszony örülne helyemben. Megyek fürdőre. Jó levegő, gyönyörű tájék, szép toaettek, folytonos szórakozás, semmi gond. Oh, dehogy is semmi!

Hiszen te itt maradsz! Te nélküled fogok elmenni.

Mit csinálsz az alatt, hogy nem látjuk egymást?

Bizonyosan udvarolni fogsz a szép asszonyoknak. És én arról nem fogok tudni. Jaj, ha rágondolok, akkor mindjárt itthon maradok inkább.

Nem akarom, érted? Semmi közöd a szép asszonyokhoz, mert csak az enyém vagy.

Nem is mennék én el, de tudod, édes, nagy szükségem van egy kis üdülésre. Azután, lelkem, ő is úgy akarja. Belátod, ugy-e, hogy nem ellenkezhetek? Alig is várom azt a boldog időt, amikor a felséges levegőt élvezhetem. De jó lesz kirándulni a hegyek közé; sokan leszünk, nagy társaság; mi fiatalok gyalog, az öregek csacsin, vagy kocsin. Tapsolni szeretnék örömben...

De nem! Te itt maradsz! mit ér így az egész? Mit gondolsz, édes, ne maradnék tán én is itt? Jaj, édes kedves! Mikor nem tehetem. Mikor ő mindenáron akarja, hogy menjek. Még sem szabad vele ellenkezni. Még megsejtené az okát, pedig ugy-e az rettenetes volna?!

Hanem majd írunk egymásnak. Sokat, sokat, mindennap. Én legalább mindennap írok. Oh, de nagy boldogság is lesz az, este, mikor senki se lát, mikor mindenki pihen, előveszem leveledet és végig olvasom tiszter, azután a fejem alá teszem, hogy rólad álmodjam. Arról, amiket írni fogsz. Te csunya! De előre megmondom, nehogy valami furcsa dolgokat írj!

IV. Majd meghasad a szívem! Hát mégis lehet az, hogy mi ne lássuk egymást mindennap? Ezt a levelet a vasuton adom fel. A borítékot előre megírtam. Rád gondoltam akkor is, mikor ő búcsúzóra utolszor megcsókolt. Képzeld, milyen szerencse. Nem fogok egyedül utazni. Egy ur, egy nagyon figyelmes fiatal ember jön velem, szinte az én fürdőmbé. Legalább lesz, aki odáig egy kicsit gondomat viseli helyetted.

Oh istenem! helyetted! - Ki pótolhatja előttem téged?!...

V. Szentem! aranyom! Három napja vagyok itt s csak most írok először. Pedig megígértem, hogy mindennap lesz tőlem leveled. Ugy-e neheztelsz? én drágám, bocsáss meg, de látod, az első napok izgalmai, az ismerkedések annyira elfoglaltak. Azután mit is írhattam volna mostanig? Hisz azt tudod úgy is, hogy nagyon szeretlek. Hogy nevetem magamban azt a fiatal embert!

Képzeld, majd lemegy a könnyökéről a bőr, úgy udvarolna.

Gondolhatod, hogy rá sem hallgatok. Csak te vagy nekem a drága, a minden. Nesze, itt küldök megint egy kis haját, meg egy szál négylevelű lóherét. Ez a kis haj onnan való a nyakamról, tudod, ahol úgy szeretsz csókolni. Te bolondos! írj minél előbb; sokat, nagyon sokat...

VI. Sietve írok. Reszketek az aggodalomtól. Azt gyanítom, hogy ő ide készül. Alkalmasint meg akar lepni. Egy levélben efféle sejtet. Az istenre kérek, ne írj többet. Egy szót se drágám. Majd eltelik az a pár hónap, azután viszontlátjuk egymást; csak ne írj, aranyom; hátha ő csakugyan el talál jönni s még véletlenül a kezébe kerül egy leveled? Majd írok én neked titokban annál többet. Hisz meg se állanám!... Ezer puszi!...

VII. Nem mertem írni mostanig. Pedig már nyolcz napja hallgatok. De mikor ugy félek?! Azután nem is hiszed, hogy mennyire igénybe veszi az embert a társaság. Nincs egy szabad perczem. Este ki is vagyok fáradva, ugy, hogy alig hajtom le fejemet a párnára, már alszom. Kint füttyöl a bokrok közt a rigó. Ez a bolond fiu meg itt lépten-nyomon adja az éjjeli zenét. Nagy lármát nem szabad csinálni, hát csak ugy két-három szál czigánnyal adja. De milyen gyönyörű az! Szinte sajnálom a bolondot, mert másképen nagyon kedves. Igaz, ő nem jött el, de azért én napról-napra várom. Különös, szinte örülök, hogy végre el fog jönni. Legalább lesz egy okos ember is, akivel majd beszélgethetek. Mert azt meg kell adni neki, ugy-e, hogy nagyon okos ember? Majd te rólad is fogunk beszélni. Persze óvatosan, hogy fel ne tűnjék. Hisz' oly végtelenül kell vigyáznunk minden szavunkra.

Csak te ne írd, drágám!

VIII. Most még jobban sietek, mint a multkor. Csak öt perczem van s azután indulunk egy nagy csapattal a hegyek közé.

Most csak arra kérlek, hogy az istenért, semmisítsd meg minden emlékemet, ami nálad van. Ő megérkezett s esküdni mernék, hogy sejt valamit. Minek is legyenek azok a haszontalan emlékek? Azok ugy sem fognak bennünket jobban összekötni. Ha elhidegülünk egyszer egymás iránt, akkor csak olyan örökös pallos az afféle.

Ugy-e, megteszed, a mire kérlek? Igen, igen! a nyugalmamért.

Majd én is hálás leszek; most nem tartottam meg a szavamat, éppen két hete, hogy nem irtam, hanem ezentul ha török, ha szakad, irok minden héten.

Majd meglátod!... Csak semmisíts meg minden emléket!...

(Egy hónap mulva.)

IX. Hát mégsem állotta meg, hogy ne írjon. Oh, maga Don Juan! Csakugyan igaz?! Annyira tetszik ön annak az asszonykának?! Bizonyosan azt akarja mondani, ugy-e, hogy ő is tetszik önnek. Vagy csak olyan kis tréfa az egész? Talán próbára akar tenni, hogy féltékeny vagyok-e?

Kedves jó barátom! Én belátom, hogy nem szabad tulságosan követelőnek lennem. Én itt mulatok, igaz, hogy muzájból, de mégis mulatok. Mért ne lehetne önnek is egy kis szórakozása?

Hisz' annyira magában van most! Jól van, hát csak udvaroljon annak az asszonykának, de vigyázzon, nehogy előbb-utóbb kinevesse. Nem ön őt, hanem ő önt.

Ami engem illet, igazán nem tudom, hogy leszek. Ő azt akarja, hogy szeptember vége előtt ne menjünk haza. Akkorra meg már eligérkeztem szüretre. Így hát október vége előtt aligha kerülök vissza az én kis fészkeembe.

De ugy-e kedves, akkor is örülni fogunk egymásnak? mi, akik olyan jó barátok vagyunk s akik annyira megértjük egymást.

Várjon csak, mennyit lógunk a télen passziánszozni!

Addig is, isten vele, édes, jó barátom. Gondoljon ránk néha. Hígyje el, megérdemeljük mind a ketten: én is, a férjem is...

*

S az emberek mégis azt hiszik, hogy csak a jeges tenger komor világán át juthatni el az Északi sarkig.

KÉT ASSZONY.

I.

A mai bálozó leányok picziny gyermekek voltak, amikor ez történt.

*

Valaki gyors lépésekkel sietett el mellettem. Észre se vettem volna, ha, mikor a közelembe ért, egyszerre meg nem telik a levegő ibolyaillattal, mintha pázsitos erdőben lennék, ahol mindenfelől ez a kis lilakék gyönyörűség mosolyog felém.

A véletlen egy irányban vezetett bennünket. Ugy tetszett, mintha sietős volna az útja; kénytelen voltam meggyorsítani lépéseimet, hogy nyomában maradhassak. Eszem ágában sem volt valami kaland, de imádom az ibolyaillatot.

Abban a korban voltam, amelyben épp oly joggal lehet valakit gyermeknek tartani, mint fiatal embernek. A melyben naiv, szinte félénk még a romlatlan kedély, de a külsőségek jóformán férfivá teszik már az embert. Az a csodálatos, vágyakkal és reménységekkel telt életkor ez, mikor semmi sem tetszik előttünk lehetetlennek ábrándvilágunkban, de a valóságban majdnem gyávák vagyunk, annyira, hogy szinte bénáknak érezzük magunkat. Hiányzik még a tapasztalat, nincsenek megerősödve szárnyaink: érezzük, hogy tudnánk már repülni, de még nem merünk.

Tétovázás az élet ez álomszerű szakában minden tettünk. Sohasem vagyunk bizonyosak benne, hogy vajjon helyesen cselekszünk-e valamit s bár mindenféle sejtéssel van már tele a szívünk: nem közeledünk egy nőhöz másként, mint félénk tisztelettel. Tervszerűségről, kiszámításról szó sincs ebben a himporos, napsugaras korban...

Alig érte a lábacska a földet; minden mozdulata hajlott, siklott; igazán olyan volt, mintha szárnyak nélkül is repült volna. Könnyű fekete kendő volt rajta, ami betakarta a fejét is, úgy, hogy arcából alig maradt szabadon valami. Ha nem lett volna olyan nagyon finom, azt hittem volna, hogy valami szobaczigya, aki elkésett s most siet haza, nehogy kikapjon.

Késő is volt már. Az utca népe ssége megcsappant; akit szanaszét látni lehetett, az is többnyire a színházból ment haza.

Kiértünk a Dunaparra a vámházig. Ezen a ponton az én utam elvált volna a tovaszálló ibolyaillattól, de nem tudom miért, nem birtam tőle megválni s önkénytelenül tettem utána még néhány lépést.

Csak mikor már a folyamhoz vezető első kőlépcsőn állottam, tűnt fel az egész dolognak a furcsasága. Egyszerre kinyílt a szemem s nem törődtem többet az ibolyával, hanem azt kérdeztem magamtól ijedten, mit akar itt most ez az asszony?!

Egy pillanatnak a századrésze alatt megértettem, hogy valami rendkívüli történik velem. Talán az isteni gondviselés hozott ide!... Láttam, hogy az asszony majdnem futva halad le a lépcsőkön... a szívem elszorult, neki iramodtam s három szökéssel utólértem.

Azt hittem, kiszakad a lelkem nagy aggodalmamban.

- Mit akar itt? - kérdeztem remegve, amint megragadtam a karját, hogy ne szállhasson le az utolsó lépcsőre.

Pillanatnyi kinos csend következett. Az asszony megdöbbenve fordult vissza, felülről ráesett a lámpa fénye; fejről lecsuszott a kendő. Csak ekkor láttam, hogy milyen. Halvány, érdekes arcz volt; nagy villámló szem, hullámos barna haj, felindulástól sápadt ajak.

- Kicsoda ön? - szólott végignézve rajtam. Ugyanakkor kirántotta karját a kezemből.

Azt hiszem, ebben a pillanatban léptem át azt a határt, mely a sihedert elválasztja a már férfiszámot tevő fiatal embertől. Ellentmondást nem tűrő hangon válaszoltam:

- Valaki, aki önt megmenti!

Felkaczagott keserűen és boszusan.

- Mit ártja magát a más dolgába?

- Tehát beösméri? meg akart halni!

- Ej, mi köze hozzá? Mondtam már, hogy hagyjon békével. Ha nem takarodik, rendőrt hívok!...

Szakgatott hangon, szinte lázasan beszélt, de nem mert a szemem közé nézni. Egyszer véletlenül mégis rám esett a tekintete.

Kellett rajtam valaminek lenni, ami megnyugtatta és lecsillapította. Talán az, hogy olyan fiatal voltam, ámbár ő sem sokkal több tavaszt láthatott még husznál; vagy talán észrevette, hogy mennyire meg vagyok indulva. Megfogta a kezemet s még ő vigasztalt.

- Látja, még kellemetlenség érheti miattam...

A szégyen miatt elöntött a harag. Hát annyira gyermek volnék még, hogy így szabad beszélni velem?

- Hadd érjen, - válaszoltam nyersen, - de azért nem tűröm, hogy ön meghaljon!

Sohasem láttam még asszonyt úgy nézni, ahogy ez az ábrándos szemü erre a szóra rám nézett. Hogy nem haragszik többé, arra megesküdtem volna, de hogy mit mondott még ezenkívül az a két nagy szem, azt akkor nem értettem; nem tudtam olvasni a női szemekben. Csak egy szót szólt:

- Miért?!...

- Mert nem arra való ön, hogy meghaljon, hanem hogy éljen.

- Honnan tudja?!... Miből gondolja?!...

- Látom a fiatalságából, érzem a nézéséből. Jöjjön innen, nem jó minekünk itt lenni.

Ugy kell lenni, hogy valami regényből beszéltem, amit olvastam volt; magamtól tán sohasem lettem volna képes ilyen dolgokat kitalálni. Vagy tán a férfiuság feltámadása tette, amit rohamosan éreztem magamban nőni, annyira, hogy már nem is zavart meg az a gondolat, hogy majdnem éj idején egyedül vagyok egy szép asszonynyal.

- Csakugyan!... nem jó itt lennünk! - mondta utánam halkán és csodálkozva. Le nem vette rólam a szemét. Végre karomba fűzte a karját és így szólt:

- Vezessen; azt kell hinniök az embereknek, akikkel találkozunk, hogy testvérek vagyunk.

Mázsányi suly esett le a lelkemről. Titokban keresztet vettem magamra és hálát adtam a jó Istennek, aki hozzá segített, hogy egy nagy szerencsétlenséget megakadályozzak. De mintha ezután a nagy hőstetem után ismét visszaestem volna a régi éretlenségbe, élhetségtelenségbe:

elhallgattam. Vezettem az asszonyt a karomon, szó nélkül; nem tudtam hová, merre; csak mentem, amerre neki tetszett.

Egy darabig ő is hallgatott, de nem állotta soká. Megkérdezte a nevemet, megmondtam. Ő bizony azért nem mondta meg a magáét. Kivallatott, hogy ki vagyok, mit csinálok; hány esztendő vagyok. Nem akartam, hogy olyan nagyon gyerekek nézzen s megtoldtam kettővel. Azt mondtam, hogy husz.

Ezt susogta sóhajtvá: «gyermek!» hanem egy kicsit mintha jobban hozzám simult volna; alkalmasint a hűvös esti levegő tette. Éreztem, hogy remeg; fázik, gondoltam s gondosan körül csavargattam rajta a kendőt.

Éppen egy sétatéren mentünk keresztül, ahol székek és padok voltak. A szegény asszonyka fáradt volt és leült; én szorosan mellé.

Ugy tetszett, hogy mondani szeretne valamit. Nem mertem megkérdezni. Egyáltalában képtelennek éreztem magamat arra, hogy beszéljek. Az édes, felséges ibolyaillat, amely most közvetlen közelből áradt felém, elkábitott. Legjobban szerettem volna lehajtani fejemet az ölébe és ott elaludni.

Egészen véletlenül történt, hogy összeért a kezünk. Finom, keskeny puha kéz volt az övé; eszembe jutott a hugom, akinek olyan szívesen szorongattam, csókoltam a kezét, mert az is olyan kicsi és finom volt. Félálomomban, tudtomon kívül, szórakozottan lehajoltam és megcsókoltam az ujjait. Szabadon maradt kezével belenyult sűrű borzas hajamba s végigsimogatta arczomat, azután hirtelen elrántotta mind a két kezét.

- Mit csinál? - mondá zavartan.

- Eszembe jutott a nővérem, - hebegtem.

- Hát nővére is van?

- Igen.

- Szép?

- Nagyon szép.

- Szereti?

- Nagyon szeretem.

Magában susogott. Ujra ezt a kiállhatatlan szót hallottam: «gyermek!»

Tiltakozni akartam ellene, hogy folyvást gyermeknek nevezzen, de a szavamba vágott:

- Nekem nincs senkim. Akar-e a fivérem tenni?!

Habozás nélkül feleltem: akarok.

- Fog-e szeretni engem is?

- Igen.

- Nagyon?

- Nagyon.

- De én nem vagyok szép?

Valami végtelen kedvességet találtam ebben a halkán, majdnem félénken kimondott pár szóban. A kaczérságot akkor még nem igen ösmertem.

- Oh, ne gondolja, - szóltam rajongva, - ön szép, nagyon is szép!

Az asszony felkaczagott.

- Igazán?!

Megnehezteltem. Miért kaczag? Talán valami bolondot mondtam? Egy kissé elhuzódtam tőle. Észrevette és odacsuszott, odahajlott hozzám, mint egy kis kigyó, mint egy szelid galamb.

- Mi baja?!

- A nővérem sohasem nevetett ki.

- Oh, Istenem! hát mit tett a nővére, ha valamiért mégis meg talált rá neheztelni?

- Én sohasem nehezteltem a nővéremre, de ha egy kissé megboszott, akkor odajött hozzám, - megcsókolt...

Alig mondtam ki ezt: két kar fonódott nyakam köré és... Azt hittem meghalok.

Mikor valamennyire magamhoz tértem, az asszony, az új nővérem, zsebkendőjébe rejtett arczczal zokogott mellettem. Nagyon meg voltam hatva.

- Jöjjön, haza viszem, - mondtam.

- Nem, nem! - kiáltott izgatottan, - nem mehetünk együtt!

- Miért?!

- Azért, boldogtalan, mert férjem van!

- Hát tesz az valamit?

- Gyermekek! - hangzott a fülemben, most már negyedszer.

Azután belekapaszkodott a karomba.

- Jöjjön, keressünk egy bérkocsit, - mondta.

A sétatér sarkán megállított.

- Senkim sincs ezen a világon, nem szerettem mostanig senkit; meg akartam halni. De nem halok meg, ha te szeretni fogsz, mint a nővéredet.

Félig önkívületben rebegtem utána:

- Szeretni foglak.

És akkor újra megcsókolt. Soha nem éreztem én olyat, mikor a hugom csókolt.

Mikor tíz lépésnyire voltunk a bérkocsitól, odahajolt hozzám.

- Légy holnap alkonyatkor a Dunaparton; ugyanott, ahol először beszéltem velem. Akkor meg fogsz tudni mindent, akkor szerethetsz, ahogy tetszik... Ma még a keresztnévemet sem mondom meg, hadd álmodjál tündérvilágról, amely névtelen tüneményekkel van tele.

Amíg a tovarobogó kocsit láttam, utána néztem. Ablakából sokáig lengett felém egy fehér kendő. - A ruhám tele volt ibolyaszaggal, attól, hogy új nővérem a vállamra hajtotta volt a fejét.

*

Másnap alkonyatkor elindultam a Dunapart felé. Ugy dobogott a szívem, hogy hallottam verését. Félttem. Tegnap óta nem gondoltam többet annyit az anyámra, a kis hugomra. Ugy rémlett, mintha egy csöppet kevésbé szeretném őket s mintha a szívem egy darabja valakié lenne, a kiről nem is tudok mást, csakhogy nővérem akar lenni.

Száz lépésnyire a vámháztól megállottam.

Mi lesz akkor, ha az új nővéremmel többször találkozom, ha megint érezni fogom az ibolya-illatot, ha megint megbolondít a csókja?!

Hütlén leszek miatta az anyámhoz, a kis hugomhoz!... Képes lennék rá, hogy jobban szeressem, mint őket, a drágáimat!

Jaj Istenem!...

Megfordultam és futottam. Ezuttal igazán úgy, mint a gyermek. Az emberek utánam néztek. Egy kofa, akinek belehágtem a paradicsomába, rám rivallt.

Alig hallottam, olyan messzire jártam már tőle.

Az új nővérem azóta eltűnt. A nevét sem tudom; álmaimban el nem árulhatom...

II.

Ez a második eset már sokkal később történt.

*

Este volt s a belvárosi plébánia toronyórája hatot ütött, éppen úgy, ahogy a Ponson- meg a Montapin-féle regényekben előforduló toronyórák szokták.

A kora tavaszi hűvöses levegőben üdülve, lassan haladtam a vámház felé s gyönyörködtem a széles Dunában, melyen itt-ott egy darabka jégtábla uszott a szürke víz fölött; azután átnéztem a budai partra, ahol egy sereg apró lámpás gyult ki a hegyoldalban, mintha az ég csillagai szálltak volna le, hogy felékesítsék a vén Gellérthegy tövét. Az ég tiszta volt; a levegőben elszórta már a közelgő kikelet a fűnövés illatát; hangulatot keltett minden; vágyakkal telt meg a szívem s éreztem, hogy abban a kedélyállapotban vagyok, amelyben nyulat lehet az emberrel fogatni.

Alig vettem észre, hogy valaki gyors léptekkel elment mellettem; csak annyit láttam, hogy egy nő volt, sötét ruhában, sűrű fekete fátyolt visel: vagy gyászol vagy pedig száz eset közül kilenczvenkilenczben csunya. Mindenképpen jobb neki békét hagyni, tiszteletben tartani gyászát, meg nem gyötörni hiuságát. Csakhogy a századik esetben meglehet, hogy sem nem gyászol a feketefátyolos asszony, sem nem csunya, ellenkezőleg, talán nagyon is szép. Hanem akkor valami titka van.

Mindez csak úgy hirtelenében villámlott keresztül agyamon, anélkül, hogy képes lett volna gondolataimat elterelni a természetimádástól, amivel tele volt minden idegem. Nem is törődtem volna tovább a fátyolos asszonynyal, de alig haladt tíz lépésnyire, megállott, habozva visszafordult, aztán gyorsan odajött hozzám és halk hangon, melynek rezgése nagyon is elárulta izgatottságát, így szólt:

- Idegen vagyok, uram, nem lenne szives megmondani, merre jutok legközelebb egy bérkocsi-állomáshoz?

Csak ekkor vettem jobban szemügyre. Hosszu esőköpenye csaknem bokájáig teljesen elburkolta alakját, de azért látszott, hogy a válla, meg a dereka táján plasztikus hajlással simul hozzá. Egyszerű baretforma kalapja alól kihullott egy darab a kontyából, mintha aranysárga selyem tündöklött volna a lámpa fényénél; arczából egyetlen vonást sem lehetett látni az irigy fátyol miatt, de ahogy nagyjából megítélhettem a körvonalak után, szabályos hosszukás arcz volt az; a hangja pedig lágy, édes és félénk, amilyen csak egy fiatal asszonyé lehet, aki sokkal becsületesebb, semhogy elég ravasz lehetne jól színlelt nyugalommal háritani el magáról a gyanút, hogy rossz fát tesz a tüzre.

- Jöjjön, asszonyom, elvezetem, - mondtam.

- Oh nem, köszönöm, semmi esetre sem ...csak mondja meg az utcát...

Oly zavartan, majdnem ijedten mondta ezt, hogy lehetetlen volt ki nem találnom aggodalmát.

Ez az asszonyka nem akarja, hogy megtudjam, hova megy. Attól tart, hogy kikérdezhetném a bérkocsist. Beláttam, hogy nem szabad tovább erőszakoskodnom, megmutattam az irányt s megneveztem egy utcát. Egyet biczczenet a fejcskéjével, azután majdnem futva eltűnt előlem.

Azaz, hogy csak el akart tűnni, mert magaviselete éppen eléggé különös volt arra, hogy halálosan kíváncsivá tegyen. Mintha valami ellenállhatatlan delejes vonzás huzott volna utána, úgy követtem, hol gyorsan, hol meglassítva lépéseimet, aszerint, ahogy jobban sietett vagy vigyázva lépkedett a locs-pocsban.

Bizonyos vagyok benne, hogyha véletlenül hátranéz és meglát, menten a föld alá sülyedek szégyenletemben. De sokkal ártatlanabb vagy sokkal elfogultabb volt, semhogy azzal törődjék, ami mögötte történik. Jó nevelésű nők különben sem szoktak az utcán hátra nézegetni.

Mikor beült egy bérkocsiba, megszállott a jobb érzés. Egy pillanatig azon a ponton voltam, hogy megelégedjem ennyivel és visszaforduljak. De amint a kocsis a lovak közé csördített, hirtelen magam előtt láttam azt az aranysárga hajfűrtöt, ami az asszony barna köpenyegére hullott; hallani véltem csengő, bűbajos hangját és úgy rémlett, hogy ott van előttem fátyol nélkül, tündérszép arczczal. Ekkor megrémültem arra a gondolatra, hogy most mindjárt eltűnik örökre s nem fogom látni, felismerni soha. Beugrottam egy másik kocsiba és rákiáltottam a kocsisra: «Hajts, hajts! utána...»

Végigrobogtunk a városon, ki a lipótvárosi gyárak felé. Az uton lassankint végképpen erőt vett rajtam a kíváncsiság láza; teljesen eltűnt a lelki furdalás, ami eleinte megszállott s pokoli gyönyörűséggel éreztem magamban feltámadni azt az ellenállhatatlan vágyat, hogy megoldjam a rejtélyt, aminek még egyetlen szála sem volt ugyan a kezem között, de amiről tudtam, hogy van, hogy lennie kell.

A fanatizmus egy neme szállott meg, a mely sokkal inkább elhatalmasodott rajtam, semhogy komoly beszámítás alá eshetett volna, amit teszek. Azt hiszem, képes lettem volna leütni azt, aki e perczen közém és a fekete fátyolos asszony közé tolakodik, hogy megakadályozza közeledésemet vagy elvonja őt tekintetem elől.

A tavasz első lehelete megbódított, a képzelődés eszelőssé tett; vérem pezsgett, forrt, mintha ezer démon nyargalt volna ereimben s letelepedtek volna végül a szívemre, felizgatva benne minden ideget, minden kis véredényt, amiből a szerelem vágya felfakadhat.

Ha még tíz percig tart ez az állapot, megbolondulok. Szerencsére az első kocsi befordult egy sötét, szűk utcába és egy nyomoruságos viskó előtt hirtelen megállott. Csak éppen annyi időm volt, hogy az utca sarkán megállítsam a magam kocsiját is, már láttam a halvány lámpafénynél, hogy a fátyolos asszony kiszállt.

Csak most vettem észre, hogy a köpenye alatt egy csomagot rejteget. Hóna alá vette s benyitott a házba. Egy pillanat múlva én is a kapu előtt álltam.

Valami homályos sejtés küzdött még bennem az erőszakossággal. Kétségtelen, hogy amit teszek, azt tenni nincs jogom. Mi közöm nekem ehhez az asszonyhoz, akit nem ismerek, sohasem láttam, akinek most talán valami botlását tudom meg s ezzel büntársává teszem magamat?!...

Aztán egy örült, egy eszeveszett gondolat fészkelte magát agyamba.

Ennek az asszonynak szeretője van s itt találkozik vele, ebben a viskóban, messze mindentől és mindenkitől, ami, vagy aki veszélyes lehetne a féltett titokra. A csábító, a gaz, a becsület-rabló ott rejtőzik az alacsony deszkafödél alatt, ott várja epekedve a romlásba döntött asszonyt, hogy mámorba fojtsa lelkiismerete furdalását s hogy csókok és ölelések lázával vesztegesse meg, tegye beszámíthatatlanná jobb érzését, amelylyel menekülni akarna tőle!...

Láttam a szobát, láttam az egyszerű, fehér falakat, a dagadó tiszta ágyat, a halványan pislogó mécset, melynél százszorta jobban fénylik a fátyolos asszony bűbájos szeme s mindez a képzeleti látvány egy sereg vad indulat lánczát tépte el szivemben, hogy éreztem, mint dühöng bennem a féltékenység, a boszuvágy, a csábító iránt érzett halálos gyűlölet, az asszony iránt feltámadt szerelem.

Berohantam a házba, végigtapogattam a szűk, sötét folyosót, bejutottam egy pitvarfélébe, ott egy ajtóhasadékon át világosság szűrődött ki.

Megálltam az ajtó előtt. Bent az ő hangja, meg egy pár kis gyermek gagyogása vegyült össze furcsa, megnyugtató, harmonikus zenében.

- Édes kicsikéim! Netek, itt van, amit ígértem; a dió, az alma, a sütemény...

- Oh jó néni, aranyos néni!... de jó, hogy eljöttél, olyan éhen voltunk... látod, apa soha sincsen itthon.

- Ti édesek!... ti szegények!...

Kihallatszott, hogy zokog az asszony és hogy csókolja a gyermekeket. Még valaki volt a szobában, - valami vén asszony lehetett, mély, recsegő hangon dörögte:

- Áldott, ezerszer áldott! - azután egyszerre felsivalkodott, mint egy hiéna: «Oh a gazember!»

A folyosón motoszkálás támadt: valaki jött. Nehéz férfi-lépések hallatszottak, bizonytalan tétova tipegéssel közeledett az ember a pitvarhoz. Koromsötét volt, nem láttam semmit, csak nehéz szuszogása, fujása sejtette, hogy az ember fáradt, nagyon fáradt, vagy talán annál is rosszabb: mámoros.

Az öreg asszony megint feljajdult, vad gyűlölettel: «Oh, a gazember!...»

A botorkáló vendég meghallotta. Megállott s észrevettem, mint iparkodik az egyensúlyt megtartani. Ha a karomat kinyújtom, a sötétben elérhettem volna. Éreztem, hogy dől belőle a pálinkabüz.

- Vén szatyor!... vén boszorkány!... csak piszkolj! - dadogta, - nem törődöm vele.

Azután megmozdult s előre lépett, nyilván azzal a szándékkal, hogy benyit. Ekkor megszólalt megint a bűbajos fuvolahang:

- Ne átkozza szegényt, nem olyan rossz ő; csak nagyon szerencsétlen!...

Az asszony utolsó szava ismét elfult a zokogásban.

Az ittas ember, akinek egy vonását se láttam, lezuhant a földre, mintha a halál lehelete érte volna.

- Istenem!... ő van itt! - hebegte.

Azután térden csuszva a falig vonszolta magát, nagynehezen feltápáskodott és hirtelen belökte az ajtót.

Egy kiálló falrész eltakart, árnyékban maradtam, de a többi ott volt előttem valamennyi, mint egy megrendítő szoborcsoporthoz, amelynek a drámaisága felülmul mindent, amit valaha képben, vagy írásban megörökitett a teremő lángelme.

A szoba közepén a fátyolos asszony, akinek nem volt többé fátyol az arcán: káprázó szemem dulszakodhatott abban a szépségben, amit sejtettem rajta. De ott volt égszínű szemeiben az angyali jószág is, amely szinte fényes glóriát vont szőke feje köré.

Mellette két szegény kis gyermek ült a földön; a kisebb még csak olyan gügyögő apróság. Sápadt és sovány mind a kettő; a szenvedések kegyetlen nyoma finom kis arcukon. Az öreg nőcseléd ott kuczogott köztök, egy darab süteményt kínálva a tátozó kis fecskefiókáknak.

S a küszöbön állt az apa: a gazember.

Elzúllva, egykor daliás alakja megtörve, fényes fekete szakállá megderesedve, szemében a szégyen tüze, arcán a mámor és a megalázkodás pirossága.

Lerogyik, térdre, az asszony elé.

- Te vagy az!... hát csakugyan te vagy!... Eljöttél ide, a belpoklosokhoz, akik nem érdemelnek mást, csak hogy az átkod sujtsa őket!

A megriadt asszonynak eloszlik arczáról az első megdöbbenés rémülete: szólni akar, de nem képes. A torzonborz ember odacsuszik hozzá, mint egy megvert kutya; reszketve, nyögve felnyul lecsüngő kezéért s odaszoritja az ajkához. Egyszerre felordít kegyetlen kinjában:

- Nézd, mivé lettem! Nézd, mivé tett az a másik asszony! A kiért elhagytalak téged, te százszorta szebb, te százezerszerre jobb! Gazember voltam, az vagyok most is!... s neked köszönöm, hogy a gyermekeim, a kik nem a tied is, nem haltak meg éhen! - oh, tudok én már mindent... a titkos küldemények, a jótékony egyletek, az emberbaráti ajándékok betegségem alatt, korhelykedésem idejében - mind tőled jöttek!... Titokban, leplezve, hogy meg ne alázzanak, hogy szabad legyen ő érettök, a kis angyalokért elfogadnom... Te angyal! te Isten!

Mint a vonagló féreg, úgy vergődött magánkívüli állapotban az asszony lába előtt. A szőke angyal, az Isten szent szívének áldott leánya fölemelte a földről.

Odavezette az egyetlen fapadhoz, leültette és nem szűnő könnyek közt a nyakába borult a nyomorultnak.

- Gyere vissza hozzám, - susogta sirva, kaczagva egyszerre, - légy megint az enyém; hadd legyen én megint a tied, a te hü, a te jó feleséged. Hozd el magaddal a kicsinyeidet is... a mi kicsinyeinket: hadd szeressem, hadd gondozzam őket! Ha bajod van, ne félj, meggyógyítlak; ha kételkedel, meg tudlak győzni; csak térj vissza hozzám! csak szeress egy kicsit!

A fátyolos asszony odatapasztotta hófehér gyöngéd arcát a szurtos, piszkos ember arcához; belenézett homályos szemébe, a melyből a nagy lelkifelindulás elűzte a mámort s nem hagyott bennök mást, mint a megalázkodás mélységes gyötrelmét. Azután kis puha kezével megsimogatta a vállára hajló forró homlokot és hizelegve, pirulva, félénken kérte az elzüllött embert:

- De ölelj meg hát! Vagy nem kell a te hü kis feleséged?

A nagy bűnös tétova nézése aggódva rámeredt az asszony arcára s látta szeméből kiragyogni a menyország bűnbocsánatát.

- Oh, jaj! - mormolta kinosan, boldogan. S mikor letérdelt az asszony elé, hogy megcsókolja a lába porát, nem volt más szava több. De ebben benne volt a vezeklés, a javulás, az újjászületés!

*

A féltékenység mardosó ördöge eltűnt volt szivemből; a hol az Isten lelke szól, ott elnémulnak a szenvedélyek, pedig a bűnbocsánat az Isten lelkének legmagasztosabb megnyilatkozása, legékeesebb hangja.

Vigyázva, hogy észre ne vegyenek, kiosontam a paradicsomból.

S a boldog házasok, a szép kis gyermekek, akikre oly gyönyörrel nézek, ha a véletlen összehoz velők: nem is sejtik, hogy van valaki, a ki tudja a fátyolos asszony történetét.

ARANY SZIVEK.

I.

A «Leviathan» befurta keskeny orrát a vizek tömegébe és fehér tajtékot paskolva utján, siklott végig az óceánon.

A Csendes-tenger végtelensége egyetlen nagy fénypontban verte vissza a rátűző napot; az ég sötétkékjét egy bárányszerű felhő sem tarkította; pihent a szellő, csak a hajó nyomán támadt langyos légáramlat.

Lent, a csillogó vízben, delfinek kergetnék egymást a hajó körül; fent, a kék égen, egy vén albatrosz uszott a levegő tengerében, magasan, mint egy alpesi kondor. Köröskörül csend.

A kaliforniai asszony kint ült a fedélzeten; e pillanatban nem volt mellette más, mint rendes kísérője, mr. Brown, a ki olyan volt éppen, mint az árnyéka, nem maradt el tőle egy perczre sem. Warwick Alice jól tudta, hogy akármelyik perczben keresi, ott találja közvetlen szomszédságában, azért hát nem kereste soha.

Benne van már az némely asszonyban, hogy úgy gyötör egy férfit, a hogy csak képes. Nem elég, hogy meghódítja: rabszolgává is akarja tenni azt, a kin kifogott a szeme verése. Ha fel-támad benne a macskatermészet: tud hizelegni, de azért kegyetlen.

Mr. Brown látta, hogy az asszony unja magát, a minthogy az «Egyenlítő» közelében, délután két órakor, alig védve a fedélzet ernyője által a rekkenő hőség ellen, bizonyára nem lehetett másként; felkelt hát és odaült eléje egy alacsony tábori székre.

- Akarja, hogy meséljek valamit? - kérdezte.

Alice elfintorította orrocskáját:

- Bizonyosan a régi harcias történetek, kedves unokaöcsém; ön alkalmasint megint egy csomó szerezsen akar előttem elpusztítani; köszönöm, nem kérek belőle.

Mr. Brown mosolygott.

- Valóságos asszony, - mondá, - szeszélyes és ideges, hanem azért szép és én imádom.

- Már hallottam és megtiltom, hogy folyvást ismétlje; jól tudja, hogy unom az ilyesmit.

- Minden untatja, amit én teszek.

Az asszony egy kicsit haragudni próbált, de a jó Brown olyan együgyű komolysággal nézett a szeme közé, hogy nem állta ki soká és elnevette magát.

- Már megint boszant? Meglássa, Brown, hogy haza kergetem.

- Igen. Innen. A Csendes óceán közepéből. Megyek, ha úgy akarja.

Felállt és megindult a hajó széle felé; Alice rákiáltott:

- Bolond!... - azután magában hozzátette: kitelik tőle, a mennyi esze van.

Csakugyan, mr. Browntól kitelt volna minden, amit a nagynénje parancsol. Fülíg szerelmes volt abba a kis sárga asszonyba, aki, éppen tíz évvel született később, mint ő. Mikor a nagybátyja, mr. Warwick, elvette, akkor ők ketten együttvéve éppen annyi évet éltek, mint a jó öreg egymagában. Így azután könnyen érthető, hogy a derék Warwickra csakhamar eljött a

földiekkel való leszámolás ideje. Egy kerek éve mult már, hogy meghalt, unokaöcscsére hagyva a feleségét, a feleségére meg a millióit. Mikor a temetésről hazamentek, mr. Brown, aki szó szerint vette az öreg urnak a halálos ágyon kiejtett szavait, azonnal megkérte az özvegy kezét. Amerikában nincs ebben semmi rendkívüli, de azért Alice minden szomorúsága mellett is kinevette.

- Kedves uramöcsém, - mondá, - úgy látszik, feledí, hogy nagynénje vagyok. Különben is tudnom kellene előbb, hogy ér-e annyit, mint a nagybátyja ért.

Mr. Brownt nem kis mértékben lepte meg ez az összehasonlítás. Őt, az élete virágában levő férfit, aki bejárta a világot és ért mindenhez, ami a férfiut erre a névre méltóvá teszi, összehasonlítják egy aggastyánnal!...

Más ember talán adta volna a megsértettét, mr. Brown azt mondta rá, hogy így is jól van.

És attól kezdve nem tett egyebet, csak vivta a párbajt a halottal.

Azon kezdte, hogy nekifogott és rendbe szedte a zürzavaros hagyatékot; e közben megtalálta a nagybátyja utolsó végrendeletét, a mely még nem volt deponálva a törvényszéknél. Mikor a családja ügyvédje előállott a régi végrendelettel, amely úgy intézkedett, hogy a milliós vagyon fele az unokaöcsre essék: mr. Brown szó nélkül odaadta Alicenak azt az okmányt, melyet ő talált meg s amely szerint az egész vagyon az asszonyt illette.

Alice elolvasta, azután azt mondta:

- Ha esze volna, így tett volna vele. - És összetépte az írást, mielőtt valaki más is olvashatta volna.

Hanem azért, mikor az unokaöcscse kezét csókolt neki, nem állhatta meg, hogy a fülébe ne sugja: jól esik, hogy olyan becsületes.

Természetes, hogy attól kezdve mr. Brown lett a bonórum direktor; a vagyon pedig maradt úgy, a hogy volt, együtt. Legfeljebb a jövedelem került osztás alá. A Brownra eső rész akkor is bevándorolt drága ékszerek alakjában az asszony szekrényébe.

Egyszer a kis sárga asszony megsokalta a dolgot és azt mondta: hallja-e, Brown, ha már mindenét rám költi, akkor legalább élvezzen maga is. Holnap utazunk. Megengedem, hogy a költségeket maga viselje.

És másnap kizakatolt velök a «Leviathan» San-Francisco kikötőjéből.

*

Warwick Alicenak különös öröme telt abban, hogy husz éves létére a nagynéni jogánál fogva úgy bányáz Brownnal, mint egy gyermekkel. Porolt vele és leszidta, hogy csupa gyönyörűség volt hallani. Tengerzöld dudoros ruhájában olyan volt, mint egy hajlós águ bokor, melyből ezerszirmu sárga rózsák nőttek ki. Az a sárga rózsák a feje volt, melyet aranyos haja úgy körül-folyt, hogy alig látszott tőle az arcából valami. De ami látszott, az vetekedett egy szobor jég-hidegségével. A szegény Brown nem tehetett róla, hogy úgy bolondult azért a szoborarcért...

Mikor az imént Alice rákiáltott, megállt és visszanézett.

- Sajnálna-e? - kérdezte kissé érzélgősen.

- Csak ne ezen a hangon! Nem szeretem a siránkozó férfit; sajnálnék akárkit...

- Hát én még mindig csak akárki vagyok neked, Alice?

Még eddig sohase merte tegezni. Most, hogy egy hét óta voltak a tengeren, a hol éppen semmi más időtöltésük nem volt, mint a csevegés: mintha egy kicsit engedett volna az asszony fagyossága s ez felbátorította. A következő pillanat megértette vele, hogy nagyon is korán volt.

Alice végig nézte:

- Hogy mer ezen a hangon beszélni velem?

Brown, aki rendületlenül állt valamikor a vademberek mérgezett nyilai előtt s oroszlánokra meg tigrisekre vadászott Afrikában, lesütötte a szemét.

- Azt hittem, - mondá, - hogy végre mégis jogom lesz hozzá. Hisz' annyira szeretem!...

- Nem kérdeztem! És nem akarom többé hallani, érte-e valahára?!

Brown elpirult. Ez a leczke még neki is sok volt, pedig angol létere bátran tarthatta magát a türelem nagymesterének. Hazájából, ahol az emberek oly hidegszívűek, elhozta magával a nyugalom látszatát, de Afrika levegője, mely egy pár éven át edzette vérének, lelkébe öntötte már a sivatagok tüzeit. E pillanatban az önuralom, meg a forró vér kelt tusára benne. A harcz rövid volt, a férfi büszkesége győzött; Brown meghajtotta magát és hallgatott.

Szive fenekén támadt ugyan egy hang, mely azt sugta neki, hogy nem mind igaz az, amit ez a kis kanári madár csicsereg, de az esze másképen ítélte. Azt mondta, hogy arany szív ez az asszony, kincset érő, de hideg és nem szerelemre termett.

Leült eléje és egy könyvet vett ki a zsebéből.

- Ha kívánja, olvasok valamit.

Alice elkapta tőle a könyvet; Brown csodálkozva nézte.

- Ma nagyon szeszélyes. Talán inkább játszani akar? Ime. - És előhuzott egy játék kártyát.

Ezt már nem vette el az asszony, hanem egyszerűen kiütötte a kezéből. A kártyalapok úgy röpködtek szét a hajón, mint egy tucsat zöldhátú lepke. Brown nyugodtan hozzá kezdett, hogy összeszedje.

- Ne nyuljon hozzá! - hangzott boszusan az ideges kis ajkról.

A szegény angol most már csakugyan nem tudta, mihez kezdjen. Alice egyszerre felugrott mellőle:

- Mennyire unalmas! Azután még azt kívánná, hogy szeresse az ember! - sziszegte majdnem sirva; azzal felkapta legyezőjét és mielőtt Brown felelhetett volna, lefutott a kajütjéhez vezető lépcsőn.

Az oroszlánvadász megcsóválta a fejét.

- Annyi bizonyos, hogy nem szerelemből hagyott itt, - mondá.

Azután megindult az asszony után, amint már egy év óta valóságosan a vérévé vált, és egyre mormogta magában: arany szív! kemény és érzéketlen...

II.

Alkonyodott.

Signor Fiori, a fekete olasz, már egy óra óta torkaszakadtából danolt a fedélzeten és nem hagyott békét a madridi sennor Gardának, hogy pompás baszus hangjával kísérje az ő nápolyi dalait.

A bolondos Duval, aki Franciaországot vallotta hazájának, egy legyezővel verte a taktust.

Igazi nemzetközi társaság volt. Félig ur, félig kalandor valamennyi, aki otthon van az egész világon.

Az efféle emberek rögtön ráismernek egymásra, bárhol találkozzanak is és anélkül, hogy valami nagyszerű barátságra volnának képesek, pompás czimborák tudnak lenni. Miután pedig semmi sem hozza egybe az embereket, mint az unalom: a «Leviathan» utasai a harmadik napon már valamennyien egy tekintették egymást, mint régi ismerősöket.

Mindössze se sokan voltak s így annál könnyebben ment a dolog. A kereskedő nem törődött többé üzletével, minthogy a hajó foglya lévén, úgy se lendíthetett rajta semmit. Épp' így volt vele mindenki, akit valami rendes foglalkozás a föld egy bizonyos pontjához kötött. Fődolognak tekintették valamennyien, hogy jól teljék az idő és megalakították a kaszinót.

Nem járt valami nagy ünnepélyességgel. Igaza köztársasági szellem lengte át az egész társaságot. Elnöknek megválasztották Warwick Alicet, az egyetlen hölgyutast, aki a hajón volt.

Rövid idő alatt valamennyi utas rajongott az elnökért, de mindnyájan látták, hogy mr. Brown valóságos védője a kis sárga asszonynak s így olyan gyémántnak tekintették, amelyiknek már megvan a maga foglalatja. A madridi megpróbálta ugyan eleinte, hogy a savanyu angolt kiüsse a nyeregből, de signor Fiori, aki a latin fajok rokonságára sokat adott, rögtön félrehívta spanyol testvérét és megmagyarázta neki, hogy kicsoda az a Brown.

Ha a derék olasznak hinni lehetett, akkor a kaliforniai asszony kísérője veszélyesebb volt egy emberevőnél. Annyi bizonyos, hogy Garda azontul még illedelmesebben viselte magát Warwickné iránt.

Fiori volt különben az egyetlen, a ki Brownt már régebben ismerte. Ennek az ismeretségnek a történetével még mindig adós volt a társaságnak; olyan alkalomra ígérte, hogy elmondja, ha egyszer Brown nem lesz köztök.

Duvalnak most eszébe jutott a dolog s figyelmeztette rá az olaszt.

Fiori körül nézett. Brownt csakugyan nem lehetett látni, hanem Warwickné a fedélzeten volt. Odament hát hozzá és megkérdezte, hogy nem fogja-e a történet untatni.

A kaliforniai asszony, aki előtt szintén új volt a dolog, kíváncsian fordult a társaság felé s egyszerre minden oldalról megszólaltak a kaszinó tagjai: «Halljuk Fiorit!»

Az olasz negédesen meghajtotta magát, mint aki tudja, hogy érdeklődést keltett, azután elkezdte:

«Tuniszban történt.

Önök tudják, hogy nagyon sok bajunk van Tuniszszal, mely sokkal több gondot okoz nekünk olaszoknak, mint Algir a francziáknak.»

Duval, a nagy fecsegő, nem állhatta meg, hogy közbe ne szóljon:

- Az csak azért van, - mondá kenetesen, - mert Tunisz nem a mienk. Ha az lenne, majd megmutatnók!...

A kaliforniai asszony türelmetlenül csapta széjjel a legyezőjét.

- Hallja-e, Duval; megvonom öntől a szót. Folytassa, Fiori!

«Tehát a kaktuszok hazájában volt, amint mondtam. Akkor tiszt voltam az olasz hadseregben s Candil ezredessel együtt barangoltuk be a sivatagokat.

Napról-napra volt csetepaténk a benszülöttekkel, akik, mondhatom, sok borsot törtek az orrunk alá, de az időtájt legnagyobb bajunk mégis az élelmiszer hiánya volt, mert a három hajó közül, mely a lisztet és a rizst hozta számunkra, kettő elsüllyedt a szirtek táján, s a harmadik is oly állapotban érkezett hozzánk, hogy mire kiraktuk a tartalmát, kitünt, hogy dohos és felerészben használhatatlan.

Kénytelenek voltunk rabolni. A szó szoros értelmében összeloptuk a kosztunkat s az éhes gyomor a legmerészebb vállalkozásokra ragadott bennünket.

Egyszer, mikor így lóháton elkóboroltam, egy magányos beduint láttam felém közeledni. Mögötte egy kis facsoport volt s attól tartván, hogy társai abban rejtőznek, ellenkező irányban vágatni kezdtem. Még mielőtt megfordultam volna, észrevettem, hogy a beduin is megereszti a kantárszárat.

Uraim! soha se hittem volna, hogy olyan ördögös állat egy igazi arab ló. Nem telt bele tíz perc s a beduin már a nyakamon volt. Elővettem pisztolyaimat és löni készültem; késő volt, üldözőm elsütötte a maga pisztolyát s lovam összerogyott.

Tudtam, hogy végem van, de dühös voltam és vért szomjuhoztam. Mind a két pisztolyomat egyszerre lőttem ki vaktában a beduin felé. Összerázkódott, azután leszállt a lováról, mely mozdulatlanul állva maradt. Odajött hozzám és jó olasz nyelven azt mondta:

Bolond vagy, signor. Meglőttél, pedig a javadat akarom. Látod ott előtted azt a keskeny erdőt, mögötte a dombbal? Na hát azon a dombon túl táborozik Musir seik, az ellenséged, akinek egyenesen a tátott torkába rohantál volna. Azért lőttem le a lovadat, mert észrevettem, hogy az enyémnek egyszerre megrándult a lába és amily könnyen utólértelek, olyan könnyen elhagyhattál volna megint. Egyébiránt nézz meg jól, nem vagyok én mozlim, hanem angol, a nevem Brown. Ugy járok-kelek ebben az öltözetben, a ti ellenségek közt, mint a madár. Külömben nem ölök egyebet, csak tigrist meg oroszlánt. Hanem most ülj fel hamar erre a rozzant lábu lóra és indulj lépésben balra. Eltart egy óráig, míg meglátod a magad táborát; a lovamért majd elküldök, vagy elmegyek magam.

Ezzel fordult s indult. Utána rohantam és megöleltem. Sirva kértem tőle bocsánatot. Összeszidott, mint egy gyermeket, valóságosan elkergetett. Pedig láttam, hogy vérzik és segíteni akartam rajta. Vállat vont; azt mondta, hogy csak a karján van lyuk, oda se neki. Az oázban van forrás, a többi az ő gondja.

Azóta már találkoztam vele egyszer valami tengeri fürdőhelyen. Nem akar rám ösmerni, úgy tesz, mintha nem ő lett volna a megmentőm, s így nekem nem szabad a dolgot erőltetnem. Ő tudja, mért teszi. Annyi bizonyos, hogy fürdés közben láttam balkarján a sebhelyet, melynek az én golyóm volt az okozója...»

A társaság némán hallgatta végig az olaszt, minden arczon észrevehető volt, a meglepődésnek ama sajátságos vonása, mely azt látszik mondani: örülök, hogy megtudtam ezt a dolgot.

Duval feldobta vászonsapkáját és elkurjantotta magát a hazája nyelvén: éljen Brown! Sennor Garda a mellére ütött és azt mondta: olyan, mint egy spanyol!... A kis kaliforniai sárga rózsza egy kicsit átváltozott piros rózsává, a szeme szikrázott. Soha sem szólt nekem róla! - susogta magában.

Ha Brown most véletlenül megjelenik köztük, okvetlenül elragadja őket a lelkesedés s legalább is a levegőbe emelik a csendes angolt.

A kaliforniai asszonynak jutott eszébe, hogy az elbeszélés hőst elő kell teremteni s csengő, dallamos hangon hívta: Brown! Brown!..

III.

E pillanatban nagy lárma támadt a hajófarban; a fedélzeten levő matrózok mind arra futottak s egyszerre kiabált valamennyi. Szerencsétlenség történt: egy matróz a hajó párkányáról a tengerbe esett.

Ugyanekkor a lépcső felső fokán megjelent Brown. Az egyik oldalról még csengett feléje annak az asszonynak a hívása, akit szeretett, de a másíkról ezt a kétségbeesett kiáltást hallotta: segítség! Gondolkodás nélkül oda rohant. Vaserővel dobálta el utjából a matrózokat, még egy másodperc s a hajó párkányán volt.

A kaliforniai asszony felsikoltott rémületében! Duval ordított és tapsolt, mintha az «opera comique»-ban egy új darab szerzőjét akarta volna huszadszor a lámpák elé hívni; Garda összeszorította a fogát, úgy sziszegte: Karamba! Signor Fiori, az olasz, sirva fakadt: Mondtam ugy-e, - kiabálta - aranyshiv! igazi aranyshiv!

Brown Tamás, a sápadt angol, akkor már a sós tengervízben szelte izmos karjával a hullámokat és halként uszott a tőle száz méterre levő matróz felé, akit a folyvást tovafttó hajó már messzire hagyott.

A kapitány megadta a parancsot, a kormányos teljes munkában volt, hogy megállítsa a hajót, melyet a röperő még mindig, bár egyre lassuló sebességgel, hajtott a vizen. Négy matróz neki állt az egyik mentőcsónaknak és gyorsan leoldozta; a hajón csakhamar helyreállította a rendet a fegyelem; bizonyosra lehetett venni, hogy ha a két ember kibírja a hullámok felszínén, akkor megmentik őket.

Már pedig az egyik Brown volt, aki valamennyi versenyuszáson, melyen az ó- és az újvilágban részt vett, elsőnek érkezett a célhoz.

A mentőcsónak gyorsan ereszkedett le a hullámok hátára, pár száz lépésnyire a hajótól látszott a két ember küzdelme a habokkal; mint két fekete pont, közeledett egymáshoz a két fej.

A kaliforniai asszonyt valósággal a hideg lelte, le nem vette a szemét arról a két pontról; az utasok visszafojtották lélegzetüket.

Valami tetszésmoraj futott végig köztök. Brown elérte végre a matrózt, aki már kezdett kimerülni.

A kapitány a kormány mellől messzelátóval nézte, hogy a mentőcsónak mint siklik végig az oceánon. Egyszerre elsápadt és iszonyodva kiáltotta: czápa!

«Czápa!» - zugott végig az egész hajón, melyen ismét kitört a rémület izgalma. Az utasok, akik nem egészen értették a borzasztó szó jelentőségét, jobbra-balra forgolódtak és keresték a

magyarázatot, hanem a matrózok közt teljes volt a megdöbbenés. Minden arczon a rettegés tükröződött. A kapitány merőn szegezte szemét egy messze pontra, a két uszó ember irányában. A hajóról egy hosszukás fekete csikot lehetett észrevenni a víz színén, mintha egy félig elmerült kis csónakot himbált volna az áradat.

Az volt a czápa, mely egyenesen, mint a repülő nyíl, furta magát a hullámok közt a menekülő emberek felé.

A kaliforniai asszony szeme megüvegesedett, lélegzete elfult. Halálsápadt volt s görcsösen az olaszba kapaszkodott, aki imákat mormolt, miközben a fogai vaczogtak.

A spanyol dühösen futkározott jobbra-balra, mint egy kalitkába zárt párducz, és izgatottságában nagyokat markolt a franczia karján. Duval ur volt az egyetlen, aki elemében maradt, őt még mindig mulattatta a dolog s ha nem tart attól, hogy a matrózok a tengerbe dobják, kész lett volna újra tapsolni és éljenezni.

E közben a veszély egyre nőtt. A kapitány előkapta golyós puskáját és daczára a nagy távolságnak, két lövést tett a czápa felé. Hátha valami csoda jó helyre vezeti a golyót?

Nem vezette. A tengerek hóhérja egyre közelebb érte mr. Brownt, aki fél kézzel a kimerült matrót tartva, gyönyörűen szelte a vizet s már nagy utat tett meg a hajó felé.

A mentőcsónak alig ötven méternyire volt már csak tőle. A derék angol észrevette az iszonyu veszélyt s megkettőztette erejét; a hajón levők látták, hogy egy pillanatra kiemelkedik a hullámok közül s övébe nyul. Valami fényes tárgy villant meg a napsugárban, melyet fogai közé vett, azután uszott tovább.

Istenkisértés, - nyögte az olasz, a ki tudta, hogy mr. Brown sohase szokta letenni törét, mely afrikai útja óta folyvást kíséri.

Mikor Duval meghallotta, hogy Brown tört rántott elő, senkise tarthatta vissza többé, hogy rajongó kitöréseit magába fojtsa. Meg volt győződve róla, hogy a kis ujjával meg fogja ölni a rettentő tengeri rablót.

A mentőcsónak csak néhány méterre volt már céljától; a derék matrózok emberfeletti erővel dolgoztak. A két uszó fej mögött egyszerre világos csik támadt a vizen; a czápa hanyatt fordult és fehér hasát mutatta. Ez az a perc, amelyben legnagyobb a veszély. A tengerészek levették sapkájukat, most már rajtuk volt a sor, hogy imádkozzanak, ők tudták, hogy a czápa e pillanatban támad.

A mi ekkor történt, alig tartott annyi ideig, a mennyi a szív két dobbanása közt eltelik.

A czápa üldözőttjei kiemelkedtek a vízből, a csónak elérte őket. Két matróz megragadta az egyiket, ugyanakkor iszonyu sikoltás metszette át a levegőt, s a csónak megingott, csaknem felborult.

A másik menekült a czápa elkapta és visszarántotta magával a szörnyű hullámsirba.

Visszatért a csónak és hozta magával a megmentettet. A matrózok már messziről ujjongva üdvözltek társaikat. Az egyik szócsövet csinált a kezéből, úgy kiáltott fel a hajóra messziről:

- Nem hiányzik a matrózok közül senki, az angol utasé a dicsőség, a ki úgy halt meg, mint egy igazi hős!

Duval sóhajtott:

- Milyen kár, pedig meg akarta ölni a czápát! - mondá.

Signor Fiori nem hallott, nem látott semmit. A földön térdelt és ápolta a kaliforniai asszonyt, aki mozdulatlanul feküdt előtte. Szája szélén egy kis fehér hab volt.

A spanyol, aki félig orvos volt, megvizsgálta az asszonyt, azután ünnepélyes komolysággal így szólt:

- Uraim! a Leviathannak halottja van; Warwick Alicet megölte a szive!...

S az aranyszivek most ott pihennek egymás mellett a Csendes oczeán mélységében.

SZIKRA.

Csunya fekete éjszaka volt, amilyenek a zivataros őszi éjszakák szoktak lenni a hegyek közt.

Csillag nem ragyogott az égen; füstös felhők kavargva hajszolták egymást a zugó erdő fölött; ha megrepedt néha a sűrű barna fátyol, mely a fogyó holdat eltakarta: derengő világosság csuszott le a nyíláson az erdőszéli deszkafedeles házra, melynek ablakából halvány lámpafény csillogott ki.

A fekete felhőkből lehullott egy-egy kövér esőcsepp; minden pillanatban fenyegetett a felhőszakadás, csak a nagy szél tartotta még fent az ég forrásait.

Az erdőszéli ház ablakát erősen megzörgették.

- Mihály! Mihály!

A házból mély dörmögéssel vakkant meg egy nagy kutya ugatása.

- Jöjjön ki, Mihály, az Istenért!

A szobában megmozdult egy árnyék és elfödte a világos ablakot.

- Ki van odakint? - kérdezték belülről.

- Én vagyok, Mihály; merre van az uram?!

Az árnyék eltűnt az ablak elől s pár pillanat múlva egy férfi állott a küszöbön.

- Mi történt, Anna? Jöjjön be, megfázik.

- Hol van az uram, Mihály? Magával ment el és még nem jött haza!

- Velem volt, az igaz; együtt vadásztunk, de már több két óránál, hogy a fenyvesnél elváltunk.

- Oh Istenem!

- Azt mondta nekem, hogy siet haza.

- Nem jött!...

- Lépjen be, Anna, mondom, hogy megfázik.

- Ej, Mihály, ki törődne most a hideggel? Az uramért aggódom, hátha baj érte.

- Károly erős és bátor; mi baj érhetne volna?

- Nem tudom, csak félek!...

- Százszor is kimaradt már, néha egész éjjel...

- De nem ilyen viharban; Mihály, nagyon félek!

- Hát jól van; várjon itt egy kicsit, mindjárt jövök, aztán megkeressük. Ide Szikra! hopp!

Az ajtónyíláson egy nagy bozontos kutya szökött ki, bolond örömmel ugrott neki a remegő asszonynak és feltámasztotta izmos első lábait a vállára.

Az asszony lerázta magáról a hizelgő állatot.

- Hagyj békét, Szikra!

Nemsokára kijött Mihály is a házból. Egy esőköpenyegét hozott magával, azt ráterítette az asszonyra. Vállán puska volt:

- Menjünk! - mondá.

A hold kibujt egy pillanatra a fekete égen; látni lehetett, hogy a sápadt, barna asszony mint siet az öles férfi nyomában; Szikra, a véreb, hol előttök, hol utánok bandukolt a sziklás ösvényen.

- Talán otthon van azóta? Jó lenne megnézni, - szólt a férfi.

- Igen, igen, nézzük meg, Mihály. Az Isten jósága talán haza hozta.

A másik erdészház, ahol az asszony lakott, kis kitéréssel utba esett; elmentek odáig, az ablakok sötétek voltak. A szólításra senki sem felelt.

- Siessünk, siessünk, Mihály!...

Szótlanul mentek egy darabig egymás mellett; a fiatal asszony a kétségbeesés elszántságával; keble zihált, a férfi odanyújtotta neki a karját.

- Nem győzi, Anna, kapaszkodjék belém.

Amint így karöltve csaknem futottak a sötét erdei uton, mind a kettőnek eszébe jutott a mult. Még egy pár év előtt azt hitték, hogy egymáséi lesznek. De akkor Mihály még nem volt erdész, csak segéd. Várniok kellett. E közben az a másik, aki már eltarthatott egy asszonyt, megkérte a leányt s a szülők, akik biztosítani akarták gyermekök sorsát, odaigérték. Sokszor van ez így az életben, senkinek se jut eszébe megütődni rajta; aki nem jön számításba többé, az lemond és előbb-utóbb meggyógyul, boldog lesz egy másvalakivel. Ha pedig nem tud felejteni, az is mindegy. Hallgatni jól esik. Ne tudjon senki arról, ami örökké fáj és amin úgy sem lehet többé segíteni.

A halvány, barna asszony még sokkal halványabb volt az esküvő napján; engedelmeskedett, mert szegény öreg szüleit boldognak akarta látni. Azután telt egyik hónap a másik után, míg egyszer megjött a gólya és hozott egy piczi vigasztalót, aki kárpótolta a nő szívét az anya szívével. Könnyű az asszonynak felejteni, ha gyermeke van, akinek olyan édes a sirása, a nevetése, s akit ha ott érez az ölében, amint kis piros szájával szíjja szívéből az életet: akkor nincs többé semmi más kívánsága a becsületes nőnek.

Nem is igen látták azóta egymást. Mihály kerülte őket, az asszonynak meg nem volt jó oka rá, hogy törődjék vele. Csak most, hogy a férjéért aggódott, jutott eszébe, hogy felkeresse, mert tudta, hogy a közös kötelesség együtt tartja őket naponta.

Mielőtt elment hazulról, a gyermeket levitte a nagymamájához, a faluba, úgy szaladt fel onnan a Mihály lakásáig, akivel nem beszélt a köszöntésen kívül tiz szót sem, mióta megmondta neki, hogy nem lehet az övé.

Pedig csak egy évig kellett volna még várniok. Most az az ember is eltarthat egy asszonyt. Csakhogy már késő, gondolni sem szabad rá ezentul.

De azért ki tilthatta volna meg, hogy most, mikor a kényszerűség parancsolja, bele ne kapaszkodjék abba a karba, melynek valamikor érezte ölelését? És az ember olyan nyugodt, olyan becsületes; a nyomorult pletyka, melylyel el akarták áztatni előtte, nem lehetett igaz. Nem lehet az, hogy ez a férfi őket fenyegette volna. Őt, akit mégis csak szeretett, és Károlyt, akivel egy kenyeret evett...

Bent voltak mélyen az erdőben.

Az ut mindig vadabb, mindig sziklásabb lett; fejük felett sirt a szélrázta fenyőgaly; a völgyből halálmadár sivalkodott fel. Szikra, a nagy kutya, csendes zörgéssel botorkált mellettük a sűrűben.

Egy meredek oldalon a férfi megállott.

- Itt váltunk el! - mondá.

Az asszony letörölte izzadó homlokát, fent az égboltozat derülni kezdett, csak a szél zugott még a fák koronája közt.

- Mennyire vagyunk hazulról?

- Jó órányira.

- E szerint egy órával előbb meg kellett volna jönnie, mint ahogy én onnan elindultam.

- Igen.

- Akkor az élő Istenre mondom, hogy baja történt!

- Mentse meg tőle az ég jósága, majd mindjárt meglátjuk. Ide, Szikra!...

A véreb farkcsóválva közeledett, megnyalta a gazdája kezét, azután követte orrával az irányt, melyet az a földön kijelölt.

Azon a helyen a talaj puha volt, nyomok mélyedései voltak benne. A véreb körülszimatolta a süppedéseket és csendesen, nagy vigyázattal megindult lefelé a meredeken.

A fák közt sötét volt, nagyon nehezen lehetett haladni; a férfi gyakran megállott; hogy a fáradt asszony egy pillanatig kipihenje magát. Ilyenkor egy halk füttyel megállította a kutyát is, mely a legkisebb jelre óvatosan, nagy biztossággal haladt tovább.

Egy örökkévalóságig tartott rajok nézve ez a bujkálás, mikor az eb végre mozdulatlan maradt, majd nyöszörögve turt be orrával a gaz közé. Mihály lehajolt, hogy megnézzze. Sápadtan emelkedett fel; egy kutya hullája volt ott; a Károly kutyájáé.

Az erdész meggyújtott egy gyufát. A pillanatra fellobogó lángnál meglátszott a vértócsa, melyben az állat feküdt. Keresztül volt löve.

- Bátorság, Anna! - mondá oly hangon, melyből kiértzett, hogy mennyire aggódik.

- Mondtam, ugy-e, mondtam! - zokogta a szerencsétlen asszony. - Siessünk, Mihály, talán még nem késő.

A véreb otthagya kihült bajtársát és felvette a férfi nyomát újra. Néhány lépésnyire megint megállott: tétovázva tekintett hátra.

Mihály odament és megvizsgálta a talajt. Azon a helyen más nyom is látszott. Az erdész arcza elborult; a kutya orrát lenyomta az egyik mélyedésre, mely az eddig követett nyomhoz jobban hasonlított.

Attól kezdve nem lehetett az ebbel birni. Alig tudták követni, úgy futott le a völgybe, ahonnan csakhamar felhallatszott ijesztő vonítása.

- Ott van! Ott van! - sikoltott az asszony, és rohant lefelé. Most már a férfinak kellett őt követnie.

Lent a kövek közt elzugó hegyi patak partján állott Szikra, fejét magasan feltartotta s panaszosan, hosszasan üvöltött. Előtte volt, akit kerestek.

Az asszony a kétségbeesés rémületével borult le a holttestre, azután egyszerre felugrott és szemközt fordult a férfival. Haja megbomlott, úgy csüngött le a derekáig; az esőköpenyeget ledobta magáról, úgy állott előtte könnyü ruhájában, mint egy szobor. Szeme villámokat szórt,

amint ökölre szoritott kezét belevágta a nagy öles ember arczába és elordította magát, akár egy halálra sebzett nőstény tigris:

- Gyilkos!...

Mihály megtántorodott a csapás alatt. Az a kis kéz nem sok kárt tett benne, hanem az iszonyu vád csaknem kirántotta a földet lába alól.

- Gyilkos! - üvöltött újra az asszony, - gyáva haramia! Megölted, amint megesküdtél rá! Hát mégis igaz volt!... mondták nekem... régen... de nem hittem, és most megvert érte az Isten!... Énmiattam ugy-e? Mert szeretted, mert nem akartad, hogy a másé legyek? Hát mért nem öltél meg akkor engem? Mért gyilkoltad meg gyermekem apját, eltartóját?! Te kutya! te kigyó!... Ugy-e, most itt vagyok, azt gondolod, hogy a tiéd vagyok; nincs aki elvegye tőled ezt a testet, amely után éhezted és gonosztevő lettél, hogy gyalázatos célodat elérd! De megállj, ember... még nem vagy ennyire! Ide Szikra! tépd szét, marczangold össze volt gazdád gyilkosát!...

Nem birta tovább. A szörnyű izgatottság végképen kimerítette: összeesett. Mihály nem nyult hozzá, nem emelte fel. Az erős ember sápadtabb volt, mint az a holttest, melynek eltorzult vonásai boszuért kiáltottak az égre. Szikra nem értett az egészből semmit. Megnyalta a földön fekvő alélt asszony arczát, aki talán azt hitte, hogy a gyilkos kéj sóvár csókja szentségteleníti meg, mert erre az érintésre magához tért és rémülten felugrott.

A férfi melléből végre előtört valami szakadozott hörgés.

- Jöjjön! jöjjön hamar!... Meg fogja látni! - hebegte.

Az asszony nem mozdult.

- Jöjjön, ha mondom!... kötelessége, mert meggyalázott! Ne vesztegesse a drága időt... percektől függ minden... ha esni kezd az eső, vége van mindennek,... elmossa a nyomot...

Megragadta az asszony fehér karját, melyről a ruha ujjá felcsuszott és durván rántott rajta egyet, hogy ott maradt az öt ujj nyoma a ruganyos husban. Vitte magával fel a hegyre, ahonnan az előbb lefutottak, néha hátranézett és Szikrát szólította; a kutya szorosan követte őket.

Mikor felértek arra a helyre, ahol az eb imént tétovázva megállott, akkor Mihály megfogta a kutya fejét és lenyomta ismét a talajra. «Keresd Szikra, keresd!» mondá fuladozva.

A véreb bizonytalanul szimatolt; körüljárta lassan a két embert; kétszer is megszaglásztta egy ponton a földet, azután hirtelen elnyújtózott és megindult be az erdőbe.

- Jöjjön! - mondá a férfi és vitte magával a nőt a kutya nyomában.

Leértek ismét a völgybe, végig mentek a patak partján, míg kiértek az erdőből. A véreb mindig gyorsabban ment előre; az erdő szélén, ahol már nem volt fa többé, szinte futni kezdett. Az erdész halk fütttye visszatartotta. Azontul lassabban lépdelt.

Jó két óra telt el azóta, hogy hazulról elindultak. A kutya folyvást biztosan ment a csapáson, nem lehetett kétség, hogy jó nyomon jár. A rohanó felhők még mindig fenyegettek, de alant a szél ereje már csökkent; csak a magasban kavargott még erősen a lég áramlása.

Az asszony engedte, hogy az erdész vigye magával a karjánál fogva. Bódultságában jól esett neki az a szenvedés, mit a férfi erős szorítása okozott. Ez legalább nem volt a kéjencz mámoros érintése, aki élvezni akar minden érzékével, a szemétől kezdve a tapintásig.

Nem gondolkozott. Lelke tele volt az iszonyu látvány emlékével, ott, a fenyves alján. A levegőben kísértetek torzalakjai szárnyaltak előtte; behunyta a szemét, hogy ne lássa a rettentő látományokat, de akkor még sokkal inkább látta. Fel-felsikoltott kinjában; a férfi azt hitte, hogy fáj a szoritása, de azért nem eresztette el, nem is vigasztalta.

Rohantak végig a lejtőn, a kopár oldalakon, a faluig.

Ha Szikra nem lett volna olyan biztos a dolgában, talán a férfi is elvesztette volna az eszét. De az vitte őket, körül a kerteken, míg egy faluszéli viskó vesszőkerítéséig értek, a hol az eb egy percze zavarba jött, keresett, visszafordult, meg újra nekiindult és hirtelen átvette magát a sövényen.

Azon a helyen a kerítés ki volt tiporva, mintha rendes bejárója lenne valakinek.

Az erdész halkan hívta a kutyát, az erre visszaugrott s a férfi mögé osont.

Mihály eleresztette az asszonyt.

- Tudja, ki lakik itt? - kérdezte.

- Semmit sem tudok! - felelt az asszony merev tekintettel.

- Mikor a kutya egyszer megzavarodott az erdőben, már tudtam az egészet. Akkor két ember nyoma folyt össze előtte. Az egyik a gyilkos volt, aki megfutott Károly elől, miután előbb lelőtte a kutyát, mely megtámadta. Oh, most már mindent látok. Károly üldözte és amint a tisztásra ért, az orvvadász rálőtt. Onnan már vérezve sietett le a völgybe, azért nem birtam Szikrát visszatartani. Megérezte a vért.

- Igaz-e ez, Mihály?

Felelet helyett a férfi ajkára tette a kezét és beemelte az asszonyt a sövényen. Az után átlépett rajta ő is és jelt adott az ebnek, mely gyorsan megindult a viskó felé.

Az ajtón keskeny repedés volt, azon át gyenge világosság szűrődött ki az udvarra. Mihály rátapasztotta a szemét a hasadásra.

Olaj-mécses pislogó világossága mellett egy ember ült a földön; előtte egy szétdarabolt őz volt, a szöglethez egy rozsdás vadászfegyver támaszkodott.

Az erdész egy csapással bezúzta az ajtót; Szikra egy intésre a földre teperte a nyomorultat.

- Ez a gyilkos, Anna! - kiáltott Mihály és rávetette magát az emberre, aki szó nélkül engedte magát guzsba kötni.

*

Elmult egy év, a meggyilkolt erdészre nem gondoltak többé a faluban. Egyszerű kőkereszt jelölte sirját, a kereszt mellett örökzöld fenyőbokor nőtt.

A sűrű fenyőbokor alatt egy gögicsélő baba sokszor játszott a mamájával.

Egy este, mikor a mama hazaindult, a temető kapujánál nedves érintést értett a kezén; egy nagy kutya ugrott fel rá s örvendő nyafogással nyaldosta a kis gyermek kövérkés karjait.

A gyermek kaczagott. Mintha tudta volna, hogy a jó Szikrától nincs mit félnie. A mama sejtette, hogy a hü állat nem lehet messze a gazdájától. Csakugyan észrevette az erdészt, aki szomoruan támaszkodott a kerítés egyik oszlopához.

Az asszony odament hozzá.

- Még mindig nem bocsátott meg nekem, Mihály?

- Nem haragudtam én sohasem.
- Oh tudom, hogy gyűlölt, a miért olyan iszonyu gyanum volt ellene.
- Az Isten jó volt, hogy kiderítette az igazat.
- S a bűnös megbűnhődött.
- Meg az is, a ki nem volt bűnös. Isten áldja meg a fiát, Anna. Menjünk, Szikra! hopp...
- Mihály!... Szikra!...

A férfi visszafordult. A derék Szikra ott állott közte és az asszony közt s szűkülve tanakodott rajta, hogy hát ő most már kinek fogadjon szót? Farkcsóváltatva, örömteljesen vihogott a kis gyermek felé, a ki kacagva tapsolt neki apró kezével és egyre gügyögött:

- Mi'áj!... Szitla!...

A kutya először életében nem fogadott szót a gazdájának.

- Lássá, Mihály, Szikra jobb, mint maga, ő még szeret minket.

Az erdész elsápadt.

- Anna! Anna! ne jusson eszébe, hogy hozzám még egyszer kegyetlen legyen!...
- Nézz ide, Mihály, a kis fiam szólit!

Csakugyan a gyermek egyre kiabálta: «Mi'áj! Mi'áj!»

Az erdész lehajtotta a fejét.

- Azt hiszem, hogy jó mostoha lennék, - mondá akadozva.
- Na hát akkor nesze, hozd haza szépen, olyan fáradt vagyok.

És odaadta a gyermeket az erős embernek, aki a csepp teher alatt csaknem összeroskadt.

- Mi'áj! Mi'áj! - kiabált egyre a kis fiu és egyik kezével a bozontos férfira, a másikkal meg a nagy bolond kutyára mutogatott, mely nagyokat ugrott kis gazdája felé a levegőben.

A TERSSATTÓI RÓZSA.

Az Adria partján, a magyar korona gyöngye mellett, szürke kősziklák tetején van egy kis horvát falu, a neve Terssatto.

A falu mellett régi várkastély romjain örül az idő; a középkor regényes szelleme sóhajt elhagyott folyosói közt; keskeny ablakos körszobáiban, a várkert burjánzó sűrűségében a Frangepánok rég kihalt nemzedékéről beszél minden: a harci eszközök s a fehér márványszobrok.

A várrom elnéz a kék tengerből felett, melynek partján Fiume virul, s néma borongással ül meg a sziklán, mint valami vén sas, melynek számára nincs többé ifjító főnix-tűz.

Fent a kék ég, lent a kék tenger; a várrom sziklalábánál száz ölnyi mélységben cserreg, csacsog a rohanó Resicza; a kövek közt jégvirág tenyészik; a mohos falon zöldhátú gyík lesi a verőfényben játszó kis legyet s a bástya falrepedéseiből gaz és bozót támad, folyondár kuszik szét.

A várrom puszta és kietlen; sok év óta nem lakja senki. Az utolsó tulajdonos, Nugent gróf halála óta csak egy őr járkal körüle, az is mogorva és szótalan; az örökös csendben, a sirok lakóinak társaságában vaddá és embergyűlölővé vált, és némává, akár egy karthauzi. Félvállról is csak alig felel a romok látogatóinak, meg nem köszöni a borraivalót, de ha valaki észreveszi a Frangepánok elvadult várkertjében azt a két négyszögölnyi zugot, melyen gondos kéz ápoló nyoma látszik egy teljes virágu fehér rózsza körül; ha a nagy szürkesség közt megörül valaki a hajlongó rózsatőnek és megáll előtte, akkor megtörik a várőr némasága s egy kis történetet mond el arról a rózsáról.

*

Terssattóban volt egy öreg ember, volt neki egy szép barna leánya. Fiumében, a magyar vizeken halászott egy legény, aki nagy Magyarország sik rónáiról került ide egy hajótiszttel.

A leány eljárt a városba, a fiu feljött ide a hegyre, könnyű volt nekik meglátni egymást. Tudod, uram, a fiatal szív tapló, a fiatal szem meg eleven tűz; aki látta őket, mikor egymásra néztek, azt is megtudta mindjárt, hogy ezek nem testvérek.

Heves, szenvedélyes volt a leány, nem birt vele senki. A hogy belebódult abba a legénybe, vércse lett a szelid galambból, megesküdött, hogy azé lesz csak, vagy a halálé.

A leány apja, aki horvát volt, nem szerette a magyar fiut, azt mondta magában: hadd legyen hát inkább a halálé.

Rossz dolog, hogy így van, hogy a magyar meg a horvát nem érti meg egymást, hogy szükség van ott lent a susaki hidon mind a két zászlóra a Fiumára fölött.

Egy vasárnap este, mikor a leány megjött a városból, egy rózsatőt hozott magával. Az apja elültette neki, a leány megöntözte, azután letérdelt mellé és imádkozott.

Az öreg ember csodálkozva nézte, a leány csak ezt felelte neki: «Majd megtudod, apám.»

Hanem azontul a hajnal ott találta, a csillag leragyogott rá, mikor utólszor megöntözte este. Nem gondolt egyébre, csak leste a rózsát, a levelét, a hajtását; ha a nap sütötte, a leány beárnyékolta sötét hajával, szellőt küldött rá a leheletével; óvta, dédelgette, míg kigömbölyödött rajta az első bimbó.

Akkor a leány megfogta az apja kezét és odavitte a bimbós rózsatőhöz.

- Ez a virág a sorsom; ebből feslik ki rám a hajnal vagy a szemfedő.

- Gyermekek, gyermekek! micsoda beszéd ez? Hát mi köze egy virágnak az emberek sorsához?

A leány felkapaszkodott az apja nyakába, úgy ölelte meg.

- Száz rózsatő közül ő választotta ki. Azután elmentünk együtt az öreg Ritához, tudod, a jósnőhöz és megmutattuk neki.

- És Rita mit mondott?

- Életed, ha piros; haláloed, ha fehér.

Másnap reggelre megpattant a bimbó, fehérén, mint a hó. Az öreg horvát sirt, mikor meglátta; a leány nem sirt, csak elsápadt és letörte a bimbót.

Vasárnap volt, felvette ünneplő ruháját, összefonta dus barna haját és kontyba szedte, a hogy az asszonyok szokták.

Ugy ment le Fiuméba.

A halász nem várta most, mint rendszeren szokta; a leánynak nem volt nyugalma, összejárta az ismerős hajókat, sorra szedett minden oszteriát, a hol a kedvese meg szokott fordulni.

Nem találta sehol. Akkor lement a molóra és megkérdezte a halászokat ott is. Egy se tudott semmit a fiuról; a brazzerája már hajnal óta nem volt a kikötőben.

A leány kinézett a sik tengerre, melynek tükörlapján sok, sok apró brazzeráa uszott, mint a sirály. Ameddig éles szeme ellátott, egyben sem ismerte fel az igazit, körül került hát a kikötőbe, leült egy kőlapra, mely tüzes volt a nap melegétől és várt.

A fehér rózsabimbó haldokolva hajtotta le szárát, a leány meglocsolta sós tengervízzel, attól csak fonnyadtabb lett a szegény bimbó.

Utoljára feljött a hold, a tenger tükre elváltozott sima jégclappá, melyen nesztelenül siklottak elő a brazzerák. A leány felállott a kőlapról, valahányszor egy kis fehér vitorla tűnt fel a tengeren, úgy várta be a sajka a fordulónál.

Egyszer azután Cherso felől megjött a várva-várt. A leány messziről megismerte a világos éjszakában, szivdobogva futott eléje a parton; kiáltani akart, akkor meglátta, hogy a brazzerában még egy nő is ül.

Csodálkozott, de nem félt; mikor a sajka kikötött, már ott várta a legényt a parton. Az megdöbbsent, mikor a leányt maga előtt látta és eleresztette azt a másikat.

A horvát leány csak nézte őket. A legény szótlansága többet mondott neki minden beszédnél: hisz az a másik szép volt. A leánynak nagyon kezdett fájni a szive, odalépett a fiuhoz és elibe tartotta a rózsabimbót.

- Nézd csak, fehér lett a rózsánk.

A legény összeszedte magát, az a másik leány tovább akart menni.

- Hagyj békét, - felelte.

A horvát leány úgy érezte, mintha kést döftek volna a szívébe.

- Nézz a fejemre! - mondá.

A legény csak most vette észre rajta az asszonyos kontyot.

- Nézz a fejemre! - szólt újra a leány. - tudod, hogy miért van, hogy miattad van? Ereszd el mindjárt azt a másikat.

- Hagyj békét énnem, - szólt a legény és a fejét elfordítva, tovább akart menni. A leány belekapaszkodott a karjába.

- Hát meg akarsz ölni? Hát igaza volt az öreg Ritának?

- Ne beszélj ma erről.

- Nem sürgős neked, ugy-e?

- Ma nem; majd holnap elmegyek hozzád.

- Hátha holnapig megöl a bánat?

- Gyermek vagy!...

- Anya vagyok!...

A legény összereszt, zavartan nézett a leány kontyos hajára. Az odalépett hozzá és megfogta a kezét.

- Gyere velem! te az enyém vagy!...

A másik leány ajkán gunyos mosoly játszott, a fiu meglátta.

- Nem, ma nem lehet; Isten veled!

Azzal tovább ment. A horvát leány nem állta többet útját.

Eltelt egy hét, a halász nem mutatta magát Terssattoban. Hiába várták, hiába fonnyadt, sápadt a leány, mint az a bimbó, a melyet letört a fehér rózsáról. Sirt egész héten és imádkozott, a hetedik napon hajnalban lebontotta kontyba szedett haját és elment megint a tengerpartra.

Vasárnap volt, a legény brazzerája utra készen ringott a vizen, a leány beleült.

Nemsokára megjött a halász is, hozta magával megint a másikat.

A horvát leány mosolyogva fogadta őket.

- Ne haragudjál, tudtam, hogy eljössz; Oherson volna dolgom, vigy el engem is.

- Hát lecsendesültél már?

- Oh, Istenem; hát komolyan vetted? Bolond voltam, már nem gondolok rá.

- Látod, így van jól. Okos leány vagy s ami a gyereket illeti...

A leány kaczagott.

- Oh te! hát elhitted? Csak ijesztgettelek. - Nevettek mind a hárman, legjobban a leány. A kikötőnél elváltak egymástól.

A horvát leány utközben visszafordult.

- Visszavisztek, ugy-e?

- Persze vissza; csak itt légy idejére.

Napközben az ég kissé beborult, alkonyatra csendes szél támadt; a halászbárka jóval korábban indult, hogy megelőzze a vihart, meg a borulatos esti sötétséget.

Félóra mulva kint volt a sik vizen. A vitorla jól kapta a szelet, szinte röptek Fiume felé.

A horvát leány ott ült a kormánynál s egy románczot dalolt; kellemes mély hangja csengve szállt a levegőben, a másik kettő egymáshoz simulva hallgatta sokáig.

Eltelt egy óra, a szél erősödött, a hullámnak taraja támadt, be kellett vonni a vitorlát. A mint a legény elkészült vele, egy nagy szürke felleg futott fel az égre s betakart mindent a Quarnero fölött. Negyedóra mulva csak a fiumei világító-torony mutatta az irányt, melyet a brazzerának követnie kellett.

A kormánynál még mindig a horvát leány ült, a halász, meg az a másik evezett. A tengerpartokon mindenki ért az ilyesmihez.

Sötét volt; az ut távolságát sejteni sem lehetett, a sajkában ülők elhallgattak, nem láthatták többé egymás arcát.

A brazzerát erősen dobálta a szél, s a hitvány kis jármű közel volt hozzá, hogy veszélyben forogjon.

A szél zugása közé egyszerre kinos zokogás hangja vegyült. A horvát leány sirt. A legény abbahagyta az evezést és a sötétben odacsuszott a bárka végére. A leány a bárka alján térdelt és kezét az arczára szoritotta. Mikor a fiu odaért hozzá, egyszerre felszökött, nyakába vetette magát és megcsókolta forrón. Azután hirtelen eleresztette és beugrott a bárka közepére. A következő perczben a halász sikoltást hallott maga mögött s mikor hátrafordult, egyedül volt a brazzerában.

Oh, uram, az irtózat éje volt az! A legény egyre kiáltozta az eltűntnek nevét; a pokoli sötétben csak egy hang, egy jajszó ha vezette volna; de így! hiába volt minden; hiába! Kint töltötte a sik tengeren az egész éjszakát; könyörgött, sirt, imádkozott és átkozódott. Hiába volt! A pirkadó hajnal lecsendesedve találta a hullámokat; a sik vizen csupán sirályok usztak, a tenger jól elrejtette titkát, még a helyet sem mutathatta meg senki, ahol a katasztrófa történt.

Napok mulva két holttestet dobott partra a viz a Mal-tempo öblénél, az egyik akkor is szorosan fogta mind a két kezével a másik nyakát, körmei mélyen be voltak vésve a husba. A horvát leány megboszulta magát...

- És a halász? - kérdeztem az öreg várórt, mikor elhallgatott.

- A halász, uram?... Az itt van előtted s az a bűnhődése, ami a boldogsága lehetett volna: ápolja a szép horvát leány fehér rózsájának utolsó sarjadékát.

KÉT SIR KÖZÖTT.

Barna Balázsék, Zsibói Gergelyék, haragusztok-e még egymásra? Él-e még szívetekben a gyűlölködés, mely feltámadt kicsinyes okokból, hogy elüldözze közületek a békét és a baráti szeretet boldogságát?!

Büszkék és gögösek voltatok, akik elfeledtétek, hogy ha tetszeni fog a magasságbeli hatalomnak, megaláz és porig sujt benneteket, ahol nem tudtok egyebet tenni, mint sirni és jajgatni, ahogy az elkárhozottak.

Na hát most sirjatok és jajgassatok, mert meg vagytok alázva! A halál angyala rémitő haraggal látogatott el hozzátok és megkondította fölöttetek az ítélet harangját. Nem jött titokban, hogy észrevétlenül lopja be mérget legdrágább kincsetekbe, hanem bevonult házatokba diadalmas tombolással: hirdetvén nyíltan, kegyetlenül, hogy gyilkolni jött.

Este még egészségesnek látszott a két gyermek. Az a kis bágyadság, ami gyöngéd tagjaikat ellankasztotta, talán nem is volt más, mint a kimerülés a játszadozásban. Hanem reggelre megjött a láz, az arcz égő pirossága, a szem aggasztó csillogása; rekedt köhögés szállt ki az elszorult mellecskéből, megnehezült a bedagadt torkon át a lehelet s az orvos, akit sietve hívtatok a kis betegekhez, egy hideg árnyékon át lépett a szobába: a halál árnyéka volt az, amely elzárta a piczi lelkek elől a menekülés útját.

Ami azután következett, az a rettenet volt, amit megkinzott lelkek gyötrelme eléggé elárult.

A difteritisz nem irgalmaz azoknak a kis angyaloknak, akik üdvösséget és megnyugvást terjesztve, szállnak le az égből az apák és a mamák ölébe. Az orvosi tudomány tehetetlen, az anyai szeretet gyámoltalan az enyészet ez ádáz fegyverével szemben. Ti láttátok, éreztétek a nagy veszedelmet, amely egyszerre látogatott meg benneteket és átszenvedtétek a reménytelenség kétségbeesését. - Gondoltatok-e akkor arra, hogy milyen hitvány semmiségek vagytok egymás iránt érzett haragotokban, gyűlölködéstecken? Jutott-e eszetekbe, hogy amíg egymás lenézésében versengtek, addig ugyanegy átok tesz benneteket egyenlőkké a fájdalomban, a meghunyászkodásban?!...

Barna Balázsék egyetlen leánya, Zsibói Gergelyék egyetlen kis fia haldoklik.

A mamák jajgatva tépik a hajokat a szenvedések nyoszolyája mellett; az apák, a kemény, küzdelmekhez szokott férfiak, megtérnek a szivőkben ahhoz, akit a gyarló ember mindig megismer, ha nagy bajban van, - és imádkoznak.

Mit ér ilyenkor az imádság, a kétségbeesés? Mikor a csontember vigyorgása fagyossá teszi a verőfényt, mikor a levegő minden mozdulása olyan hangot támaszt, mintha tulvilágról jövő sóhajok szállnának szanaszét.

Oh, de irtózatoss. Az a csuklás, az a szívet facsaró hörgés!... Milyen különös láng ég a lassan halványodó szemben; megbolondít az a könyörgő tekintet, amely tétovázva röpköd szét belőlök, míg megakad az édes mama arczán és aggódva, könyörögve, haláltusában sikoltja: «Mamuska, segíts!»

A szegény szenvedő ajak nem nyílik szóra többé; csak a piczi száj széle mozog még remegve; csupa esdeklés, csupa irgalom után való zokogás, amit a mama kiérez belőle.

A mulandóság örökké járó órájában egyre tűnnek a perczek, mint a lehulló porszemek. A kór nem ismer irgalmat, nem ad halasztást. Mikor elkövetkezik az idők teljessége, egyszerre megmutatja egész erejét és lesújt büntető ostorával, hogy még a lelken is véres nyom marad utána.

Az anyaság a legnagyobb öröm, amit Isten az asszonynak adhat, de az anyaság üdve magában hordja a vezeklést is Éva botlásáért. Mert nincs ahhoz fogható gyötrellem, amilyen az édes anyja kinja, melyet haldokló gyermeke látásán érez. Vegyetek el az anyától mindent, ami boldoggá tette az életben; tegyétek szegénynyé, aki megismerkedik a nyomorral, de hagyjátok meg neki gyermekét, aki keblén csüng s az elhagyatottságban csak nehezebbé teheti sorsát: és azért az anya meg fog nyugodni a végzetben és vigasztalást lel abban a szerelmes mosolyban, amelylyel a tehetetlen apróság köszönti, bátorítja. Elvesztheti a nő a férjét, ha szerette, oltárt emel szívében a drága halottnak; de az anya, akinek meghal a gyermeke, nyomorultabbnak érzi magát a féregnél, amelyre rátapostak és nemcsak a fájdalom az; ami urrá lesz fölötte, hanem a kétségbeesés is.

A Zsibói Gergelyék fia halt meg először. - A cseléd vitte meg a hirt a haragos szomszédhoz, nem a gazdája küldte, csak úgy magától jutott eszébe, hogy átkiáltson a kerítésen.

Barna Balázs csaknem leroskadott, amint meghallotta. Nem a szánakozás, hanem a rémület szállotta meg szívét.

Mindenható! most már talán az ő gyermekén a sor! - Berohant a halállal vívódóhoz, a felesége meg se látta könyein át, hogy milyen dultak a vonásai. Csak mikor az ember hörgő zokogással térdre vetette magát mellette, akkor riadt fel és ránézett a szőke haju apró leányra, aki már nem szólt, csak a kezecskéit emelgette, mintha bucsut intett volna, mintha össze akarta volna tenni, hogy elmondja még egyszer az esti imádságot:

«Örangyalom fent az égben,
Vigyázz reám, kérlek szépen,
Édes álmat hozz szememre,
Hogy vigan keljek reggelre.»

Barna Balázs csak zokogott és görnyedezett a földön, mint egy elítélt, akinek a számára nincs többé kegyelem.

Egyszer aztán megszűnt zokogni és a fejéhez kapott, hogy szétmarczangolja a homlokát, mert úgy érezte, hogy levegőre van agyvelejének szüksége, vagy egy nyilasra, a melyen át elüldözze róla a lidérczet. Egy borzasztó szóval született meg benne a kísértet, ezt a szót a felesége sikoltotta:

«Meghalt!»

*

Ugyanegy napon, ugyanegy órában temették a két kis halottat.

A harangok mind a kettőért egyszerre zugtak; a gyászbaborult édes anyákat ugyanaz a gyötrő fájdalom vitte közel az örüléshez.

Virágosó hullott a két koporsóra; mindeniken ott volt a gyöngyvirágból, meg nefelejtsből font koszoru, széles kék szalaggal, aranyos felirással: «A legkedvesebbnek!»

Eljött a pap és beszentelte; akik ott voltak, együtt mondták vele a Miatyánkot, ahogy minden temetésnél szokás. A bucsuztató alatt a gyöngébb szívűek sirtak s a derék pap mindent elkövetett, hogy a bánkódó szülőket vigasztaló szavaival jól megkinozza. Mintha nem lett volna amugy is elég keserű a csapás; mintha szükség lenne a szenvedések kelyhét a gyász ékesszóló festésével, a veszteség nagyságának magyarázásával a kínzás fokáig kiürittetni! -

Azután jött a temetési egylet embere és rátette a kis viaszbáb-halottakra a koporsó födelét.

Amig a koporsó nyitva van, addig a halott még a világé, azoké, akik szerették. A szem megpihenhet a kihült vonásokon s szende alvásnak nézheti azt a rettentő nyugalmat, amelynek nincs többé másban változása, mint az enyészet kifejlődésében. Amig láthatjuk a drága kincset,

akinek nincs számunkra többé mosolya, hangja: addig fel sem tudják egészen fogni ama pillanat kegyetlenségét, amelytől fogva csak halvány, bizonytalan, lassankint megfogyatkozó emlékezetünkkel idézhetjük vissza az elvesztett kedvest magunk elé. De mikor a koporsó födele lezárul s örökre eltakarja előlünk azt, akitől megválnunk annyira kínos, akkor megszűnik a vigasztalás minden csalóka hatása.

A szögre koppanó kalapács minden ütése agyvelőnkig hatol s szívünket zuzza szét; ez már az elválás hangja, amelyre megremeg a legnagyobb közöny is.

Barna Balázsék, Zsibói Gergelyék ugyanegy pillanatban borultak zokogva a maguk kis koporsójára.

Megindult a kettős temetés; az utcán egymás után vonult ki csendesen. A haragos szomszédok, a megalázott ellenségek nem is látták egymást. Ki törődne ily pillanatban azzal, hogy mi történik a világon azonkívül, ami az ő lelkét úgy összefacsarja?

Verőfényes tavaszi nap megragyogtatta a fényes koporsókat; szellő meglegette rajtok a koszorút, virágot. Mosolygott az ég, mintha örült volna annak a két új anyalkának, akinek a földi részét úgy siratja itt lent egy pár önző ember.

Irva vagyon: «Adjátok meg az Istennek, ami az Istené!» - már pedig az angyalok az Istené s így nem is illik busulni azon, ha jogát gyakorolva, magához hívja őket. De mi lenne akkor az emberekből, ha minden angyal elszállna közülök az égbe s nem maradna más példaadójok, mint az ördög?!...

A temető szűk ösvényén egy-egy sirásó a hóna alá vette a kis koporsókat s vitte előre. Utánok mentek a gyászolók, egyenkint, hosszú sorban. Mikor az egymás mellé ásott sirok közelébe jutottak: leeresztették a két egyforma koporsót.

Az egyik sirásó fogta a két kis keresztet s bamba közönnyel leszurta mind a kettőt a földbe, az egyiket jobbra, a másikat balra, - ahogy jobban érte. Azután elmondtak még egy Miatyánkot s egyszerre megdobbant a koporsók födelén az első hant, amely után következett gyorsan a többi.

Barna Balázsék, Zsibói Gergelyék mérhetetlen nagy fájdalmukban lerogytak a felhantolt sirhalom előtt, kiki oda, ahová az ő gyermekének a keresztfája volt szurva a porhanyó földbe, s zokogva, megtörve összetették a kezöket, úgy imádkoztak bensőleg, lelkükből.

Azután elmentek haza, anélkül, hogy egymásra néztek volna. Az esztelen gög még a közös gyászban, az irtózatosan egyforma sorsban sem hajlott meg a jobb érzés előtt, hogy kezet nyújtva egymásnak, feledjék a multat, akár volt okuk az ellenségeskedésre, akár csak képzeltek, hogy kötelességük gyűlölni egymást.

Hanem a temetőben attól fogva sokszor látták a két gyászruhás asszonyt egymás mellett térdelni a maguk gondosan ápolt, virágos sirhalma előtt. Földszitették a kis keresztfát, körülvették cifra kerítéssel, tulversengve egymást, hogy ki szereti jobban a halottját.

Virág nélkül sohasem volt a két sir; szomorufűz hajlott le mind a kettőre s egyszer csak diszes kőlap került az egyik fakereszt helyére. Nem telt bele egy hét s a másik kis halmon is aranyfeliratos oszlop beszélt a lent nyugvó drága halott szüleinek soha nem szűnő fájdalmáról.

Barna Balázsék, Zsibói Gergelyék még az emlékezet adójának a lerovásában is segítségül hívták az ellenségeskedés versengését.

*

És nem tudták meg soha, hogy a buta, közönyös sirásó megtévedt volt a temetéskor és fölcserélte a kis keresztet, mikor leszurta a sirhoz.

(Vége.)